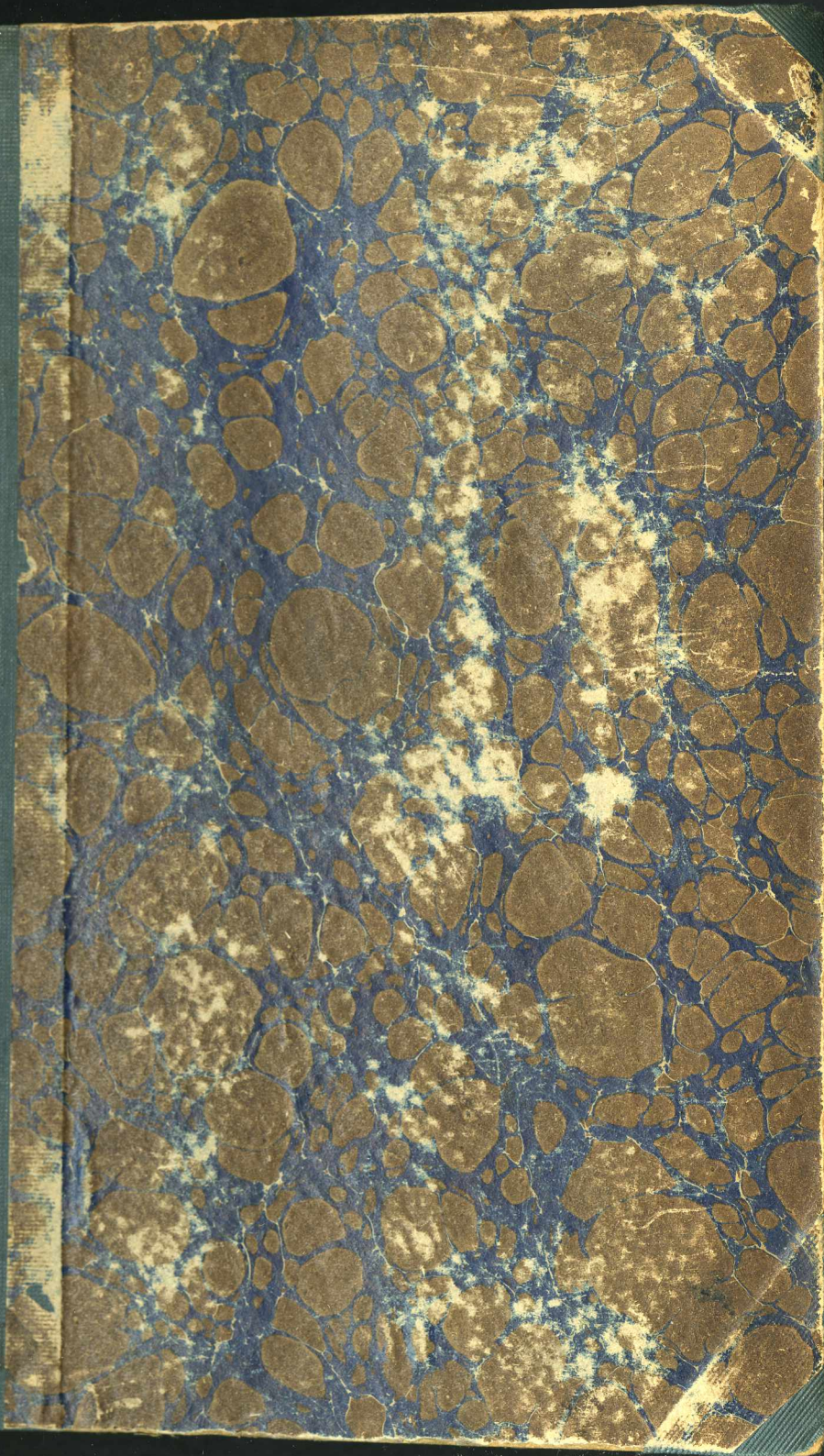
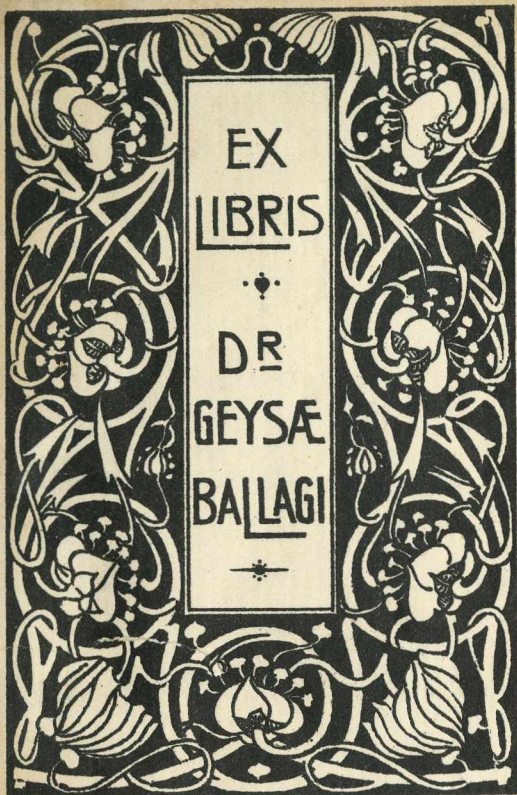

Politikai
röpiratok

110.

1976

- 6 -
1994

1999-07-07

- 1.) 001 0007 111 784
- 2.) 001 0007 111 791
- 3.) 001 0007 111 814
- 4.) 001 0007 111 821
- 5.) 001 0007 111 838
- 6.) 001 0007 111 845
- 7.) 001 0007 111 852
- 8.) 001 0007 111 869

1. Terve a pestmegyei környék számára földművelésügyi lakosságépítési terv. Fény András. 1839.
2. Denkkblätter an die Installations-Feier Sei Herrn F. J. v. Salmen. Von einem Sachkenner. 1847.
3. Az ausztriai concordatum földművelésügyi tervéről. 1856.
4. Földművelésügyi terv a Környék számára. 1861.
5. Ein Wort zu seiner Zeit. M. N. Rottenberg. 1869.
6. Környék a föld- és közművelésügyi tervéről. Orsz. Int. 1872.
7. Fény András. Dr. Székely Gyula. 1874.
8. A környék nemzeti bajait gyökeresen győzelemmel? vagy: le a címszóval.
Sarli tábornok. 1878.

177-178

110
886

TERVE

A'

PEST-MEGYEI KÖZNÉP' SZÁMÁRA

FELÁLLITANDÓ

TAKARÉK-PÉNZTÁRNAK

IRTA

FÁY ANDRÁS.

1.

Nagy

BUDÁN

A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.

1839.

110.

DE BALLAGI GÉZA.

[Faint handwritten signature]

TEKINTETES
PEST VÁRMEGYE'
KARAINAK ÉS RENDEINEK

MÉLY TISZTELETTEL.

Minden idves új vállalatoknál halasztást óhajt a' *fél-akarat*, nehézséget, kifogást keres a' *nem-akarat*, rágalmat és gyanút hintetet a' *rossz akarat*; de a' teljes *jó akarat* fontol' kétkedik hogy győződjék, meggyőződve pedig munkára siet; mert mindenkor vesztésnek tekinti a' jónak halasztását.

ELŐ - SZÓ.

A' takarékpénztárak' eszméje nem új immár hazánkban. Győrben, Nagyszombatban, már évek előtt állítottak fel bizományai a' bécsi fő takarékpénztárnak; ha szinte ezek már szerkezetöknél, függésöknél, 's kivált a' pénz' kiszivárgásánál fogva sem lehetének olly jótékony hatással az alsóbb nép-osztályokra nézve, mint azt a' takarékpénztárak' rendeltetése hozná magával. Hogy Brassóban, Erdélynek épen tulsó szélén is létezik egy városi takarékpénztár (mellynek kezelése könnyebb) hirlapokból tudjuk. *) De bár nem új is már a' takarékpénztár' eszméje, annak, hogy olly jótékonyágú lehessen, mint lennie kell, hazám' környülményeihez, törvényeihez alkalmazása, vagy úgy szólván magyar életbe-hozása, fontos nehézségekkel van egybekötve; 's tán ezek okozák azt, hogy a' magyar elhitevén magával a' kivitel' lehetlenségét,

*) Később, ritka emberbaráti készséggel sziveskedtek Város' fő-birája és a' takarékpénztár' egyesülete, megküldeni számomra az intézet' alap-szabályait, gyarapodásának kimutatását, jegyzőkönyvi kivonatjait, betételi könyv' mintáját 'sat. miért ezennel hálás köszönetemet nyilvánítom a' nemes szívűeknek.

VI

a' már europa - sőt világ-szerte divatos tárgy hazánkban mindeddig csak a' jámbor óhajtások' sorába tartozott, 's nem meré erejét egy magyar takarékpénztári terv' kidolgozására senki. Sokáig álltam kételkedve magam is a' már régóta keblem' tárgya előtt, mellyet már 1832-ben Bély-házamban megpendíték, 's később az Athenaeumban felszólításommal is ébreszték vala, és annak nehézségein 's gyenge erőm' érzetén, csak a' hazám' szegényebb köznépeire kiáradandó áldások' meggondolása, reménye győzhete nálam. Megismérkedvén az európai legtöbb takarékpénztárak' szerkezetével, közzülök a' jobbakat egybevetvén hazám' környülményeivel, kidolgoztam a' magyar takarékpénztári tervet, mint Pest megye' egyik csekély tagjától, lakossától várható vala, különösen Pest megye' állásához alkalmazva; azon teljes reménnyel munkálkodva azonban, hogy ha tervem használhatónak fog ismereteni, azt csekély változtatásokkal, bár mellyik hazai nemes megye, kerület, város is, külön vagy szomszéd hatóságokkal egybefogva, könnyen fogja létesíthetni kebelében. Hiszen Európában, főkép' a' württembergi királyságban, több mezővárosi sőt falusi takarékpénztárak léteznek, 's ezek közt olyanok is, miket, mint Beinsteinban (Würt.) csak a' helybeli pap állított fel, 's olyanok is, miknek egész évi pénzforgások négy

ezer ftot meg nem halad. Neveli abbeli reményemet, hogy hazámban is divatba jövendnek a' takarékpénztárak, az is, hogy ezen neme a' jótékony intézeteknek, mind felállításra mind kezelésre nézve, aránylag minden más hason intézetek felett, leg kevesebb költséggel járó; továbbá, hogy szorosabban véve, a' takarékpénztárak némileg úgy tekintethetnek mint alapjai más jótékony intézeteknek; minthogy akár fogházainkat kívánjuk javítani, akár dolgozó házakat állítani fel, szükség alkalm-nyújtó intézetnek lenni készen, mellybe a' rab és napszámos, a' maga megsugorgatott 's őt újabb bűn-vetemedéstől megóvándó keresményét beadhassa; de mennyiben igaz marad az, hogy megóvui valakit az elszegényedéstől több és elébb való jótékonyosság, mint ha már elszegényedett ápolgatni inségében, a' takarékpénztárak' előleges szükségességét kétségbe nem hozhatja senki.

Tervemben mind szerkezetet mind kezelést telhetően egyszerűsítettem; valamint a' mindenkori tiszta és könnyűszerű nyilván-tartásra különös figyelemmel voltam. Előadásomban a' könnyen megértetesen iparkodtam; annál fogva ne vegye tervemet senki literatúrai vagy szoros tudományos rendszeres dolgozatnak. Van ugyan ebben némi rend, de nem szoros rendszer; nem épen pórias ugyan stilje, de nem is válogatott

VIII

esínú, vagy kimeríten tömött, hanem könnyű és egyszerű, miként azt tárgy 's megértetés' célja kívánták. Ennélfogva a' mint jött, 's győződéssem a' könnyebb megértetés felől hozá magával, terjedeztem, ismételtem a' már mondottakat, 's úgy igyekvém kimeríteni, azonban minden felkészítés nélkül tárgyamát, hogy azzal a' hazában kiki ne csak megismerkedhessék, hanem megis barátkozhassék, 's pártfogására hevüljön, egyedül ön magáért, miként azt kiszámíthatlan jótékony idvei érdemlik. Azonban illy nemű terv ritkán lehet olly tükélyes kidolgozású, hogy ahhoz se adni, se belőle elvenni ne lehessen; ennélfogva minden óhajtásom az egyben határozódik, hogy tervem ha sználhatónak ismeressék a' hazában. Eszme - zsúrlódások, kicserélések, úgy- és nem személy-irányos viták, 's főképen későbbi tapasztalások, kifogják fejthetni azt, mi figyelmem alól kisikla, 's kipótolhatni azt, mi tervemben hiányos. Engemet valóban boldoggá teendnek honfitársaim, ha tervemet olly jóakarattal fogadandják, millyennel én azt dolgozám; mert jó akarataink mind két részről az emberiségnek és hazának leendnek szentelve.

Írám Pesten 1839 martiusban.

1.

A' takarékpénztáraknak czélja, iránya.

Egy nemzetben a' szorgalom' ösztöne áll: népének azon gyakorlatba által ment bennső 's ön rugóitól munkálkodó igyekezetében, folytonos törekedésében, mellynél fogva gondját fáradozását nem csak arra erőtetni ideiglen, hogy az évnék és életnek mulhatlan első szükségait beszerezze, 's aztán tessedve megálljon, míg jövő év és sürgető szükség újabb erőtetésre nem készítik őt; hanem a' szükségesen túl kényelemre jobb létre is vágyik és munkál, vagy legalább sorsát jövődjét, balsapásoknak 's öregségnek aggodalmai ellen biztosítani törekszik.

A' szorgalom' ezen ösztönének, a' köznépnél vagy is a' nép' azon osztályánál szükség kezdődnie, mely kézi munka 's cseléd-bér után él, vagy legalább ezen osztálynak a' többtől e' részben elmaradnia nem szabad, ha valamely nemzet boldog lenni akar. Ugyan is e' nép-osztály teremtvén elő a' nemzet' első mulhatlan szükségait, 's közvetlen az hordozván ennek főbb terheit, belőle is erednek első forrásai a' nemzeti jólétnek, boldogságnak. Innen: virágozhatnak valamely nemzetnél kereskedés, tudomány, művészség, lehet a' nemzet egészben nagy, hatalmas, gazdag, pallérozott, és még sem boldog! mert a' kézmunkás néposztály elmaradva ipartalan, szegény és nyomorú. Példa erre angol ország, hol ezen aránytalanság a' nép-osztályok közt, a' nemzet' geniuszát, tátongó mélység felett szunyadó óriásnak mutogatja!

Olly országban, mellynek földje, éghajlata, fekvése, inkább alkalmasak természetére mint kereskedésre, még multhatlanabb feltétele az egyetemes boldogságnak a' köznép' szorgalmi ösztöne, 's ennek költögetése, serkentése, ápolása. Mert ebben főkép a' földmivelő és kézmunkás osztály adják a' nemzeti gazdagságot, és így csak ezeknek jóléte szolgálhatja benne azon arányúságot és általánosságot a' nemzeti jólétre, virágzásra, és boldogságra nézve, melly nem egyedül Europa' politikai egyensúlyában adja nyomatékját, nem egyedül a' felsőbb nép-osztályokban pompázik; hanem a' kunyhóban is életet fűszerez 's elégedést szül. A' kereskedő Anglia, Hollandia s' a' t. egészen más szempont alá esnek e' részben, mint magyar honunk, az inkább természetű ország.

Ha a' szorgalmi ösztön a' köznépnél, takarékossgal, azon erénnyel párosúl, melly a' beszerzett vagyont nem hagyja gondatlanul felemésztenni a' bőség napjaiban, hanem a' felesleget akár természetben akár eladási árban, megszugorgatott bérből vagy napszámban félretéteti, a' szükség' és tehetetlenség' napjaira—minden bizonnyal megszülik nála együtt a' jólétet, meg a' többi boldogító nemzeti erényeket is, milyenek: az elégedés, honszeretet, tisztelet az ország' kormányára, engedelmesség annak törvényei iránt, tiszta erkölcs, békes indulat s' a' t.

Ezen szorgalmi ösztönt és takarékossgal költögetni, serkentni, ápolni a' köznépnél, célja iránya a' takarékpénztáraknak, miknek munkssági köre abban áll, hogy az adózó népnek, kézmunkásnak, cselédnek megszugorgatott pénzét néhány xnyi vagy egy forintnyi apróbb öszvegekben is elfogadják, biztosítsák, az azoktól járó kamatokat évenként pontosan fizessék, vagy ha fel nem vétetnének, a' tőkéhez csapják, 's ekként a' szegénynek csekély tőke-pénzét kamatok és kamatok' kamatai által neveljék, úgy intézven mindenkor kezeléseiket, hogy a' mint tőke és kamat szabályosan visszakívántatnak a' tulajdonos által, azokat vissza- és kiadni módban legyenek; kikölcsönzések által a' földmivelést, a' honi ipart 's így nemzeti jólétet, gazdagsá-

got neveljék. A' takarékok - pénztárak tehát nem szegényeket kórokat ápoló intézetek, hanem inkább mint az elszegényedésnek inségnek ovó eszközei, a' dolog-vagy szolgálattehető szegénynek iparát, takarékos gazdálkodását serkentő gyámolító intézetek, mellyek e' célból sem alamizsnát nem osztogatnak, de nem is nyerekednek a' szegénységen, hanem ingyen fáradsz munkálkodnak, egyedül azon édes bennső önelégedésre tartva számot, mellyel a' boldogított emberiség' nevében, kik kit saját szíve szokott megjutalmazni.

Illy intézetek után a' siker szembeszökő. Ha ipartalan a' köznép, elhangzanak nála nyomtalan az oktatási serkentések, halkkal munkálódnak a' köznépi könyvek, nem buzdítanak a' jutalmak, miknek vagy csak hírét hallja, vagy csak gyéren látja egyes példáit. Mindezek ellen könnyen és szívesen talál ellenvetéseket kifogásokat a' megrögzött 's természetté vált tespedés, lomhaság, henyesség; de a' szem előtt forgó, kézzel fogható folytonos haszon, ez a' földi bálvány, a' tagadhatlan gyarapodás' mindenapos példányai előtte és körülte, azon könnyűség, mellyel kiki közte nyugalmas tőkészővé lehet — minthogy kis öszvegben is beadhatván pénzét, nem szükség azt hosszasan zszugorgatnia, rossz zárú szekrényben, isméti elpazérlás' kísértései közt örzenie, nem szükség aggódva kutatnia ki kis tőkését áltvegye, nyugtalankodnia tőke' és kamatok' bátorsága iránt, 's remegnie: ha adósa időközben nem csökken-e értékében 's hitelében? — mind ezen meggyőződésök közvetlen 's ellentállhatlanul hatnak azon köznépre, melly közt számos az oIlyan, ki pénze' kiadásában egyszer - másszor megcsalatkozott, vagy irni olvasni nem tudván, törvényhez nem értvén, magának és kis tőkájének a' kellő bátorságot megszerezni képtelen. Ha ezek mellett a' takarékok - pénztárak úgy intézik kezeléseiket, hogy ne csak a' betételek, hanem a' kikölcsonzések is egy részben, a' köznép', a' munkás nép - osztály' segélyére javára fordítassanak, úgy lehetetlen a' takarékok - pénztárakat, azon legidvesebb legáldástelibb intézetek közzé kitüntetve nem helyez-

nünk, miket csak emberiség iránti buzgalom századok óta felállíthatott.

2.

A' takaré-k-penz-tá- rák' haszna.

Az előadattakból önkényt kiviláglanak a' takaré-k-penz-tá-
rák' hasznai, mik legtöbbyire ugyan azok, mik a' köznépi
szorgalomból és takaré-kosságból szoktak szét áradozni az or-
szágokban. Ezen hasznokat illetőségökhöz képest négy ne-
múekre lehet felosztani.

I. Magára a' köznépre nézve.

a) Fő haszon annak kivivandó megelégedése, mi alapja
a' világi boldogságnak, ha ugyan nem maga a' boldogság.
A' felébresztett szorgalomnak takaré-kosságnak eredményei, a'
munkásság, egészség, vidámság, mentség a' jövendőnek 's bal-
csapásoknak aggodalmaitól, könnyebbség a' teher - viselésben,
és biztosabb remény állapot - jobbíthatáshoz, multhatlanul meg-
szülik nála az elégedést.

b) A' köznépi szorgalomnak takaré-kosságnak természeti
következménye a' vagyonosság, mellynek ismét természeti
munkálatja az, hogy a' testi élet' szükségei már fedezve lé-
vén, a' lelki szükségeket költögeti, 's így szomját szűli a'
lelki mívelődésnek, az ész- és szív-kiképzésnek; 's úgy lát-
szik, csak ekkor is van igazán helyén idején ezen szomj, mind
a' természet' rendénél, mind pedig annál fogva, hogy most
már a' vagyonosság, az időt, eszközöket, módokat, alkalma-
kat is könnyebben nyújthatja a' köznépek ezen kiképzéshez,
mint midőn még a' szegénység' szennyével és test' minden-
napos szükségeivel vala kénytelen küszdeni.

c) Kiszámíthatlan azon haszon, melly a' takaré-k
penztárákból a' köznép' erkölcsiségére háramlik. Szorgalom és
takaré-kosság elfoglalják tőle az időt, alkalmat 's apródonkénti
javítás és megszokás által még a' kedvet is a' kicsapongások-
tól, vétkektől; rendet hoznak be a' vólt rendetlenség' helyébe
háztartásban, gondolkozásban, és szív-kívánatokban. Szoro-
sabbban kapcsolják egymáshoz a' háznépi társaságokat és vi-

szonyokat, 's jó apát, anyát, fiat, leányt, férjet és feleséget formálnak még azokból is, kik ez előtt ezekben vagy akadályait tekintették kicsapongásaiknak, vagy terheit életüknek kiket csak keservesen és nyomorúan lehetne 's kelle táplálniok.

II. A' nemzet' felsőbb osztályaira nézve a' Fejedelmig.

Ha a' köznép valamely országban szegénységgel küszd, 's az élet' és ország' terheit kínosan hordozza, gyanakodóvá lesz az, 's elégtelenségében mindenütt keresi forrását bajának, csak ott nem, honnan ez fakad. Természetes, hogy leggyakrabban azoknál állapodik meg gyanújával, kiknél magához képest vagyonosságot, kényelmet vagy tán fényűzést is lát, hatalmat 's erőt tapasztal, kivált ha viszonyai ezekhez olyak, miknél fogva irántok őt terhelő kötelességei, tartozásai vannak; 's ezen gyanútól őt megmenteni, őt felvilágosítani, annyival inkább ezek iránt bizalmat, jóakaratot gerjesztni benne — csak nem szerencsén - mosással egy sikerű munka. Köz előítélet az a' szegénységnél, minél fogva azt hiszi tévedésében, hogy ő mások, nevezetesen az urak miatt nem élhet. Ez előítéletől őt csak sorsa' javulása 's szorgalom' és takarékoság' gyümölcsei téríthetik meg; mert ekkor tettelesen van meg czáfolva tévedése, látván, hogy csak ugyan boldogulhat ha iparkodik. Ezen nézet magában foglalja takarékos - pénztárainknak e' részbeni idvét. — Felejtsük-e továbbá azt, hogy a' vagyonosabb jobbágy jobban bírhatja urbéri szolgálatjait, nem sandít minden megszorulásaiban karesztve egyedül földes úri segélyre, nem vetemedik olly könnyen ura' meglopására, hol szerit teheti? hogy az uraságok, gazdák, becsületesebb, józanabb, rendszeretőbb cselelést nyereendnek? — elhallgassam-e azon előttem ugyan igen becses békítő nyugalomát az emberiség' érzelmének, melly a' nagyok', tehetősök', vagyonosok' kebleit megszállni sőt lakul venni tartozik, akkor, mikor bennsőképen meggyőződhetnek, hogy azt, mit születés és szerencse nekik adtak, irigyeltetés nélkül éldehetik, 's ne talán fényűzéseik' cikke-lyeire nem a' szegénység' éhen haló garasai zsaroltattak ki

költségül? — mert maradt még annak szükségén felül-valója is. Te mondád boldogult IVik Henrik Francziák Királya, hogy minden vasárnap' és ünnepnapon tyúkot szeretnél látni jobbágyod' fazékában. Nyugodjanak ez arany szóért békével áldott hamvaidd, jó Király!

III. A' nemzetre nézve.

Akár Smith Ádám szerint embereiben álljon a' nemzet' gazdagsága, akár Quesnois 's a' physiocraták' rendszere után földjeiben: szorgalom és takarékoság, 's ezeknek hatalmas serkentője a' takarékpénztár, maradnak mind a' két elv szerint a' nemzeti gazdagság' fő rúgó-tollai. A' takarékpénztárak, mint tenger az apró folyókat, felfogják a' szorgalomnak megtakarított fillérjeit, ezerekre, milliókra gyűjtik azokat, 's mint amaz egyesülten könnyen viszi hátán a' terhelt hajókat, úgy hordják ezen meg gyűjtött pénzek a' nemzet' jólétét gazdagságát, segítik a' nemzeti ipar' nagyobb vállalatait, kereskedést, 's a' természetnek minden ágait. Malchus szerint 1836ban egész Európában 495 millio ezüst forinton felül állt betéve a' takarékpénztárakban, 's ezen összevből magában német országban 60 millio. Szerinte a' szegénység' megtakarított pénze azon országokban, mellyek takarékpénztárakkal bírtak, egy harmadát tevé az országos jövedelmeknek, egész Európára nézve pedig azoknak egy negyedét. Csak maga a' kamat, melly a' takarékpénztárakból évenként húzatik, 17 millio pengő fton felül üt. És ez már a' valódi nemzeti gazdagság! mert ez általános jólétnek, szétáradott vagyonosságnak, ép erőteljnek jelensége, nem néhány szemléldőnek (speculans) tűzsérkedőnek, vagy szerencse' fiának hypersteniája!

b) Hát a' földhöz ragadt szegénységnek, a' kolduló nyomorúságnak, melly mindenkor az ország' és lakosai' terhe, megrikkulása, nem idves nyereség-e a' nemzetre nézve?

c) az erkölcsiség' javulása, elmellőzvénn itt annak szellemi oldalát, milly fontos nyereség már anyagilag is a' nemzetre nézve! Ritkulnak az elébb népes börtönök, kevesednek

a' foglyok, ezen kinövéssei az emberiségnek 's terhei az országoknak, és csend, jó akarat, békes együtt-lakás, békes éldelete a' szorgalom' gyümölcseinek lép a' csendzavaró kicsapongások' helyébe.

d) A' felébresztett szorgalom és takarékoság, 's e' czélból a' takarékpénztárak hatalmasan munkálnak arra, hogy a' vagyontalanabb néposztályokban, aránytalanul el ne áradjon a' fényűzés. Én ezt nem tartom károsnak ott, hol a' nemzeti gazdagság némi arányúságban elosztva díszlik a' nép-osztályok között, 's hol a' nemzeti gazdagság' forrásai olly nyitak és bővek, hogy a' fényűzés' kifolyásait szint olly bő vagy tán még bővebb befolyások pótolgathatják. Nálunk ez nincsen így! 's mégis a' szegény pénzetlen adózónak neje, leánya, udvarokban a' szakácsné, szolgáló, selyemben, csipkében járnak 's vetélkednek ruházati fényűzésben, melly valóságos érvágás a' kigyengült véretlen testen! Ezen tekintet reánk magyarokra nézve annál fontosabb, mivel köz tapasztalás szerint, ha egy elmaradott míveltségű nemzet, más míveltségben haladottabbnak szomszédságában él, amaz ennek míveltségéből, legelőbb is az ál-míveltség' csillogó fényűzéseit szokta elkölcsönözni, mi addig, míg a' valódi míveltség ezeket paralyzálhatná, inkább káros mint hasznos, annál károsabb pedig minél (inkább leharapódnak ezen fényűzések a' nagyok' tehetősek' palotáiból, a' szegénység nyomorú kunyhóiba is!

e) A' szorgalom és takarékoság 's ezekben a' takarékpénztárak, természetesen elősegítik az alsóbb nép-osztályokban a' házassodhatást; mert a' terjedettebb háztartás' gondja megszűn aggódatni, 's kétkedés közt tartani a' házassandót, a' nőtelent. Hogy már ez magában kiszámíthatlan nyereség egy országra nézve, senki tagadni nem fogja. Amerikában szint olly ritka a' nőtlenkedés, mint nálunk, fájdalom, igen is gyakori!

f) A' takarékpénztárak által nem csak terjedésben, hanem bennső erőben is nyer a' szorgalom' előhaladása. Nem csak megtakarított pénzével vagyonosodik a' földmivelő, hanem törekedvén mindig többet megtakaríthatni (mert itt va-

lóban áll az, hogy evésnél jó meg az étvágy) igyekezni fog hasznót-adóbbá tenni földjeit, teljes erőből utána ered a marha-tartásnak 's egyéb gazdasági ágaknak, 's maga nyervén gyarapodván, nyer, gyarapodik benne az egész nemzet' ereje gazdagsága.

IV. A' Kormányra nézve.

a) Azon jobbágy, ki maga saját sorsán tapasztalja a' Kormány', alkotmány', és törvény' atyáskodásainak ő reá is kihatását, a' mennyiben ezeknek ótalma alatt sorsát javulni érzi, 's bővebb javuláshoz biztos reményt lát maga előtt, bizodalommal, 's engedelmisséggel fog viseltetni kormány, alkotmány és törvények iránt.

b) A' köz terheket örömeztobb viselendi; mért egy felől hála ösztönzi erre, másfelől könnyebben is megbirja ezeket. Az adót, melly különben is eddig hazánkban, más tartományokhoz képest, nem annyira mennyiségre, mint aránylag a' köznép' pénztelenségére, kereseti szűk forrásaira és csekély szorgalmi fokára nézve volt nehez befizethetésű, lefogja ezen-túl fizethetni a' nélkül, hogy a' mindennapi élet' szükségeitől kelljen azt meg vonnia. Így a' takarékpénztárak' segélyével nem fognának annyi adóbeli restantiák maradni mint eddig. — A' katonai állapotra is szívesebben fogná elszánni fiát a' paraszt, mert hónap inkább óhajtná védeni, miután magának is volna védeni-valója benne.

c) A' köznép nyugodtan fogná teljesíteni kötelességeit, zúgolódás, 's nyugtalan elme-zajgás nélkül. Távol maradna minden izgattatásoktól, zendületektől; mért hiszen tapasztalt dolog, hogy ezekre azon nép-osztályok leghajlóbbak, melyeknek a' dolgok' változásaiban semmi veszteni valójuk nincsen, 's kiket csábító hamis remény biztat, hogy a' változásban csak nyerendhetnek. A' vagyonos minek keresse azt vesztélyben, mit békében biztosabban 's áldás-telibben feltalálhat?

(grd) Megmentik a' szorgalom és takarékoság, 's így takarékpénztáraink idővel a' kormányt hazánkra nézve, azon, nem csekély aggodalmakkal járó gondoskodástól, mellynél fogva szűk termés' vagy országos csapás' eseteiben, az éhen-

halástól kelle, minden bősége mellett a' magyar honnak, ovogatnia a' köznépet. Ennek fontosságát, ha a' királyi kincstár' költsegeit nem számoljuk is, csak az birja teljesen méltányolni, ki tudja, hogy minden jó akarat mellett is, milly nehéz idő-és helyhez szabott pontos segílyt nyújtani illy években az éhenhaló szegénységnek. —

Im itt állnak, csak főbb vonásokkal érintve a' takarékpénztárak' hasznai, miket egy tapasztalt és gondolkozó fő minden hajsználnyi idves szétarádásaiban az országok' élet-eireibe, könnyen kísérhet. Ki tetszik ezekből, hogy a' takarékpénztárak, nem halasztólag ható, hanem gyökeres orvos-szelei a' szegénységnek. Ezen kiszámíthatlan hasznok azok, mik a' takarékpénztárakat jelen századunkban olly annyira divatosokká tevék, hogy Európában immár 1160 létezik, 's többi országait mellőzve, különösen a' német szövetséges 'tartományok magok — kivéven belőlök Ausztriát és Prussziát — eddig 201 takarékpénztárral bírnak.

Nálunk, magyar hazánkban, még kitűnőbbek fognának lenni ezen idvei a' létre hozandó takarékpénztáraknak; nálunk még szembeszökőbb ezeknek szükségességök. Ugyan is:

a) Valljuk meg, hogy nemzetünk jókora adagot hozza magával által az ázsiai kényelmességéből, aggtalanságból 's a' szorgalmatlanság' ipartalanság' azon korai megnyugvásából, minélfogva főkép' köznépünk, mihelyt az élet' és év' mulatlan szükségeire nézve, magát 's háznépét fedettnek látja, megpihen, megszűn azon évben minden további munkától, kereset-módtól, mi által vagy jövődjét csapások ellen biztosíthatná, vagy élte' öregsége' napjait kiesebbekké tehetné. A' magyar ki hajdan hadviselő volt, nem iszonyodik most is nagy munkáktól, nagy kivitelektől, nagy erőrázásánsoktól, csak hogy tartósak, folytonosak ne legyenek azok, gonddal, aggodalommal ne járjanak, 's a' dolce far niente' kéjét hátra messze ne told erőtetéseitől. Ki tagadni merné állításomat, jártassa meg elméjét magyar köznépünk' nyári erőtetett munkáin 's őszi és téli henyélésein, hasonlítsa össze vagyonságát, élet-módját, a' hazánk' majd legmosto-

hább részeire jutott svábéval; nézze meg amannak rendetlen faluját, mellynek minden háza új új úteza, béka-teknő kunyhóját, göres lovait, gaz- és sás-felvert 's Isten' nevében megsarlózott szőlőtöveit, ganaj-kérges szarvas marháit; ellenben a' svábnak két szobájú kényelmes lakát, izmos lovát, vakart marháit, karós jó művelésű szőleit s' a' t. 'S meg fog győződni az indolentianak 's szorgalmi ösztönnek, olly különböző és szembe ötlő munkálatjairól.

Mit a' magyar köznépről mondék, vszintűgy vagy még inkább áll az ország' legtöbb más nemzetéről. Falukat járhatunk be míg egy tökepénzesre találunk, kinél csak egy 25ftos banknótánkat is felbirnök váltani, ha csak zsidó korcsmáros, vagy görög bóltos nem könyörülne rajtunk. 'S e' fajos hiányán a' szorgalomnak, ez ipartalan tespedésen egyébb nem segít, mint folytonos ingere a' haszonnak, 's azon jótékony hatások, miket a' takarékné-pénztárak szűlni szoktak.

b) Magyar ország gazdag egy haza. Majd minden meggyéje bő és jeles bortermő hegyekkel bir; búzája sok 's gyakran szerfelett ócsó, mi miatt egymás után kelnek a' pályinka gőz-kazánok, mikre jó Fulton, midőn az emberiségnek hasznót töre tenni, nem hiszem számolt volna — a' kereskedés még most szűk, a' belföldi emésztés nagy, a' tobzódás' részeszedés' alkalmi hazánkban aránylag sűrűbbek, mint bár melly más tartományában Európának. Főkép' városainkban a' bor-ser-tanyák, pályinka-kimérések szinte a' borzadásig sűrűek és látogatottak. Nálunk a' eseléség bort szegődik, a' mives egy pléhet nem üt fel áldomás nélkül, 's a' paraszt iszik és itatja munkásait, mintha 'csak torok fáradsa a' hazában! A' leölt sertést felemészti nagy részben anuak tora, 's általában a' tél teljes kimerülésig elfogyasztja a' nyárnak ősznek szerzeményit. Illy országban, ha valahol, kiáltó szükség a' szorgalom' ébresztése, a' takarékoság' ápolása. Ne vélje senki, hogy e' hiánynak ellensúlyúl birnának szolgálhatni a' mértékletességi eggyesületek. Ezek, miket én különben igen becsülök, mindenkor bizonyos fokát teszik fel a' köznépben a' lelki erőnek, és józan ész' uralkodásának, azt

tudnillik melly a' zajos, és megszokással párosúlt indulatokkali tusákban diadalmaskodni bír, tehát már nevezetes haladási fokot műveltségben és erkölcsiségben. Hol keressük még ezt hazánkban az alsóbb nép-osztályok között? Nem mutatják e' a' F. Curia' büntető ítéletei, miként a' legborzasztóbb vétkeknek nálunk, a' gyúlasztó italokkali visszaélések fő okai? Angliában, hol a' bor nem otthonos, a' búza-termés szűk, 's így a' miveltebb köznépnek, inkábbára csak a' nem saját termesztésű ser' kísértése ellen szükség küszdenie, inkább divatozhatnak a' mértékletességi egyesületek; de nálunk még most azok inkábbára csak a' felsőbb nép-osztályoknál lehetnek otthonosok, kiknél francia konyhák' pazar fűszerei mellett, valóban óhajthatók volnának.

Hogy ezen két pontban nem általánosságról, hanem a' többségről — melly alól egyes kivételek lehetnek — szoltam, hogy e' bús arczot mutató tükröt nem, igen is szeretett fészke' gyalázására, hanem fájdalommal orvoslásra rántám elő, nem szükség mentegetődnöm az előtt ki lelke' ismeri.

c) A' nép-nevelésnek tanításnak főbb akadályain járattván elménket 's emberiségtől hevült szívünket, mindenkor és mindenütt a' köz-nép' szegénységére bukkanunk, mint fő akadályra, melly miatt a' tanítót illően nem fizetheti, könyveket nem szerezhethet, gyermekét, mért szorúlva van még ennek hitvány segélyére is, az oskolától elvonni kénytelen. Ha tehát valahol bizonyosan hazánkban, úgy lehet sőt kell tekintnünk a' szorgalom-és takarékoság-serkentő intézeteket, a' takarékpénztárakat, mint a' köznép' lelki műveltségének leghatalmasabb eszközeit, előzményeit, sőt mulhatlan feltételeit.

3.

Pest megye alkalmas egytakarékpénztár felállítására.

A' haza' megyei közt, kétségen kívül Pest megye az, melly egy takarékpénztárnak legkönnyebb, legbiztosabb fel

állíthatására legalkalmasabb. Ezen megye nagy, népes, a' hazai kereskedésnek, vagyonosságnak, műveltségnek ha nem nagy fokán is, de gyűl-pontján áll, királyi városokat, kivált-ságos községeket, vagyonos mező-városokat foglal magában, köznépe, adó-vevő népes piaczkok' közelében aránylag vagyono-sabb, vagy legalább az lehet, városoktól környezetben miveltebb vagy legalább ébreszthetőbb, fogékonyabb olly intézkedések iránt, mellyek ön javát tárgyazzák. Továbbá: a' takarékpénz-tárak igen kicsinben is felállhatnak ugyan, mire külföldön számos a' példa, hol takarékpénztárak léteznek, mellyekbe évenként alig tétetik be egy pár ezer forint; de tagadhatlanul olly takarékpénztárak állhatnak fenn legbiztosabban, hathat-nak legsikeresebben, mellyek elegendő tartalék-pénzzel, ele-gendő tisztviselőséggel ellátvák, 's nem szorulnak örökös gyámolítgatásokra; ezekre pedig mindenkor bizonyos népes-ségű közönség vagy vidék, 's évenkénti biztosított jövedelem kívántatik meg. Így Hollandiában 47 ezer emberre esik egy takarékpénztár, Baváriában 65 ezerre, Württembergben 64 ezerre, 's Prussziában tartományaival egygyütt 172 ezerre. Pest-megyében az 1837iki öszveírás'-öszveges táblázatja szerint van 349,403 nem nemes. Adjuk ezekhez még azokat, kiket alább a' takarékpénztár' közönsége közzé vétetni kívánnék, teend ezen közönség mintegy 400,000 lelket, tehát olly népességet, melly bár milly érdektelennek mutassa az elsőbb években magát szokatlanság miatt, a' takarékpénztár' jóté-konytsága iránt, minden esetre biztosan fenn fogja tarthatni annak nem csak költségeit, hanem munkálati keringését is. A' haza' megyéi, századunk' kívánatához képest, mintegy nemes versenyben állnak az emberiség' intézeteinek létesítéseire nézve. Abaúj, Komárom, Arad, Vas, Neograd, Borsod fog-házáik' javításaiban fáradoznak, Zemplin tébolyodottaknak állít házat, Győr árva-intézetet s a t. Pest szinte nem maradt hátra e' versenyben. Nemesen ápolgatja a' vakok', siket-némák intézeteit, 's remény van, hogy keblébe kelend által a' kis-ded-ovó példány' intézet is; de a' verseny-koszorúját egy mustra takarékpénztár' felállításával nyerezhetheti el: mert

ezen felállítás, a' fenntebbieknél fogva egyenesen őt illeti. 'S ki teheti ezt nagyobb sikerrel, mint olly megye, melly tisztelt Nádorunknak bölcs kormánya, 's kétségbe sem hozható pártfogása alatt, hatóbban munkálhat példaadásával, mint akár egyesek, akár más megye a' hazában.

4.

A'pest-megyei takarékpénztár' közönsége.

Ennek résztvevő közönségéhez ezek számíttathatnának:

1-ör. Minden nemes és nemtelen adó-fizetők, kik adójokat a' megye' pénztárába fizetik, úrbéri telkes gazdák, házas és házatlan zsellérek, mives-mesterek és legények, ha a' megye' adófizetőinek fiai, ezen utóbbiak ha polgároknál vannak is mesterségben, azon oknál fogva, minthogy még mesterségtanulásokkal, le telepedésig sorsuk nem változott; napszámokok, végkép' vagy ideiglen eleresztett katonák.

2-or. Orgonisták, oskola-mesterek, notariusok, tisztos karuak (honoratiórok) 's minden rendű olly hivatalosok, kik sem fekvő vagyonnal sem nyugpénzzel nem bírván, 's kétszáz pengő ftot haladó évi fizetést nem húzván, ezen csekély fizetésből kénytelenek zsongorgatni öregség' 's balesetek' napjaira.

3-or. Nemzeti színházaink' személyzetei és cselédségei.

4-er. Minden megyebeli nemes és nemtelen gazdák' cselédsége.

5-ör. Betétethetnének a' takarékpénztárba, a' katonaság közzé állítottaknak hátra hagyott kissebb vagyonaik, kis korú árváknak, tébolyodottaknak nyomorékoknak csekélyebb tüke-pénzeik, adózók számára és nevére betett ajándék-öszegek, és hosszas raboknak a' megye' házához magokkal behozott pénzeik.

6-or. Elfogadtathatnának az öszvehívó perek alatt bizonytalan határ-ideig álló öszvegek, némely esetekben apróbb letett pénzek 'sa't. de mindenkor kissebb kamatra mint a' többi betételek.

Ezekhez csatolhat még a' megye böles belátása szerint többeket is, azonban mindenkori ügyelettel arra, hogy az intézet a' maga irányából ki ne vétessék, 's az se pusztá könyörületivé se nyerekedővé ne válják. — Külföldön számos takarékpénztárral zálogházak 's status-kötelezvények' vásárlásai is lévén egybe kötve, azokban nagyobb pénz-összegek is elfogadtatnak egy két honapi depositumok gyanánt csekély kamat mellett. De ez, azonkívül, hogy a' takarékpénztár' céljával ellenkezik, nálunk felette sok nehézséggel is járna.

5.

Általános feltételei egy felállítandó takarékpénztárnak.

I. A' jótállási bátorság, melly abból áll, hogy az intézet a' betett pénzekért, 's azoknak kamat - fizetéseieért jót álljon, 's módban legyen az ezekben bár mikép' esendő kárt, hiányt 's elmaradást, sajátjából kipótolhatni. Ezen bátorságot eszközli:

a. Az alapítványi összeg, vagy is azon pénz-mennyiség, mellyet felállításakor egyesületek, testületek, vállalkozók, részvényesek sat. az intézet' megalapítására össze tenni szoktak. Ez Európában a' legbiztosabb a' legtetemesb pénz - keringésű takarékpénztáraknál is legfelebb 9 procentjét teszi [az intézet' *vagyonállásának*, (activstand) annak tudnillik, mit az intézet' kikölcsönzött összegei, tartalék pénze, folyó kamat-követelése, 's a' pénz-tárban időnként találató készpénze együtt alkotnak — 's 10 procentjét az intézet' *teher-állásának*, (passivstand) annak tudnillik, mit a' betételek, felfizetések, fizetendő kamatok 's a' pénz-tárban kamatlan heverő tőkének vesztett kamata formálnak. Ezen arányt is azonban alig üti meg egy kettő Európában; mint p. o. Merklingenben, a' Würtembergi Királyságban, hol 77 ezer frnyi teher-állásra 18 ezer ft. vala az alapítványi jótállás. Franciaországban a' kereskedési Ministernek egyik körlevelénél fogva, olly takarékpénztárnak

megalapítására, melly nem nagy városban szándékoltatik felállíttatni, előlegesen elég négy ezer franknyi alapítvány, minthogy az eshető ajándékozásokon hagyományokon felül, később magából a' pénztárkezelésből elegendő tartalék-pénz alakúl össze. Ez az oka, hogy magának a' parisi tümentelen takarékpénztárnak is csak 20 ezer frank volt az alapítványa. Így egyebütt is olly csekélyek ezen alapítványi összegek, hogy az, ki nem tudja: miként a' takarékpénztárak' valódi bátorságának, nem annyira anyagilag az intézet' nagy vagyonában szükség feküdnie, mint inkább az intézet' kiszámolt pontos kezeléseiben, ellenőrségeiben s'a't. meg nem foghatja okát: miért hogy illy csekély vagyonbeli jótállások mellett is alig van példa arra, hogy valamely takarékpénztár megbukott, nem fizethetett, vagy tisztviselői által tetemesben megkárosítatott volna. Ennek más egyebeken kívül fő oka az, hogy a' takarékpénztáraknál aránylag nagyobb és biztosabb 's könnyebb is az ellenőrködés, egyszerűebbek a' számadások, eszközhetőbb és gyakorlottabb a' nyilvány-tartás, 's egyszerre csak olly csekély pénz-összeg fekhetik pénztárában, mellynek még teljes ellopátása sem birná megrontani az intézetet. Malchus után, ezen néhány adat szolgáljon például: milly arányban álltak némely takarékpénztáraknál, vagyon-állás és alapítványi összeg egymással.

Takarék-pénztár

	Vagyon-állás	Alapítványi összeg.
Florenz - - - - -	1,000,000	fr. 6000 fr.
Fridrichsberg (Belgiumban) - - -	35,000	„ 300 „
Flensburg (Belgiumban) - - -	112,000	„ 6000 „
Augsburg - - - - -	692,000	„ 50,000 „
Leutkirch - (Würtemb) - - - - -	235,000	„ 1000 „
Bréma - - - - -	769,000	„ 20,000 „
Halle (Prusszia) - - - - -	109,000	„ 5000 „
Berna - - - - -	410,000	„ 10,000 „

b. Az intézet' tartalék-pénze; tudnillik azon összeg, melly az intézet' javára, a' vagyon-állásnak a' teher-állást meghaladásából, nagyobb kamat-bevételek és kis-

sebb kamat-kifizetések közti különbözésből, kamatoztatási idő-nyerésből, betételi ívtóli és kikölcönzési apróbb szabott bérekből (taxákból) alakul össze. Ennek rendeltetése az, hogy belőle 's kamatjaiból fizetessenek az intézet rendes tiszviselői, szereztessenek be annak bútorai írószerei, jegyzőkönyvei, pótoltassanak a' hivatal' évenkénti fogyasztásai, egy szóval minden kezelési költségek. Mint-hogy a' tartalék-pénztár' jövedelme, az alapítványi összeg', kamatjával 's ne talán ajándékokkal 's hagyományokkal is párosulva, az évenkénti kiadásokat, rendszerint jóval 's annyival is inkább haladni szokta, mint hogy a' Választmánynak, Igazgatónak, Biztosnak sat. munkálkodásai, egész Európában ingyen, nemcs sziv' ösztözéséből tétetnek; csak egy fertály század alatt is annyira megnövekedhetik az, hogy ezen esetre legtöbb takarékpénztárai Európának, nehogy céltalanul 's határozatlanul nekedjék a' feleslegesség, szükségesnek láták korlátozást és szabályozást tenni iránta. Tudnillik egy két esetet kivéve, egész Europa' takarékpénztárainak alapítóitól sőt ezen intézetek' egész szellemétől idegen lévén a' nyerekedés' vágya, számos helyeken meghatározott azon összegnek vagy mennyisége, vagy aránya, mellyet a' tartalék-pénznek meghaladni nem szabad; az azontúli felesleg azon nézetből, hogy az a' szegénységnek pénzei után alakult össze, részben vagy egészben a' szegényebb köznép' javát tárgyazó nemes célokra, intézetekre, példának okáért, mint Aachenben, Veimárban, Dornbergben, Zvingenbergben azoknak megjutalmazására, kik a' szorgalomban takarékoságban magokat kitüntetik, a' betételektől nagyobb kamatfizetésekre, hív cselédek' jutalmazására s' a' t. fordíttatni rendeltetett.

Ezen arány a' tartalék-pénzekre nézve, néhány európai adathól bővebben ki fog világlni.

Genfben az egyesület 60 ezer genfi frtot (13pengő xrajával) tévén össze, ennek 16 évig fizetendő 2400 frtnyi kamatját rendelte tartalék-pénzül, olly határozással, hogy az addig szaporíttassék, míg a' vagyon-állásnak egy tized részét teendi. Igy van ez Lausanneban is.

Meisenben a' tartalék-pé n z négy ezer ftra, *Grimmában* *Leisnigban* két ezerre határozottatott; *Góthában* az első tíz évi jövedelem rendeltetett annak alakítására. *Bielben* (Helvetiában) négy ezer frank a' tartalék.

A' *bécsi* takarékpénztárnak, mely az ápolási pénztárral egyesülten, mintegy 59 millió ftot kezel, csak 440,000 ft. a' tartalék-pénze.

A' *stubersheiminak* 578,000 ft. vagyon-állás után, 13,800 f. a' tartalékja.

Mainzban 227,000 frt. vagyon-állás mellett, csak 2000 ftot tett össze a' város tartalékknak; 's ezt csak négy ezer ftra rendelte nevelkedhetőnek.

Aachenben 472,000 frt. vagyon-állás után 38 ezer frt. a' tartalék.

Bernában az egyik takarékpénztárnak 273 ezer frt. vagyon-állás mellett, 28 ezer a' tartalékja, a' másiknak 501 ezer frt. mellett, 19 ezer.

Lübeckben 800 ezer v. a. mellett 54 ezer a' tartalék.

Blaubeuernben (Würtemb.) 230 ezer vagyon-állás után, csak egy ezer frt. a' tartalék.

A' *Carlsruhei*, *Mannheimi*, *Heidelbergi*, *Freiburgi* takarékpénztárak összesen mintegy 530 ezer vagyon-állás mellett, csak 12 ezer frt. tartalék-pénzzel bírnak. Carlsruhében a' vagyon-állásnak két procentje állapított meg tartalékknak.

Danziginak 73 ezer vagyon-állás után, 8400 frt. a' tartalékja.

A' *stettini* takarékpénztárnak tartalékja, 12 év alatt 30 ezerre gyűlt, 's ebből ezen idő alatt csak 3500 ft fizettetett kárpótlásúl; 's ez sem fogott volna történni, ha személyes hiteltre nem adatnának ki pénzek olyaknak is, kiknek semmiük nincs.

Stralsundban 376 ezer vagyon-állás mellett, 18 ezer frt. a' tartalék 's a' t.

Ezen adatok szerint, legtöbb tartalékok csak $1\frac{1}{2}$ vagy 2 procentjét teszik a' tartalék-pénztárak' vagyon-állásainak, 's

ritka olyan mint a' *müncheni*, mellynek 2,140,000 frt. vagyónálláshoz, 82 ezer frt. a' tartalékja, és *Frankfurti*, *Lübecki*, *Aacheni*, mellyek 6 procenten felül ütnek. Hol ezen tartalékok aránylag nagyok, oka az, hogy az intézetek kis kamatra nagy depositumokat is elfogadnak, általában a' betételektől csekély kamatot, 's azt is fertály évi hevertetések után fizetnek, év- eltelés előtt vissza vett betételektől semmi kamatot nem adnak, 's a' t. Egyébiránt megkell jegyeznünk, hogy a' fentebbi tartalékok nem a' felállításkor szabályoztattak annyira, hanem legtöbbnyire több évek alatt gyűltek meg. Minden esetre több évi próba és tapasztalás mutatandják azt ki: mennyire hágandónak kell lenni a' tartalék-pénznek? Felállításkor előlegesen elég annyi, mennyi szorossan a' kezelés' költségeire szükséges. Ezekhez járulhatnak a' későbbi ajándékozások, hagyományok, 's a' t, mindég találkozáván emberbarát, ki az emberiség' intézetjeiről meg nem feledkezik.

c. a' rendes tisztviselőknök vagyoni jótállásaik.

Szükség tudnillik, inkább ingerül pontosságra és bizodalomgerjesztésül, mint kárnak esetére, mi alig történhet, hogy a' tisztviselők, hit-letételen kívül, mint minden számadó tisztségnél szokás, bizonyos öszveg' erejéig vagyoni jótállást, úgy nevezett *cautiót* mutassanak ki 's kössenek le. Ez, éppen azért, hogy pótlandó kár alig történhetik, igen csekély szokott lenni az európai takarékpénztáraknál. Így p. o. Bernában, mellynek vagyónállása 410 ezer frank, csak 13 ezer frankot tesz öszvesen az egész tisztviselőségnek vagyoni jótállása.

II-or. *Bizodalom*, mellyel vidéke, közönsége viseltetik a' takarékpénztár iránt. Ezt szűli:

a) a' czim' biztosítékja; tudnillik: ha egy hivatalos, nagy tekintetű testület' czime vagy mint nevezük firmája alatt áll a' takarékpénztár, ha annak 's nagy férfiaknak pártfogásával dicsekedhetik, kétségen kívüli leend iránta az általános bizodalom.

b) a' pénz-kezelés, 's általában az intézet' munkálkodásának pontossága, szilárdsága, nevezetesen a' legszorossabb

ellenőrség minden egyes munkálatban, pénz' és oklevelek' őrzésében, számadásban 's a' t. józan kiszámolása a' kezelésnek, hogy az intézet se fenn ne akadjon kifizetéseiben, se pénzeit meggyűlni ne hagyja, részrehajlást a' kikölcöszésekben ne gyakoroljon, 's különösen nyerekedéstől óvakodjék.

c) Nyilváný nem csak abban, hogy a' tisztviselők minden órában kibírják mutatni vagyón- és teher-állásait az intézetnek, és így ennek tiszta áltnézetét adhatni; hanem abban is, hogy ezt évenként a' közönséggel tudassák.

6.

A' pest-megyei takarékpénztárnak felállítási számvetése.

Az előadattakból nem nehéz kivetni: mintegy milly pénz-összegek kívántatnak a' pest-megyei takarékpénztár' felállítására és fenntartására. Ezen takarékpénztárnak közönsége vagy vidéke, a' fentebbiek szerint tesz mintegy 400,000 lelket. Már a' takarékpénztári betételekből, *Baváriában* minden lélekre esik 1 f. 18 xr. p. p. *Würtembergben* 3 f. 5 xr. *Prussziában* utánvetve a' gyarapodást jelenleg 1 f. 40 xr. *Hollandiában* 1 f. 17 xr. *Franczia országban* 3 frankon felül, 's a' német szövetséges tartományokban (Ausztriát és Prussziát kivéve) fekvéseikhez képest 1 f. 30 1 f. 35 xr. 1 f. 41 xr. Én, pénztelen és szokatlan hazánkban ezen arány'nak felét sem akarom venni, 's egy lélekre nem számolok többet 30 pengőxrnál; mit Pest megyére nézve annál biztosabban tehetek, mivel ebben adózó köznép, eseléség, 24 mezővárosi lakosság aránylag tehetősbek, az adásvevés' piaczai sűrűbbek és fontosabbak, a' kereset-mód népes városainál fogva könnyebb és biztosabb (kivéven tán némely félre eső helységeket, mikre a' megyének sófuvar 's más segítő eszközök' tekinteteiben, különös felügyeléssel szükség lennie) a' köznepi miveltség fogékonyabb, általánosabb 's a' t. Így az évenkénti betételek tennének kétszáz ezer pftot. mi kivált a' bennhagyott kamatokkal együtt igen elfogadható számvetés.

A' külföldi takarékpénztárak' említett aránya után, ha tizedét vesszük is ezen mennyiségnek, mint teher-állásnak, alapítványi öszvegűl, fogna az tenni 20,000 pftot. De hogy legkissebb nesze is a' kétségnek és aggodalomnak megszűnjön, megkettőztetem ezen alapítványi öszveget, 's így inkább tekintve tartaléknak nyerendő kamatjait, mint az általa kieszközlendő bátorságot, 40,000 pengő ftban állapítom azt meg. Ez főkép' kezdetben szinte a' feleslegig elég, idővel pedig a' betételek' szaporodásával gyarapodik egyszersmind az intézet' vagyoni-állása, 's tartalék-pénztára is, melly a' tisztviselők' jótállásaival, 's bizodalomban mind inkább erősödő kezelési biztossággal együtt, mindenkor elegendő leend az intézet' közönsége' bátorsági megnyugtatóására.

Hogy a' szükséges tartalék-pénzről biztossággal szólhasunk, szükség elébb tudnunk: mik leendnek fedezendő költségei az intézetnek?

I-ör. Tisztviselői és cselédjei ezek:

a) Pénztárnok; fizetése, szállással, fával, gyertyával, öszvesen	- - - - -	600	pft.
b) Számvevő 's egyszersmind hivatalos Ellenőr; szállással, fával, gyertyával, öszvesen.	- - - - -	500	—
c) Ugyvéd, egyszersmind tollvivő a' választmányi ülésekben, egyik tiszteleti ügyvédje a' megyének	- - - - -	100	—
d) Írnok	- - - - -	300	—
e) Szolga	- - - - -	150	—
	Öszvesen	1650	pft.

II-ör. Évenkénti költségei:

a) hivatal' két szobájának fűtése	- - -	80	pft.
b) Viasz gyertya fél mázsa	- - -	54	—
c) papiros	- - - - -	30	—
d) író-szerek	- - - - -	20	—
e) Ivek', nyugtatóványok', meghívó levelek' nyomtatásai	- - - - -	80	—

II-or. Ezenkénti költségei:

f) Jegyző könyvek' kötési	- - -	25	pfrt.
g) Aprólékos meg nem határozható			
költség	- - - - -	100	—
h) Két ezer frtnak kamatlan heverésből eredendő veszteség	- - - - -	120	—
		<hr/>	
		Öszvesen	509 pfrt.

Ezen öszveg egyebadatván az elébbivel, lessz az intézet' évenkénti költsége: 2159 f. pengőben.

III-or. A' hivatal' két szobájának és pénztári boltjának fel bútorozása ezen czikkelyekből állana: 3 rácsos, fiókos író asztalból, három nagy szárny-ajtós szekrényből, jegyző könyvek' tartására, a' pénztárnoki szobában; két oldalt ló-czákából az érkezők' és várók' számára, 12 karszékéből, három nagy tenta-tartóból, egy márvány vagy keménykő közepű pénz-számoló asztalból, három pükő-ládából, három nagy réz gyertyatartóból koppantóstúl, írószerekből (millyenek olló, spanyolviasz, tollkés, tollak, óntollak, línéák, kréta, szivacs, spagát, kalendárium 's a' t.) vászon zacskókból, fatálakból, mintegy 50 réz pléh-számjegyekből, jegyzőkönyvekből, papirosból, nyomtatott betételi ivecikből, nyugtatványokból 's a' t. 'S végre három (két nagyobb és egy kisebb) vas ládából (zárdokból) két két különböző pléhű zárral 's két lakat-nyelvvel és lakattal. Ezek — minthogy a' három zárdoknak jó készületű zárúnak, 's főkép' a' kettőnek tetemesnek kell lenni, öszvesen kerülnek mintegy két ezer pengő ftba.

Ezen bútorozása a' hivatalnak az úgy nevezett *gyámolók'* apróbb adakozásaiból fogván kitelni, az évenkénti költség' 2159 frtja pedig az alapítványi 40 ezernek évenkénti kamatából kerülvén ki, következik: hogy az ezen kamatból még fenn maradandó 241 frt. valamint az egész intézet' évenkénti jövedelme is, a' tartalék-pénztár' nevelésére fordíthatatik 's evénként kamatra kiadathatik. Az intézetnek

ezen kezelési évenkénti jövedelmét itten kifejtteni még nehéz megérthetőségű munka fogna lenni annak, ki a' takarékpénztárak' kezeléseiben járatlan; az alábbi előterjesztésből bővebben 's könnyebben megfog az értethetni. Elég legyen most annyit megjegyeznünk, hogy az a' fentebb kitett betételi összeghez képest, mintegy 300⁰ pengő ftot fogna tenni. Minél fogva az intézet' tartalék-pénzeül évenként 3241 frt. adathatnék kamatra, 's ezen összeg évenként annak kamatjával szaporodván, könnyű felvetni: miként tíz év alatt tartalék-pénztárunk jóval felül haladni fogja magát az alapítványi összeget, 's ez teljesen feleslegessé válandik.

7.

Módja a' pest-megyei takarékpénztár'^s felállításának.

Az európai legtöbb takarékpénztárakat' részvényes egyesületek, vagy hivatalos testületek állíták fel; én Pest megyében e' két módot egyesíteni kívánom, olly formán, hogy a' részvényes egyesület az alapítványi összeget biztosítsa, 's közvetlen kezeltesse az intézetet, maga pedig a' megye' közönsége, adózó népe iránti atyáskodásból, pártfogással 's hivatalos segéllyel legyen iránta. Közvetlen a' megye maga ezen intézetet nem kezelheti, részint mivel számos ágazatú munkálatjai közt arra nem is érne, részint mivel az érdeknek — minek folytonosnak kell lennie — munkássági élénkségnek, örök éber felügyeletnek, tiszta nyilván-tartásnak 's buzgó figyelemnek szükségképen kellene hűlnie, a' megye' terhelő számos és soha nem szűnő hivatalos tárgyai között, mik a' megye' tisztviselőinek figyelmét, idejét, munkásságát, már magokban is elegendé elfoglalják. Már

I-ör, mi a' részvényes egyesületet illeti: felebb az alapítványi összeget 40 ezer pengő ftban állapítók meg. Hogyha ezen alapítványi tőke önkényes adakozás, vagy részvényesi emberszerető nagylelkűség, vagy más bár melly úton öszvetétehető, 's örökösen az intézetnek ajándékozható, a'

takarék-pénztár megyénkben örök időkre meglenne alapítva. Ezt szabad volna ugyan reménylenem, sőt a' tárgy' köz érdekébe, fontosságába 's honfi-társaim' lelkeségébe vetett; bizodalomból tán kívánnom is; de a' hazánkban mintegy divatba jött örök felszólítgatások, koldulások, vagy egészen vagy részserint sikeretlenül tett adakozások, gyengeségben sínlő számos vállalataink, intézeteink 's a' t. olly bizodalmatlanságot szültek immár a' honfiakban az új vállalatok, kezdetek iránt, hogy a' buzgóbb részvét-szülést csak időjáráttal, midőn már sikerük, jótékonyosságuk némi részben mutatkozik, lehet bizossággal reménylenünk. Ennélfogva én megyémben a' nagylelkűség' áldozatait telhetően megkönnyíteni kívánván, ekként szorítom öszve javaslatomat: osztassék a' 40 ezer alapítványi öszveg 200 pengő ftjával, 200 részvényre, mellyből minden részvényes többeket is vállalhat el. Ha több részvényes találkoznék kétszáznál, annál jobb, az intézet' felállhatásának annál biztosabb fogna lenni alapja. Magát a' tőkét nem tartoznak a' részvényesek lefizetni, hanem azt magoknál megtarthatván, csak évenkénti kamatait fizetik be, mindenkor előre. Maga a' tőke jótállási bátorságul szolgáland kár' esetére, a' fizetendő kamatok pedig tartalék-pénztár' alakítására fordíttatnak. Illy részvényesek csak megyebeli fekvő birtokuk lehetnek, haneha idegen megyebelinek részvényeért megyebeli birtokos állna jót, vagy az részvényét készpénzben fogná letenni, olly formán, hogy az betételi ív vagy könyv mellett betétetnék a' takarékpénztárba, tíz év mulva onnan visszafizetendő; addig pedig a' kamatok az intézet' javára engedtetnének. A' részvényi tőkék minden kivétel nélkül bejegyeztetnek, (intabuláltatnak) mi mulhatlan szabályaúl tetetvén az intézetnek, senkit sem bánthat, miután milliókkal bíró urak ellen kétszáz ftot intabuláltatni magában játék, de általános szigorúság miatt még is szükséges feltétel, melly alól csak egyes kivételek fognának lenni bántók. A' részvényes egyesület' jótállása *tíz évig* tart; tagjai szoros törvényes formában kötelezik le magokat arra, hogy bukkás' vagy vesztés' esetére, mi mint alább kitetszendik, ha nehezen hi-

hető is, de mint minden emberi vállalatnál, itt sem éperit lehetetlen, részvényeik' erejéig jót állnak vagy is inkább kezeskednek, 's részvényeiktől a' törvényes 6 procent kamatot pontosan előre fizetik. Ezen kötelezésnél fogva, a' részvényeseket mint *alapítókat*, kik egy részben veszélyét is osztják az intézetnek, illeti az intézet' közvetlen kezeltetése, 's felügyelés arra: meg e' 's miként tartatnak meg az intézet' szabályai 's a' bátorsági gondoskodás? A' tiz év' elmúltával megszűnván a' kötelezés' ereje, megszűn ugyan a' jótállás is, mellyre az intézetnek többé úgy sincs szüksége; de az intézet' közvetlen kezeltetése továbbra is meg marad annyiban a' volt részvényesi egyesületnél, hogy joga leend részint a' maga tagjaiból, részint a' megye' minden rangú *gyámolóból* kiegészíthetni azon testületet, melly az intézet' kezelését folytassa; azon megszorítással mindazáltal, hogy az Igazgatónak és Választmány' két harmadának mindenkor fekvő birtokúnak szükség lenni.

Az alapítókon kívül leendnek a' *gyámolók*, olly megyeiek és idegenek tudnillik, kik a' megyében fekvő vagyonnal nem bírván, vagy módban nem lévén a' részvény' tiz évi köteleztetésére ajánlkozhatnak, a' köz jó' hevétől melegülten az intézet' nemes czéljait apróbb vagy egyszeri adakozásokkal kívánják elősegíteni. Ezen adakozásokból kerül ki a' hivatal-szobák' és pénztári bált' bútorozása, 's az előleges szükségek' pótlásai; a' fennmaradandó felesleg pedig az intézet' tartalék-pénztárához csatoltatik. E' szerint két aláírási ív vagy is inkább könyv nyittatik meg: eggyik az alapító részvények', másik a' gyámoló adakozások' számára; 's mind két rendbéli jótévők iránti hálából, a' bécsi takarékpénztár' példájára, egy emlékkönyv vitetik, mellybe mindenkinek részvénye, adakozása beíratik, 's maradandó emlékül az intézet' oklevelei között tartatik, sőt mihelyt az intézet' környülményei engedik, ki is nyomatik. Azok kik egy vagy több részvényt befizettek, vagy egy részvényt meghaladó öszveggel adakoztak, de rendszer ügyvivő tagok lenni nem akarnak, tiszteletiek lesznek, 's

a' közgyűlésben székkel és szavazattal bírnak, de választmányi tagoknak nem választatnak. Adassék-e az intézet' javára több megyék' példája után sors-játékos táncz-vígalom, vagy játékszini mutatvány? a' megye' bölcs belátásától, 's intézkedésétől függend.

II-or. Mi Pest megye' pártfogását, és atyáskodását illeti, az, óhajtásom szerint ezekből fogna állani:

a) A' megye, azonban minden vagyoni jótállás' kirekesztésével megengedi, hogy az intézet' illy nevezet alatt: „*Pest-megyei takarékpénztár*,” a' megye' névbiztosítékja (firmája) alatt álljon.

b) A' megye évenként Küldöttsége által értesítettet magát, az intézet' vagyon-és teher-állásai, kezelései 's a' t. felől; az intézet' évenkénti számadását közgyűléseiben köztudomásra viteti, 's azt a' N. M. H. Tanácsnak, mint az adózó nép' fő felügyelő dicasteriumának, felküldi.

c) A' megyének kegyességétől 's tisztviselőinek nemes gondolkozásától reményli az intézet, hogy részére, a' netalán kívántatandó hivatalos eljárásokat, mik különben is csak csekélyek fognának lenni, ingyen vagy a' szabott bérek' (taxák) elengedésével teendik meg. Illyenek a' kötelezvények' bejegyzései, felmondások, perbe-idézések, 's a' t. Az intézet: követelő pereiben a' megítélendő perköltség fogja megtéríteni a' munkálkodó megyei ügyvéd' fáradozását.

d) Nem kedvezést, hanem inkább a' legszorosabb igazságot kéri az intézet a' megyétől abban, hogy még eddig váltó jogunk nem lévén, eredhető pereiben, mellyek, mint alább ki fog tetszeni, csak igen gyérek leendnek, a' mennyire csak törvényeink és törvényes folyamatjaink engedik, gyorsan és szigorúan történjék részére az igazság-kiszolgáltatás, sőt e' részben a' megtartandó szoros szabály előre elhatározottassék, vagy megye' compromissionalis bírósága, mellynek el-ítélései alá vessék magokat kötelezvényeikben a' különösenveők, előre elrendeltessék.

e) A' megye kegyesen eszközlésbe véteti azon munkálatokat, mik az intézet' megkezdésére szükségesek, millyenek az alapítói és gyamolói aláírások, felszólítások, köznép' értesítése, buzdítása 's a' t. Erről alább bővebben.

f) A' megye' Rendei méltóztatnak kegyesen resolválni két szobát intézet' hivatalának a' megye' udvaraiban, melly szobák' egyikében felállíttathatik a' pénztári bolt, két pléhű és két lakat-nyelvű vas ajtóval.

g) A' megye kegyes leend, az intézet' köz és választmányi Üléseinek, termet, azonban összevütközés nélkül áttengetni, a' hivatal eleibe egy hajdúját folytonos úrrúl, 's rabját téli fűtőül rendelni; valamint minden szolgáinak a' megye' udvaraiban szoros kötelességül meghagyandja, hogy a' hivatal' szobái után tudakozódókat, emberséggel útasítsák, sőt a' teljesen járatlanokat elvezessék.

h) A' megye addig míg az intézet saját pecsétjével birhatna, kegyes leend maga pecsétjével megengedni a' betételi és kikölcsönzési ívek' hitelesítését; mi évenként egyszor történik.

i) Végre: még azon kegyességért könyörögne az intézet, hogy ha neki nem sikerülne valamely nagyobb kereskedői, vagy uradalmi, vagy köz pénz-tárnál, egy *mozgó pénz-tőké*t (mobile capitale) alkotni, olly tőkét tudnillik, melly csekély kamat-fizetés mellett adatván ki, egészen, vagy részben minden órán vissza vehető 's ismét kipótolható legyen; a' megye történhető esetekben, alispányi kirendelés mellett, két ezer pengő ftig emberelje meg házi-pénztárából az intézetet, csak néhány napra, addig tudnillik, míg annyira gyűlvén az intézet' pénzei, a' kölcsön vett összeg azonnal visszatéríttethetik. Hogy illy eset éveken keresztül alig történhetik egyszor, és ezen rövid időre teendő kölcsönzés semmi veszéllyel nem jár, további tervemből, 's az intézet' munkálataiból bővebben ki fog tetszeni. Külföldön azonban, hol számos takarékpénztárral zálogházak egybekötvék, 's nagyobb pénzletevések is elfogadtatnak, 's így az apály gyakrabban lehet nagyobb az árnál, illy rögtöni kölcsönzések' esetei sűrűbbek.

's ilyenkor szintén a' városok' vagy kerületek' pénztárai segítik ki zavarból az intézetet.

Jegyzés. Míután mint felebb kimutattott, példa nincs Európában arra, hogy valamely magában álló takarékpénztár, csekély alapítói és tartalék-összeg mellett is fel nem állhatott, vagy megbukott volna, már az intézet' szerkezetében fekvén az, hogy az valamint nyereséget csak csekélyet adhat évenként, úgy veszteségtől sem félhet — ismétlem, hogy az ezen szakaszban kívánt 200 részvény' teljes összeállása, nem múlhatlan feltétele a' felállításnak. Non est de necesse, sed de bene esse. Mihelyt részvényekből és adakozásokból annyi egybe gyűl, hogy abból a' kezelési költség ki telik, bízatosan megkezdethetik az intézet, már maga a' tisztviselőség' kimutatandó vagyoni jóállása mellett is. Nem lényegés feltétel az is, hogy egy részvény, kivált pénzletlenebb vidéken, 200 ftnál kevesebbet ne tehessen.

S.

A' pest-megyei takarékpénztár' szerkezete.

A' részvényes egyesület, évenként Január' utóbbi felében, 's ha a' Választmány szükségét látja, rendkívüli esetekben idő-közben is tartandó, 's elébb hír-lapokban köz tudomásra adandó *Közgyűlésében*, megválasztja titkos szavazatok' többségével a' maga *Igazgatóját*, ki egyszersmind Gyűlések' elnöke, és 18 tagból álló *választmányát*. Minden részvényes egy egy szavazattal bír, 's a' több részvényű is csak egyyel. A' közgyűlés legelőbb is az *Igazgatót* választja meg, hogy elnöke legyen; a' tollat a' választmányi jegyző viszi. A' részvényesi tíz év' elteltével, 's részvényi kötelezés' megszüntével is, fennmarad az intézeti kormány az első részvényi *alapítók'* kezében, azon különbséggel, hogy azontúl magok és választmányosaik közzé a' *gyámolók* közül is megválaszthatják azokat, kiket az intézet' céljainak előmozdítására alkalmasaknak ítélnék. E' szerint a' kormányzó egyesület e' részben halhatatlan. Tárgyai a' Közgyűlésnek, a' választásokon kívül ezek:

a) Felolvasása a' választmány' kimerítő tudósításának az intézet' mibenléte, vagyon- és teher- állása, és gyarapodása felől, melly tudósítás a' Közgyűlésből a' megyének lesz felterjesztendő ;

b) Felolvasása szinte a' választmány' tudósításának a' felől: miként állnak bátorság' tekintetéből az intézet' kikölszözütt pénzei? 'S nem forog e' veszélyben valamelyike ezeknek? 's rendelő határozás ez iránt.

c) Felolvasása szinte a' választmány' tudósításának, a' felől: nem szükség-e' valamely kezelési szabálynak, melly időközbeni tapasztalás után céltalannak mutatkozék, megváltoztatása? 's a' felől: nem szükség-e' egyik vagy másik alkalmatlan vagy hívtelen tisztviselő helyett másról gondoskodni?

d) Az intézet' számára, a' választmány' előterjesztéséhez képest szükségesnek találandó nagyobb költség' elhatározása.

e) Az intézet' tisztviselőinek, szolgájának fizetésbeli javításai, 's új fizetések' elhatározásai.

f) Minden olly tárgyak, miket a' választmány fontoságukra nézve Közgyűlésre tartozandóknak itél.

g) Minden az intézet' javára tett nagylelkű pártfogások, adakozások, hagyományok 's a' t. a' Közgyűlésben közbírré tételnek, 's a' hírlapokba iktattatni rendeltetnek.

Lássuk egyenként az Intézet' kormányának tagjait, testületeit :

I. Az Igazgató, ki három évre választatik, de többekben is megválasztathatik, hogy annál biztosabban bírja a' közönség' bizalmát, szilárd tekintetű legyen, nemes lelkületére, polgári állására és vagyonára nézve. Állandóul Pesten szükség laknia, vagy legalább ritkán távoznia hosszabb időre onnan. A' köz és választmányi üléseknek ő szabja meg napjait, óráit, a' kölcsönt venni kívánók nála teszik írásbeli jelentéseiket, miket ő terjeszt a' választmány elcibe, a' betételi és kikölszözüési íveket időnként ő adja ki a' pénztárnoknak, 's ő

veszi tőle számon, az okleveles zárdoknak nála áll egykik kulcsa, és jelenléte nélkül semmi kikölesönzési kötelezvény vissza nem adathatik. Hivatal-záros napokon használja az intézet' dolgaiban annak Irnokát, ülés-hirdetésekre 's egyéb hivatalos szolgálatokra annak szolgáját, a' nyilvány-tartási adatok egygyik pénztár-vizsgálattól másikig ő hozzá adatnak be a' hivatal által, ő ügyel 's ügyeltet fel a' hivatallal a' kikölesönzési sorozatra, gyűlt pénzek' kiadásaira, kamat-elmaradások' sürgetéseire; egyszóval ő közvetlen felügyelője az egész intézetnek és kezeléseinek. Ha ideiglen távozik a' városból, a' választmány a' maga tagjai közül titkos szavazattal állít visszajötteig helyttestet, kinek az okleveles zárdok' külcsán kívül (mellyet magánál megtart) az ülésben adja protocollariter által azokat, mik vissza jötteig, az igazgatóság' pótlására szükségesek. Kötelességei ezek:

a) Minden 14 napban, két maga mellé veendő választmányi taggal egygyütt pénztár-vizsgálatot tart, mellynek módja alább a' kezelési munkálatok' sorában fog előadatni. Ez olly lényeges kötelessége az igazgatónak, hogy meg nem tartás' esetében, az első választmányi ülésben, mellyben a' tartott vagy nem tartott vizsgálat felől tudósítását tenni elmulasztja, az ülés 's annak egyes tagjai által emlékeztethetik, 's további hanyagság' esetében feleletre is vonathatik.

b) a' kölcsönt kívánóknak szoros jegyzékét tartja és tartatja, felügyelvén arra, hogy a' pénz' gyűléséhez képest azon idő-sor szerint kapjanak azok kölcsönt, miként szándékjokat bejelentették, 's a' kölcsön-adás a' választmány ülésében elhatározott. Annálfogva az e' részbeni határozatok mindenkor neki szintűgy mint a' pénztárnoknak kiadandók lesznek.

c) késedelmes kamat-fizetőket, ha elébb a' hivatal' megszólítása nem használt, még egyszer ő szólítja fel.

d) Azon esetre, ha ezen felszólítás sem használna, valamint a' felmondott és nem fizetett kikölesönzésekre nézve is, ő fogja a' választmány' határozatánál fogva perbe a' nem fizetőket, mint e' részbeni képviselője az intézetnek.

e) A' betételi és kikölcsönzési íveket, ő pecsételi meg a' megye' pecsétjével, 's két választmányi taggal együtt ő írja alá. Ezen íveket (mikről alább) ő adja időnként bizonyos mennyiségben a' pénztárnoknak által, ennek elismerését bejegyeztetvén a' maga jegyző könyvébe, és számon veszi tőle azoknak hová lett fordítását.

f) Az intézet' tisztviseelőire, cselédjére: ha pontosan teljesítik - e' kötelelességeiket? az intézet' kezeléseire, hogy valahol annak forgása fenn ne akadjon, 's általában mindenre felügyel, mit az intézet' érdeke, java hoz magával, 's feljeleníti a' választmánynak azt, mi elhárítást, orvoslást kíván.

Az Igazgató, csak tudomásra jött hűtlenség' és pénztárvizsgálati hanyagság' eseteiben vonathatik a' részvényes egyesület által feleletre. Ingyen, csupán becsületből munkálkodik és hitet nem tesz le, hanem csak becsület-szavát adja az egyesületnek, hogy az intézet' javát telhetően elősegítendi, 's díszes hivatala' kötelelességeit pontosan teljesítendi.

Az igazgatónak, a' választmányi szavazatok' egyenlőségének esetében két szavazata van; kivévén azonban a' külsőni bátorságnak elítélését, mellyben csak egy szavazattal bír. Három évi hivataloskodása után, ha újra meg nem választatnék igazgatónak, vagy e' hivatalt többé viselni nem kívánná, úgy tekintetik mint megválasztott tagja a' választmánynak, hogy így az ülésekben, az intézet' tárgyaiban, gyakorlottságánál fogva biztos felvilágosításokat adhasson.

II. Választmány. Ennek tagjai között tizenkettőnek évszaka Pestbuda' falai közt lakozónak vagy tartózkodónak szükség lennie, 's hatnak a' két város' közelében, hogy nagyobb tárgyak feletti tanácskozásokban ezek is részt vehessenek, 's a' választmányi biztosságokban a' helybelieknek némi könnyebbségűl lehessenek. Az elnökön kívül legalább hatnak szükség jelen lenni a' kezelést tárgyzó ülésekben, mellyekben a' többség határoz; de a' kikölcsönzési bátorságok' megítéléseiben legalább nyolcz tagnak szükség jelen lenni, 's ezeknek három negyedrészenek megegyezni a' kiadhatásban. Oka az, hogy olly bátorság, mellyet többen ostro-

molhatnak, nincs olly teljes tisztaságban, millyet az intézet kíván. Az illy bátorság-itélő ülések' vitatkozásinak, minden neheztelesek' kikerülése végett, titokban [kell maradniok. — A' Pénztárnokot, számvevőt, ki egyszersmind hivatal' rendes ellenőre és irnokot, ki egyszersmind ellenjegyző (contrasignans) előre bocsátott vizsgálódás és tanácskozás után személyes ügyesség, becsület és vagyoni bátorság felől, a' választmány' ülése választja el, mellyben szintanyi tagnak kell jelen lenni és szavazatnak megegyezni, mint a' bátorság-megítélő ülésekben. — A' tollat az intézet' ügyvédje viszi, mint választmányi jegyző. A' határozás alá' eső tárgyakat legtöbnyire az Igazgató terjeszti elő, 's ugyan ő tesz tudósítást a' pénztár' vizsgálásai felől, bemutatja a' hitelesített *jelentési ívet* az intézet' pénzeinek állásáról 's a' t. a' soros *választmányi Biztos* pedig maga részéről tesz tudósítást a' kezelés' pontos vagy hibás folyamatjáról. Ezen tudósítások csak szóval történnek, 's csak azon esetben tétetnek írásba, ha a' tárgy' szokatlan fontossága, oklevél gyanánt kívánná az írásbeli tudósítást. Egyébiránt a' választmányi jegyzőkönyvben mindenkor érdekeltetni kell az illy tudósítások' velejének; a' tár'-vizgálat' kivonatos eredményének, valamint a' jelentési ív' tartalmának is (de csak a' czim-közök öszvegeire nézve, nem pedig adatonként) bekell iktattatnia. — Az Igazgató beadja a' kölesönnevesi ajánlkozásokat, a' megkívántató oklevelekkel együtt, 's a' választmány' tagjai részrehajlatlanul tanácskoznak, 's titkos szavazattal határoznak, a' kiadhatás felett. — Intézeti szolgát a' választmány nevez ki, tiszta józan életűt és szilárd erkölcsűt, ki se durvasággal, se ajándék-zsarolással ne gyengítse az intézet iránti részvétet a' köznépnél. — A' választmány' tagjai egy évre választatnak, de többekben is megválaszthatók. Év-közben magok egészítik ki magokat. Igazgató' vagy tisztviselő' halála' esetében, közgyűlésig, melly az első esetben azonnal hirdetendő lesz, a' választmány teszi meg a' szükséges kipótlásokat és hiteles általvételeket. — A' választmányi ülések' jegyzőkönyve (mellynek szintygy mint az intézet' könyveinek sinorral áltvontnak,

és hitelesítettnek kell lenni) legtöbb tárgyakban telhető rövidséggel vitessék; rendenkívüli határozatok azonban ok-adva jegyeztessenek be. Az elébbi ülés' határozatai, hitelesítés' alkalmával, elnök és két választmányi tag' aláírásával meg erősítettnek. — A' jegyzőkönyv és egyéb oklevelek az ügyvédnél állnak egy arra rendelt szekrényben, kivéven a' kölcsönvevésekre ajánlkozók' okleveleit és a' jelentési íveket, mellyek inprotocollatio után az igazgatónak visszaadtnak, olly végre, hogy amazok általa a' kölcsönzés után a' kötelezvényhez mellékelve az okleveles zárdokba tétessenek, ezek pedig az intézet' állásának szükséges nyilvánban-tartása végett kezei közt maradjanak. A' választmány' határozatait az igazgató veszi fogadhatba, ki ezekről az üléseknek tudósításokat tesz, ez pedig jegyzőkönyve által ellen-örkődik. Általánosán a' választmánynak kötelessége mindenre felügyelni és ügyeltetni, mi az intézet' bátorságát és folyamatjának rendjét illeti, minélfogva nyilvánban tartja:

a) Az intézet' mindenkori készpénzét, 's ügyel, hogy az meggyűléséhez képest kamatlan ne heverjen.

b) A' fél évenként befizetendő kamatokat, 's ügyel, hogy azoknak behajtásai iránt a' szükséges intézkedések megtétesse.

c) Az intézet' minden adóssának állását hitelét, 's ügyel, hogy ha valamelyikénél az intézet' tőkéje veszélyeztetnék, az előzmények korán megtétesse.

d) A' pénztár' vizsgálásait, 's ügyel, hogy az legfelebb minden 14 napban megtörténjék egyszer.

e) a' kölcsönvevésekre ajánlkozók' sorozatát megtartatja 's ügyel, hogy illy ajánlkozók' hiányában, mi alig képzelhető, korai felszólítások történjenek.

f) A' bátorságnak, melly a' kiadandó pénzekre nézve ajánlatik, elegendő vagy elégtelen voltát lelkisméretesen, és szabályok' szoros megtartásával ítéli meg.

g) Az intézet' részéről a' szükséges felmondásokat, igazgató' jelentéseire elhatározza.

h) Tisztviselők' pontos kezeléseire fő felügyelést gyakorol, 's hanyagság' vagy hűtlenség' esetére azokat felfüggeszti; ügyeltet: ha rendben vannak-e jegyzőkönyvek, ívek, tá-
rak, számadások, ügyvédnél a' levéltár? 's ezen utóbbiból a' szükségtelenné vált írományokat minden hat évben megsemmisíti.

i) Gyarapodását az intézetnek pénzben és bizodalomban szeme előtt tartja, 's mindent elkövet, mit e' végre célirányosnak itél.

k) Az intézet' és hivatal' szükségeit és költségeit, az Igazgató' vagy Pénztárnok' felterjesztésére kirendeli.

l) A' számadásokat, mind a' hivatalos pénztárra, mind az intézet' saját pénztárára vagy is tartalék-pénztárára nézve, három tagú küldöttsége által megvizsgáltatja, 's a' pénztár-
vizsgálatok' alkalmával beadott jelentési ívekkel, kirendelé-
sekkel 's a' t. egybeveteti.

m) Az intézet' állása, gyarapodása felől a' megyének tudósítást tesz. 's a' t.

A' választmány teljes hatalmú, 's ha bár számot ad is tetteiről a' közgyűlésnek, de vagyoni felelettel csak azon egy esetben tartoznék az egyesületnek, ha hűtlensége oklevelesen 's törvényesen bebizonyíthatatnék ellene, mi egy kiválasztott lelkes testületről fel nem tehető. Hitet a' tagok, kik ingyen csak becsületből szolgálnak, le nem tesznek ugyan, de szintűgy mint Igazgató becsület-szavokat adják az egyesületnek.

Bővebb meghatározásai az Igazgató' és választmány' munkálatjainak, az intézeti kezelések' pontjai alatt fognak kifejtetni.

A' választmánynak minden tagja előre megalapítandó sorozat szerint, mellynek megalapításában a' vidékiekre szükség fő tekintettel lenni, a' külföld' nevezetesen Gótha', Genf' s' a' t. példájára, két hétig tartozik viselni egy egy végben a' *választmányi díxtosságot*, melly is abból áll, hogy a' soros tag, a' hivatal' nyitott napjaiban, annak kezeléseinél jelen lenni tartozik, részint közvetlen felügyelőül azoknak pon-

tosságára, részint választmányi ellenőrül mindenben, de főképp oly munkálatokban, mikben a' tisztviselésnek másképen ellenőrséget adni bajos vagy hosszas időre terjedő fogna lenni, 's így a' teljes hitelű és rögtöni nyilván-tartásnak némileg csonkúlnia, 's bizodalomnak csökkennie kellene. Ilyen munkálatok a' *felfizetések*, *kamat-kifizetések*, *részenkénti kivételek*, mellyekben, az adózóknak nagy része írni nem tudván, sem bejegyzés, sem ellen-nyugtatvány által teljes ellenőrséget szerezni nem lehet. — A' Biztos' jelenléte nélkül a' hivatal' munkálatai meg nem kezdetnek. A' Biztos általánosán, vagy ha hibát vett észre különösen is tudósítja a' választmányt a' hivatal' mikénti folyamata felül, 's ez amannak jegyzőkönyvében röviden érintetik, kitétetvén mindenkor melly naptól meddig folytatá a' Biztos sorosságát. Különösen pedig minden hivatalos nap' végével, közli az ellenőrnek kimutató jegyzékét az Igazgatóval arról, hogy mennyi pénz gyült immár össze a' heverő tőkén felül? hogy ez a' kiadhatásról korán tehesse rendelését. A' hivatal' tisztviselői a' Biztosnak felvilágosítással tartoznak minden iránt, mi felől értesíttetni, felvilágosíttatni kíván. — A' meg állapított sorozat, melly minden tagnak írásban kiadatik, hogy kiki előre tudhassa a' maga sorát, közbejöhethő fontos okokból változhatnak, sőt a' tagok is tehetnek sor-cserét, de mindenkor az ülés' színe előtt, ne hogy zavarok történjenek. A' vidékiekre csak egyszer kerülhet egy évben a' sor, a' helybeliekre többször is, miként a' sor üti őket.

III. A' Tisztviseléségről, általánosán megjegyzetik, hogy az a' Megye' közgyűlésében hitet tesz le hűség hivataloskodására; miután előbb az egyesület' választmánya előtt tiszta erkölcsét, lelkületét bebizonyította 's a' meg kívántató vagyoni jótállást elegendően kimutatta volna. Általános kötelességei ezek:

a) Hűség, egyenesség, tisztakezűség, szoros rendtartás és pontosság pénz-kezelésben, könyvvitelben, szükséges feljelentésekben 's mindenben mi az intézet' javát érdekli, és minden haszonleséstől idegen lelkület. Ennélfogva tiltatik neki

ajándékokat, főképp az adózó szegénységtől elfogadni, annyi-
val inkább kicsikarni, 's ezen esetekben hivataltói felfüg-
gesztetésének sőt elmozdztatásának leendő helye.

b) Szorgalom, mellynélfogva a' hivatal' nyitott napja-
iban, pontosan tartozik megjelenni a' hivatalban, mellyet a'
szabatos órák' eltelése előtt el nem hagyhat.

c) Türelem paraszti ügyetlenség értetlenség iránt, nyá-
jas emberszeretet és jóakaratos készség a' járatlannak útba-
igazítására. Nem szabad illedelmetlenül vagy épen gorombául
bánni a' hivatal' közlekedőivel, mi által ezek az intézettől
elidegeníttethetnének. Tilos hasztalan várattni a' népet, gú-
nyolni apró betételeit, kezéből rángatni a' pénzt, válogatást
tenni hozottpénznemeiben s'a't. Az érkezés' sorát szorossan meg
kell tartania a' felvevésben is; mi végre a' szolgál főképp na-
gyobb megtulások' alkalmával, minden belépőnek a' hiva-
talos szobába, réz sor-számot ad, 's e' szerint vétetik fel
ennek dolga.

d) Fizetését csak évnegyedenként szedheti ki, előre soha.

Mi az intézet' tisztviselőinek vagyoni jótállásaikat illeti,
azokat a' megye' fenn álló rendszabása után aránylag így le-
hetne meg állapítani: Pest megyében egy egy fő adószedőnek
jót-állása húsz ezer pengő ftban lévén megállapítva, a' taka-
rék-pénztárnoknak cautióját, minthogy ennek keze alatt olly
nevezetes öszvegek egyszerre nem állanak, felében az az tíz ezer
pengő frtban lehetne megállapítani, a' számvevőét vagy is
hivatal' rendes ellen-őreét hat ezer frtban, és irnokét, ki-
nek ellenjegyzései sok tekintetben ellenőrségűl vagy legalabb
erősségűl szolgáltnak, két ezer frtban. E' szerint az egész tiszt-
viselőség' vagyoni jótállása 18 ezer frt tenne. Ezen jótál-
lásnak szigoruan ki kell mutattatnia, bejegyeztetnie (inta-
bnálattatnia) a' cautionalisoknak illető hitvesek' aláírásaival
is megerősítettniök, 's mindezen feltételektől senkit feloldani
nem szabad. Az intézet' tisztviselői, hivatal-viselésők' ideje
alatt semmi más hivatalt, felelet' terhével járó gyámsá-
got, gondviselőséget nem vállalhatnak. Hiteles és teljes bá-
torságú kezességnek értők azonban hely adathatik. Meg

vagyok ugyan győződve, 'sa' még előadandókból bővebben ki fog világlani, hogy ezen kimutatandó jótállások, inkább bizodalomgerjesztésül, mint intézet' valódi bátorságosításaül szükségesek; mindazáltal már azon tekintetből is ajánlhatók, hogy ennyi cautiót kimutatható tisztviselőség, ennek kamatjából és rendes fizetéséből könnyebben megélhetvén, alacson zsarolásokra olly hamar nem fog vetemedni, mint a' teljesen vagyontalan.

Külön kötelességeiket a' tisztviselőség' egyes tagjainak, az alább elő adandó intézeti kezelések fejtendik ki.

9.

Az intézet' egyes munkálkodásai, kezelése.

Az intézet' egyes munkálatjaira kezeléseire nézve, ezeket vevém szempontokúl: hogy az egész kezelés telhetően egyszerű, kevés firkával, utasítgatással, ünnepélyes szertartással járó, minden egyes munkálatban elegendő ellenőrséggel ellátott, 's olly tiszta áltnézetű legyen, hogy a' tisztviselőség néhány percznyi idő alatt, minden órában kibírja mutatni: milly karban áll az intézet, javára és terhére nézve? E' részben igyekvém szigoruan egybevetni az európai takarékpénztárak' kezeléseit, hogy kivonhassam azokból a' legjobbat, mit hazámra nézve legalkalmazhatóbbnak vélhetnék; de csak résszerint boldogúlhaték igyekezetemben. A' külföld' környülményeit, mellyek a' sok helyt más intézetekkel öszvekapcsolt takarékpénztárak' kezeléseit meghatározzák, sok tekintetekben olly különbözőknek lelém a' mieinktől, hogy a' sokbani eltéréseket kikerülnöm lehetlen vala. Mit azonban ismét némi tekintetben nyereségül kell beszámolnom, miután legtöbb külföldi 's főkép a' német-oroszági takarékpénztáraknak átalános hibája a' sok irka-firka, utasítgatás, ünnepély, idővesztés, költetés sat. miktől az adózó nép idegenkedni szokott; kereskedői országokban, városokban pedig túlnyomó a' kereskedői szellem, kémlődés s'a't. olly fogyatkozások, miket tel-

hetően kikerülni ohajtottam. Mind ezek mellett nem követelem azt, hogy kezelési rendszerem már oly tökéletes, melyből sem elvenni sem hozzá adni ne lehessen; ily tökélyt csak a tapasztalás fog megadhatni rendszeremnek. — Elég ha lényegesen nem hibáztam; egy évi folyamata az intézetnek könnyen ki mutatandja a javítási- valókat.

A hivatalnak hetenként három nyitott napja leend, melyeken minden munkálatjait, az egy kamat-fizetést kivéve, melyre külön határnapok szabandók, folytatja, tudnillik Kedd, Péntek és Szombat, mint Pest-Buda' héti vásárainak is napjai. Pesti vásárok' alkalmával az elő-vásár' péntekétől kezdve egész vásárheti keddig (befoglalva) öt napon keresztül nyitott leend a hivatal, valamint Január' és Julius' első heteiben is, a kamatok' kifizetése végett folyvást. A szabatos órák délelőtt 9től 12ig és délután 3től hatig. A hivatalba érkezők, a szolgálta által a falmelletti padokra ültetnek, és réz sor-számmal elláttatnak. A választmányi Biztos' érkezéssel azonnal megkezdnek a munkálatok, szoros ügyelettel arra, hogy a felvétel érkezési sor szerint essék meg, s a nép hasztalan várással, idővesztéssel ne terheltessék.

Eggyes munkálatjai az intézetnek ezek:

I. A' betételek' elfogadása. Számolás' könnyebbégeért a hivatal, kamatok' xrok' tört számaival nem vesződhetvén, betétel' legkisebb összevégenek 20 pengő xr, legnagyobbnak 100 pengő forint állapítottat meg, mely utóbbi azonban felfizetésekkel, bennhagyott kamatokkal 's ezeknek kamatjaival 200 pengő ftig hághat fel. Mihelyt a betett tőke ezen maximumot megüti, tartozik azt a tulajdonos kivenni, különben kamatját veszti; hatalmában állván azonban ezen összegből kisebbet új betételre használhatni.

A' betételek' hivatalos kezelése ekként megy végbe: A' pénztárnok, biztosnak és beadónak jelenlétében, leszámolja a' betendő összevet a' kő asztalon, leszámolva az ellenőrnek megmutatja, ez az összevet kikiáltja, és minden tévedésnek vagy ne talán a' beadó' otthoni hibás számolásának megigazítása végett, élő szóval megtudakozza a' beadót: ha ennyi e'

beteendő pénze? Igenlés után behúzáván a' pénztárnok az öszveget, arról, ha az húsz pengő ftot meg nem üt, *betételi fél-ívet*, húsz fnyi vagy azon felül ütő betételről pedig *betételi egész ívet* ad ki, mind kettőt hitelesítettet a' beadónak. Ezen fél és egész íveknek minden egyes adatait (positióit) aláírják egy oldalon pénztárnok és ellenőr, más oldalon előttemezik biztos és írnok. Mi előtt a' pénztárnok kiadná az ívet, ki írja abból, a' hivatalában álló *betételek' könyvébe* az ív' számát, miként az következik, a' keletet vagy is esztendő, hónapot, napot, beadónak nevét, a' betett öszveget, ezen utóbbi számmal és betűvel. Ezután a' beadó viszi a' maga ívét az ellenőr' szobájába, ki szinte ezeket be írja róla a' maga hivatalában álló betételi könyvbe; miután a' beadó ívével elmehet, 's más vétetik elő. Míg az ellenőr bejegyzését teszi, az alatt a' pénztárnok a' maga betételi könyvéből kiírja a' betétel' adatját (positiót) a' *mérleg-könyvbe*, melly az intézet' vagyon- és teher-állásának mindenkori kimutatója; az írnok pedig feljegyzi azt a' *jelentési ívre*, pénztári vizsgálatkor az igazgatónak által adandóra. A' pénztárnoki hivatalnak *betételi könyvébe* beírt adata a' betételnek szint azon módon hitelesítettik meg pénztárnok' ellenőr' aláírásaival, 's biztos és írnok előttemezéseivel, miként az a' betételi ívnél történt; de a' mérlegkönyv és jelentési ív' bejegyzései ez úttal nem hitelesítettnek meg. Ha később a' beadó, bár mikor is *felfizetéseket* teszen, minthogy azok csak ismételt betételek, szint azon módon történik, szinte azon ívekre és jegyzőkönyvekbe a' bejegyzés.

Addig, míg a' megye' atyáskodása időjártával bizománysok (commandite) vagy városonként helységenként rendelendő biztos kezelők által, ne talán módot lelend abban, hogy a' megye' legtávolabb részeiből is bejöhessenek a' takarékpénztárba a' beteendő pénzek a' nélkül, hogy az adózónak befáradni kellessen; szükség, hogy mindenki személyesen tegye be pénzét, mint ez a' *kivételek'* czime alatt bővebben kifejtetik; azon egy esetet kivéve mindazáltal, ha netalán valaki ajándékképen tesz be pénzt adózónak részére a' pénztárba;

mert ezt teheti, sőt ki kötheti azt, mi jegyzőkönyvbe vétetik: hogy mennyi idő alatt nem szabad az ajándékozottnak ki venni a' tőkét, vagy ki szedni annak kamatait. De efféle ajándékát az ajándékozó többé vissza nem veheti, 's ha ezt tenné, kamatait veszi 's a' már fizettettek is lerovatnak a' tőkéből.

Miután nagyobb letett öszvegek (depositumok) a' takarékpénztárba el nem fogadtatnak, kissebb csalások történhetnek ugyan a' betételekkel, de zavart-okokozók nem. Tudnilik család történhetik az által, ha álnév alatt valaki több betételt tesz, 's idővel egyszerre több öszveget mond fel az intézetnek; ha valaki ajándék' ürügye alatt, kölcsönözött névre maga számára tesz be pénzeket, és ha olyan rak be pénzeket ki a' takarékpénztár' rendeltetésénél fogva annak közönségéhez nem tartozik. Ily csalóit az intézetnek legtanácsosb, bebizonyodás' esetében, kamatok' elfogásával, a' már kifizettetteknek kifogásával, 's a' szabatos legnagyobb mennyiségen felül eső öszvegnek letartóztatásával megbüntetni.

Külföldön sok helyt czéltalanul megvannak nehezítve a' betételek az által, hogy vagy kevés nap van rendelve azoknak elfogadására, vagy az intézet' részvevői kényteleníttetnek, mint Rödélheimban (Hesseni N. H.) Aarauban (Helv) Carlsruhéban sat. hetenként, hónaponként bizonyos mennyiséget berakni; vagy a' nagyobb betételek csak úgy fogadtatnak el, ha alkalom mutatkozik azonnali kikölcsönzéseikre, vagy a' betehetések, bár milly részben, önykénytől alcutól függők, a' betételek' minimumai nagyok sat. Nem különben bizodalom-csökkenést szülő azon szokása is némely külföldi takarékpénztáraknak, mint a' Badeninak, Augsburginak, Aacheninek, minélfogva minden évben néhány napra elszedik a' tulajdonosoktól, jegy mellett a' betételi könyvecskéket, öszvevetés (confrontatio) végett.

Lássuk egyenként azon okleveleket és jegyző-könyveket, mik a' betételek' hitelességére 's nyilvánban-tartására megkivántatók:

A. A' betételi fél vagy egész iv. Ez azon oklevél, mellyet a' beadó a' maga betételének, felfizetéseinek, kamat-

kiszedéseinek, kamat-bennhagyásainak, 's részletes kivételeinek hitelességére és mindenkori kimutatására, magával a hivatalból elviszen, 's valahányszor fentebbi közlekedései a hivatalal előfordúlnak, előmutat. Ennek teljes hitelességűnek 's meg nem hamisíthatónak szükség lenni. E' végre, a' mint ezen ívek' czim-közeikkel (rubricák) kinyomatnak, az Igazgató' jelenlétében a' megye' fejérre nyomott pecsétjével — mint hogy a' viasz pecsét paraszt kezeknél törik és megkopik — nem különben Igazgató' és két választmányi tag' aláírásával meghitelesíttetnek, 's a' hivatal okteveles zárdokába (Cassa-Ærug) betéttetnek, onnan a' pénztárnoknak az Igazgató által minden pénztár-*visgálat'* alkalmával, vagy ha nagyobb a' tolulat előbb is, bizonyos mennyiségben, a' pénztárnok' írásbeli elismerése mellett kiadandók. Tudnillik a' pénztárnok, egy erre különösen szolgáló 's szinte az okteveles zárdokban tartandó nyugtatóványi könyvecskébe beírja: mikor mennyi betételi-ív-példányt vett az Igazgatótól által? Ezen kivett mennyiségről, a' történt betételek' számával öszvevetve, minden pénztári *visgálat'* alkalmával számol a' *visgáló bizomány*nak a' pénztárnok. — Külföldön legtöbb takarékpénztáraknál félív helyett nyugtatóványt, egész ív helyett pedig *betételi könyvecskéket* kapnak a' betevők, mi különbséget a' dologban nem tesz, kivéve hogy a' könyvecské többbe kerülnek, 's így egész kivételkor szabott bérök (taxa) nagyobb; de paraszt kezek közt alig ha nem alkalmasabbak. Nálunk a' betételi ívek' szabott béreit a' tartalék-pénz' javára így lehetne meghatározni: míg a' betétel húsz forintot meg nem üt, 's így kamatja egy pengő ftot nem tesz, a' félívtől semmi bér nem jár, azon felül az egész ívtől 4 pengő xr. fizettetik, melly is csak akkor fogatik ki a' kamatokból, midőn teljesen kivétevéen betétel és felfizetések kamatjaikkal egygyütt, a' betételi ív a' hivatalnak vissza adatik. Ha betételi könyvecské határozatnának ívek helyett, a' bérnek két xral emeltetni kellene. Külföldön azon szabott bérek így állanak: Schaffhausenben fizettetik a' betételhez képest 12, 24, 36 xr. Bécsben 8 xr. Halleban betétel' nagyságához képest 18, 24, 30 xr.

Frankfurtban 12 xr, Carlsruhéban 30 xr, Bernburgban 6 xr, Siléziában 12 xr, Badenben 15 xr. Reichenbachban (Prusz.) minden tíz tallértól egy garas.

Minthogy a' betételi ívre, mindennemű közlekedésnek, melyet a' betevő az intézet' hivatalával gyakorol, fel kell adatonként jegyeztetnie, a' betételi ívnek akár könyvecskének ezek leendnek czím-közei (rubricai); — *Szám* — mi alá azon szám jó, melly az illető jegyzőkönyv' számjának megfelel—*Kelet* — tudnillik éve, hónapja, napja a' közlekedésnek — *neme a' közlekedésnek és betűs öszveg* — illy formán: betett, kivett vagy felízetett százforintot. — *Betett pénzek for. xr.* — ez alá jönnek számmal kiteendő öszvegei a' betett, felízetett pénzeknek, valamint a' bennhagyott kamatoknak is; minthogy ezen három adat (positív) teszi az ívbirtokosnak követelését az intézeten. — *Kivett pénzek for. xr.* — ez alá jönnek a' részletes kivételek' számmal kiteendő öszvegei, minthogy ezek számvetéskor ama követelésből kivonandók lesznek — *Kamat-kifizetések for. xr.* — ez alá jönnek az ívbirtokos' részére, fentebbi három adatból álló követésétől kifizetett kamatok, 's végre — *Jegyzék* — ezen czím-közbe jó minden feljegyezni való, p. o. ha a' betevő az azonságot (identitas, miről alább) kiköti magának. Mind ezen egyes adatoknak, szintúgy mint a' betételi és felízetési öszvegekről mondtunk, pénztárnok' és ellenőr' aláírásával, 's biztos' és írnok' elöttomezéseivel hitelesítetteknek kell lenni. — A' betételi ív' tulajdonképeni száma, az, melly következik, és a' betételi jegyzőkönyv' azon számával, melly alatt a' betétel beiratott, mindenkor egy, felül jobbra kitétetik az íven, 's közepére annak neve, sorsa, lakása, ki tevé vagy kinek részére tevék a' betételt. Megfeledezés' óvása' tekintetéből kinyomatik az ívre, hogy öt év mulva, számvetés után, újjal lesz felcserélendő az ív. Tudnillik mind könnyebb nyilván-tartás, mind a' számosabb jegyzőkönyvek' kezelésétől lehető menekvés végett, szükséges minden öt év' multával számot vetni a' hivatalnak az ívbirtokossal; 's ha ezt az ívbirtokos elmulasztaná 's felszólítás után sem hozná be ívét a' hivatalba, az,

öt éven túli kamatait elveszti. Ezen számvetés után szabadságában áll az ív-birtokosnak vagy vissza venni pénzét, vagy azt új ív és új inprotocollatio mellett bennhagyni a' pénztárban. Ha valaki az öt év eltétele előtt bár mikor kívánná a' számvetést a' hivatalban, az azt tőle akár a' régi akár új ív mellett megnem tagadhatja; mert illy készség a' bizodalmat neveli, 's mi időbe sem kerül.

A' betételi ívet zavarok' elkerülése' tekintetéből, valamint egész Európában nem, úgy nálunk sem szabad elidegeníteni, elzálogosítani, engedmény mellett áltruházni 's a' t. hanem illy szükség' vagy örökösödés' eseteiben vétessék ki a' pénz, 's részben vagy egészben új ív mellett, új név alatt tétessék be újra a' pénztárba. Az egész különbséget csak azon 4 xr. teszi, melly a' régi ívtől fiztetetik.

Ha a' betételi ívnek elveszése vagy ellopása jelentenek be a' hivatalnál, mire külföldön néhol mint Saxonóban hitet is tesz le a' feljelentő, azonnal jegyzékbe vétetik az a' betételi könyvben 's minden további kifizetés felfüggesztetik. A' válaszmány vagy igazgató maga, feladja ez esetben a' dolgot a' megyének, ez mind maga, mind a' N. M. Helytartó-Tanács' utján fel szólítja az ív' későbbi birtokossát, hogy álljon elő ívével a' válaszmány előtt, és mutassa ki jogát hozzá. Ha ez a' bejelentésen túl három hónap alatt nem történik, meg semmisítettnek tekintetik a' régi ív, 's *másod ív* (dupplicatum) adatik ki a' volt tulajdonosnak.

B. Betételek' jegyző-könyve. A' hivatal' minden jegyzőkönyvének, kivéven az *utasító könyvet*, melly csak arra való, hogy egyik vagy másik adat könnyebben fel kerestethessék, 's mellyről alább leend szó, 's e' szerint a' betételi könyvnek is hitelesítettnek kell lenni. Ezen hitelesítés abban áll, hogy a' jegyzőkönyv' levelein keresztül selyem sinor vonatik, ennek végei Vármegye' pecsétjével lepecsételtetnek, a' lapok számoztatnak, 's a' legutólsó lapon a' lapok' száma kitétetvén, az igazgató', 's legalább két válaszmányi tag' név-aláírásával megerősítettnek. Ezen könyvben minden betevő' nevének egy egy lap számatik. Czim-közei és alakja épen

azok, mik a' betételi ívé, minthogy ebben is a' betevő' minden közlekedésének az intézettel be kell jönnie, 's adatról adatra amazzal eggyeznie, és szint azon módon 's egyszerre a' betételi ívvel adatról adatra, aláírások és előttemezések által hitelesíttetnie. Ha *másod ív* adatott ki, az a' *jegyzék'* czim-közében kitétetik.

A' *jelentési ív* és *mérleg-könyv* alább fordulnak elő.

II. Munkálatja az intézetnek, a' kamat-kifizetés, vagy a' *bennhagyott kamatoknak tőkétetése.* Ezen munkálatra nézve legszembetűnőbb a' különbözőzés az európai takarékpénztáraknál. Különbözés van:

a) A' kamat-mennyiségre nézve. Számos helyeken e' részben osztályozatok tétetnek, 's azokhoz képest fizettetik a' betételektől nagyobb vagy kisebb kamat. Így Heppenheimben (Hesseni N. H. osztályzat szerint fizettetik 5, 4, 3száztóli kamat. Másutt különbség tétetik fiatal és öreg, nőtlen és bázás között. A' mainzi a' betételek, nagyságához szabja vissza felé a' fizetendő kamatot; másutt, mint Baváriának rénusi kerületében, a' kisebb betételektől kisebb, a' nagyobbaktól nagyobb fizettetik, mi első tekintettel' szorgalmat serkentő célirányos rendelésnek látszik, de mennyiben méltatlan a' legszegényebb néposztály iránt, nem ajánlható. Kereskedői vagy nagyobb pénz-gyűletű helyeken, mint Bécsben, a' nagyobb betételeknél alkudozások történnek a' kamat iránt. A' kamat-lábnak külföldön mikénti állásáról néhány példát ide rekesztek:

Stralsundban (Pr.) 2 procent a' betételek' kamatja.

Aachenben 3, nagyobb öszvegektől 2½

Brémában 2

Hamburgban 2½

Holsteini Herczagségben kis betételektől scmmi kamat nem jár.

Párisban 4

Göttingában, Hildesheimban 2, és 2½

Legtöbb helyeken 3tól négyig. Átalánosán véve egész Európa' takarékpénztárait, a' közép arányú kamat, melly

a' betételektől fizettetik $3\frac{1}{2}$; és $4\frac{1}{2}$ —5, mely a' kikölcsönzött pénzeiktől vétetik.

Nálunk olly országban, mely szűk pénzforrása, 's ezért pénztelen, mellyben azonban a' fényűzés főkép a' felsőbb osztályoknál nem ismeretlen, természetesen nagyobbak kell lenni a' kamat-lábnak, mint legtöbb helyein míveltebb Európának. Mert illy országban pénz a' legritkább, a' legbecsesebb jószág, sok benne a' pénz-kutató, sűrűbb az uzsora, legalább az alkalom legfennsőbb fokú törvényes kamatra adhatni ki a' pénzt. Illy alkalmak ingerül szolgálak a' szegényebb köznépek is magas kamatú kikölcsönzésekkel tenni próbákat; és zsákmányul szolgálak az ezer alakú csábitásoknak, mik nálunk, fájdalom, annál divatosabbak, minél gyengébbek és határozatlanabbak még eddig törvényeink, azon szemtelen adósság-csinálóknak megbüntetésére nézve, kik nem bírván semmivel, vagy elpredálván immár mindenöket, vagy nem lévén saját rendelkezésűek, nem átalkodnak istepi és emberi igazság 's lelkisméretesség' daczára, jámbor jó lelkű hitelezőket, hitetlen kölcsönzedéseikkel megrontani. Ha hát valaki nálunk e' részben jótékonytárgyat óhajt takarékpénztárainknak, telhetően emelje azoknak kamati lábát, 's csak ezen feltétel-alatt érhet célta. Én a' pestmegyei takarékpénztárnál 5 procentet kívánok egyformán fizettetni minden betételektől, kisebb árva-pénzeiktől sat. egyedül csak a' concursualis öszvegektől, bizonytalan sorsú depositumoktól, ha ugyan azok elfogadtatni rendeltetnének, minthogy ezek úgy is kamatlan fognának heverni, 3 procentet. Az intézet' kikölcsönzés alá eső pénzei pedig 6 procentre adatnak ki; a' minden száztól esendő egy ftnyi különbség a' tartalék-pénztár' javára maradván.

b) Különbség van európai takarékpénztáraknál a' kamat-fizetésben azon időre nézve is, mellyben a' kamatoztatás a' betétel és felfizetések után kezdődik. Néhol bizonyos mennyiséget kell megütni a' betételnek és felfizetéseknek, hogy kamatozzanak. Legtöbb helyeken kamat-kezdési határnapokül az esztendőnek negyedei vannak kitűzve, úgymint Január' Aprill' Julius' October' első napjai 's ezeknek elérkezéseig ka-

matlan hevernek a' betett tőkék. Így van ez majd egész Bavaróban, Hamburgban 'sa't. Másutt mint sok helyein Helvétának, épen félévekben, Január' és Julius' első napjaiban kezdődnek a' kamatoztatások. Számos helyeken, a' betétel és felfizetés után következő hónapnak első napján kezdődik a' kamatoztatás, és megszűnik azon hónapnak utolsó napján, melly a' betétel' vagy felfizetés' kivételét megelőzi, e' szerint a' csonka hónapok az intézet' javára maradván. Ezen utóbbi rendszabást kívánom én a' pestmegyei takarékpénztárra is, melly valamint méltányos úgy könnyebb számolatú is, főképp' a' kisebb kamatokra nézve, mellyek e' szerint nem nap-, hanem hónap-számra vettettek ki. Az intézet' kikölcsönzései már nagyobb tőkékben történvén, az ezek től járó kamatok, szorosan befoglalólag (inclusive) napszámra számíttatnak ki.

c) Különbség van az európai takarékpénztáraknál a' kamatok' tőkésítésére nézve is, melly abból áll, hogy a' betételek' és felfizetések' bennhagyott kamatai, a' betevőnek tőkéihez csapattatnak, 's azoktól már a' következő évben kamat jár. Némely helyeken mint Badenben, Rudolstadtban, Zürichben, St. Gallenben sat. kényszerített ezen tőkésítés, 's nem szabad a' betevőnek kiszedni kamatait, hanem azokat tőkésítenie kell. Másutt mint Altonában, Carlsruhéban Mannheimban, Emerkingenben (Würt.) nincs meg a' tőkésítés. Néhol mint Schweidniczban (Pr.) már ötven talléron felül nincs tőkésítésnek helye. Anspachban pedig (Bav.) három évig kell benn állani a' betételnek a' pénztárban, hogy a' kamatok tőkésíthessenek, sat. Tárunknál legezélirányosabb az, hogy a' betevőnek teljes szabadság engedessék, betételétől és felfizetéseitől járandó kamatait, környülményeihez képest kiszedhetni vagy bennhagyhatni, olly formán, hogy ha azok félékenként ki nem szedetnek, az intézettől mint tőkék tekintessenek, 's a' betevő' részére kamatoztatásnak, azon esekély megszorítással mindazáltal, hogy a' kamatnak legalább 20 xrt. kell ütni, hogy tőkésíthessék.

d) Külföldön a' kamat-ki szolgáltatásokra nézve némely megszorítások divatoznak. Így Münchenben ki egy év előtt,

Holsteinban, ki négy hónap előtt vissza veszi betételét, nem jár kamat. — Berlinben, Meklenburg-Strelitzben, külön ki nem fizettetik a' kamat, hanem csak betételestől együtt, annak kivételével. Brémában egész évben csak egy napon, melly köz hurré tétetik, lehet kiszedni a' kamatokat azontúl tőkétzetnek 'sa't. — Nálunk csak az intézet' első esztendejére szorítandónak vélem azon rendszabást, hogy ezen első évben, míg az intézet rendes folyamatjában meg erősödik, senki betételét ki ne vehesse, vagy ha ezt teszi annak kamatját vesztítse; azontúl pedig hatalmában álljon, már év-negyed mulva is — ennél elébb semmi esetre nem — kamatjával együtt visszavehetni azt. Azt is szükséges, haszontalan kezelés' mellőzése 's szorgalom-ébresztés végett elrendelni, hogy a' kamat addig, míg legalább egy ftra nem üt, különki ne adathasék, hanem tőkétzessék, nehány xr. ugy sem igen segítvén a' legszegényebb adózón is. — Kamat-kifizetési határnapokúl legcézirányosb Január' és Julius' első egy egy hetét a' vasárnapokat is befoglalva rendelni, 's ezt körlevél, sőt computusok' alkalmaival tisztviselők által is hírül adni a' köznépnek. Nem volna felesleges emlékeztetésül a' betételi ívre is kinyomatni: hogy „kamat-ki-szedésekre Jánuar' és Julius' első 8 napjai rendlélék; a' bennhagyandó kamatok a' betétel' tőkéjéhez fognak számíttatni“ — A' csonka fél éveknek kamatai, az első egész félévhez számíttatnak, és csak ezzel együtt fizettethetnek ki. Így p. o. ki Sik Januar és Iső Julius között teszi betételét, ennek kamatját Iső Juliusban ki nem veheti, hanem csak Január' első hetében; de ekkor nem csak félévi kamatot vesz fel, hanem egyszersmind felveszi azt azon hónapokra is, mellyek első Juliust megelőzték. Így a' felfizetések' kamatai külön soha, hanem mindenkor a' betételi öszveg' kamatjához csatolva fizettetnek ki, a' csonka félévet szint' úgy véve mint a' betételét.

A' kamat-kifizetési kezelés ekként megy végbe: a' betételi ív' tulajdonossa, előmutatja Január' és Julius' első hetiben a' maga ívét a' hivatalnak. Ezt a' pénztárnok és ellenőr a' magok' jegyzőkönyve' illető számú lapjával öszvevet-

vén, külön kiszámítják 's az írnökkel is kiszámíttatják, mi kamat jár az utolsó kifizetés óta betételtől, felfizetésektől és már elébb bennhagyott kamatoktól, félévre és netalán azt előzőtt csonka félév' hónapjaira? Ha nem egygyeznek a' három kiszámítás' öszvegei, kerestetik a' hiba; ha pedig egygyeznek, kifizettetik pénztárnok által a' kamat, beiratik a' tulajdonos' ívébe, pénztárnoki és ellenőri aláírással, 's biztosi és írnyi előttemezéssel megerősítve. Beiratik szint' illy hitelességgel a' betételi könyvbe, az illető számú lapra, és beiratik pénztárnok által a' *mérleg-könyvbe* 's írnyok által a' *jelentési ívbe*, mind kettőre nézve ez úttal minden hitelesítés nélkül. Minden beírás, 's általában minden kezelési adatja a' hivatalnak csak egy egy sorból állván, a' kezelés sebessen foly és sok időbe nem kerül. A' kamatkifizetésekre rendelt két hét' elmultával, az ellenőr kiszedi a' maga jegyző-könyvből a' bennhagyott kamatokat, azokat a' pénztárnokkal közli, ki az egyes adatokat szinte öszveveti a' maga könyve' adataival, 's helyeseknek találván beírja azokat a' betételi könyv' illető számú lapjain a' bennhagyó tulajdonosok' javára, mint már tőkét a' betétel és felfizetések' czim-közébe, 's szokott aláírásokkal és előttemezésekkel megerősítetteti. Be írja ezeket a' mérleg könyvbe is, 's írnyok a' jelentési ívbe. — Fracta xrok nem számíttatnak 's az intézet' javára szolgálnak. — Ezen bennhagyott kamatok, 's azoknak nevedő aránya, biztos jelensége a' köznép' nevedő szorgalmának és takarékosságának, 's ezeknél fogva gazdagodásának is. Átalánosan a' német urszági takarékpénztáraknál, fele része a' betevőknek szokta bennhagyni a' maga kamatait, másutt jóval nagyobb része mint p. o: Potsdamban (Pr.) hol csak $\frac{1}{15}$ része a' betevőknek szedi ki a' kamatokat; úgy hogy egész Európában évenként 15 millio pengő fton felül tőkétetik kamat a takarékpénztáraknál.

III. Munkálatja az intézetnek, a' kivételek' kiszolgáltatása: tudnillik minden, kinek betett pénzei vannak a' takarékpénztárnál, kivetheti azokat környülményeihez képest vagy egészen vagy részenként, 's kivétele' nagyságához

képest felmondással vagy a' nélkül, azon megszorítással, hogy az első felállítási esztendőben, mint felebb is érintetett, sem egész sem részletes kivételnek helye nem leend, más években pedig legalább fertály évesnek kell lenni a' kivethető betételnek, különben az csak letétel (depositum) nem betétel fogott volna lenni, az intézetnek ezélja sőt használhatása ellen. Mind két esetben a' kivethő kamatait vesztí. Azonban szegény adózó' dolga forogván fenn, ha ez Szolgabíró' és Esküdt' bizonyosság-levelel kimutatandja azt, hogy őt szerentsétlenség, nagy csapás, súlyos betegség sat. érte, mik miatt pénzt nem nélkülözheti, vagy mint cselédnek a' megyéből elköltöznie kell, ezen szabott idő előtt, 's minden felmondás nélkül is, pénze kamatostól együtt kiadatik. Átalában véve a' betevők' részéről előre bocsátandó felmondások csak arra valóok, hogy az intézet számos rögtöni kivételek által meg ne lepettessék, 's munkálatja zavarba ne hozathassék, valamint arra is, hogy a' történendő felmondások által az intézet bizonyosságot nyerjen a' felől, ha nem esalatik-e az által, hogy némellyek álnév alatt számos betételeket bírhattak. Annál fogva ha illy gyanúra alapos ok fenn nem forog, 's a' pénztár módban áll, a' hivatal nem fogja bevárni a' felmondási napok' eltelését, hanem azonnal megteendi a' kifizetést, nehogy hasztalan járással keléssel terhelje az adózó népet. Különben a' felmondások ekként határozatnak el: ötven fton alul nem kell felmondás, ötventől százig 8 napi, 's azon felül kétszázig egy hónapi felmondás szükséges. Maga az intézet csak akkor mondhat fel a' betétel' tulajdonossának, ha ennek pénze, felfizetésekkel kamatokkal együtt már a' kétszáz fton meghaladta. Mainzban, Luzernben, minden betételt felmondhat az intézet.

E' részben szinte különbözőések léteznek az europai takarékpénztáraknál. Legtöbb helyeken a' nagyobb betételek év-negyedi, sőt félévi felmondással vétethetnek ki; másutt mint Angliában, Vinterthurban (Helv.) sat. nincs részletes kivételnek helye. St. Gallenben (Helv) ki rögtön visszaki-vánja pénzét: azt csak $\frac{1}{100}$ rész vesztéssel kaphatja ki. Göt-

tingában hónaponként csak egy nap van rendelve kivételekre, Mainzban évenként négy határidő áll a' kivételekre, nyolcz nappal. Coburgban külön kell felmondani a' betételt 's külön a' felfizetéseket. Bécsben ha ki előbb akarja ki venni pénzét, mint a' felmondás' határ-ideje kitelt volna, azt ki veheti, 's a' kamatok neki 4 procenttel fizettetnek ki; de a' felmondás' idejéből hibazó napok 5 procenttel számíttatnak be neki.

Nálunk a' hivatal' minden nyitott napján kivethetni egészen vagy részenként a' betett, felfizetett pénzeket kamataikkal együtt, illy kezelés mellett: a' tulajdonos megjelen a' hivatalban, előmutatván betételi ívét megnevezi az öszveget, mellyet kivenni kíván, 's ha nagyobb, felmondja azt. A' pénztárnok bejegyzi a' felmondást, felmondott öszveget és keletét a' felmondásnak, a' betételi ív' *jegyzek* czim-közébe, 's azon szerint feljegyzi azt magának is egy arra készített ívre, az őrök pedig a' jelentési ívre. Mindezeknek további hitelesítése nem szükséges; mert a' hivatalnak csak arra van szüksége, hogy feledésbe ne menjen nála a' felmondás, 's reá készülhessen; a' felmondó pedig, a' betételi ívére tett pénz-tárnoki feljegyzéssel úgy is mindenkor kimutathatja történt felmondását. Eltelvén a' felmondás' határ-ideje, kiadatik a' pénz, 's ha a' kivétel csak részletes volt, beiratik az a' kivévő' betételi ívébe a' *részletes kivételek'* czim-közébe, 's a' szokott két aláírással és két előttemezéssel meghitelesíttetik. Ekként történik ez a' pénztárnok' betételi könyvével is. Szinte a' pénztárnok beírja a' kifizetést a' mérleg-könyvbe, az őrök a' jelentési ívbe, mind kettő ez úttal minden hitelesítés nélkül. Minden részletes kivételnek egyszersmind kifizettetik az előző hónap' végeig járt kamata is. Ha ki felmondott 's pénzét a' határ-időben ki nem vette, azontúl annak kamatját veszti. Ha pedig egészen kívánja kivenni pénzét a' tulajdonos, az ellenőrhöz viszi betételi ívét, ez azt öszveveti a' maga betételi könyvével, ki számítja a' követeléseket, és kihúzza azokból a' történt részletes kifizetéseket 's felírja a' betételi ívre a' számvetés' eredményét. A' pénztárnok, ki szinte öszveveti az ívet a' maga betételi könyvé-

vel, áltérzén az írnokkal egygütt a' számvetést, 's azt helyesnek találván, kifizeti a' tulajdonost, beírja a' számvetést és kifizetést keletével egygütt a' betételi könyv' illető lapja alá, 's meghitelesített beírását. Beíratik az a' mérleg-könyvbe és feljegyeztetik a' jelentési ívre is. A' tulajdonos megkapván pénzt, vissza adja a' betételi ívet, melyet a' pénztárnok ideiglen a' maga jegyzőkönyvének illető lapja mellé beteszen. Ezen vissza adott betételi ív, pénztár-visitakor, összevetettvén a' betételi könyv' utószor beírt adatával, megsemmisítettik, 's a' betételi könyvnek illető lapja ugyan akkor és csak akkor, az Igazgató által veres ónnal keresztül vonatik, úgy azonban, hogy a' beírt adatok olvashatók maradjanak.

Sok helyt a' külföldön legsúlyosabb terheltetése az az intézet' részvevőinek, hogy szabálynál vagy törvénynél fogva, tartoznak kivételkor bebizonyítani *azonságukat* (identitas) hogy tudillik azok az illető tulajdonosok, kik a' betételt tevék, 's nem mások kívánják a' kivételt. Így példának, okáért Prussziában általánosan tanúkkal, bizonyítványokkal Genfben két hozott tanúval, Oldenburgban helybeli pap' vagy bíróság' bizonyítványaival kell kimutatni az azonságot. Ezen azonság' kimutatását teljesen hasztalan szabálynak állítani nem lehet; mert ív- vagy könyv-lopásnak így legkönnyebben vehetni gátot, megelőztetik annak lehetősége, hogy szorgalmas férjnek keresményét korhely felesége, szerző atyáét préda fia 's a' t. szedhessék ki, bátorságosítottatik az intézet, hogy több betételi ívek alattomos elidegenítés vagy csalás által olyakhoz ne jussanak, kik már bírván az intézetnél betett összevetet, ezzel egygütt amazokat is egyszerre rögtön felmondják, 's így az intézetnek zavart okozzanak. Lehetnek még egyéb idvei is ezen azonsági intézkedésnek; de kétlem, hogy mihelyt ez túlságos 's gáncskodó szigorúsággal vitetik, az elérni kívánt idveket nem nyomja-e túl azon terheltetés, és idegenítés, melly a' csak nem politikai tisztséggé válendő intézetnek illy nyomozó hivataloskodásából a' részvevő köznépre eredend. Illy nézet okozá azt, hogy számos helyen mint

Bécsben, Hamburgban, csak a' betételi könyvecskét veszik tekintetbe, nem sokat ügyelve arra, ki mutatja azt elő, ámbár vannak esetek, mikben az azonságra is ügyelnek. Némely helyeken pedig épen annyira nem adnak névre személyre semmit, hogy a' betételi ívben és betételi jegyzőkönyvben be sem írják a' beadó' nevét, hanem csak a' következő számot. Én valamint a' szerfeletti szigorúságot, úgy a' hanyagságot e' részben egyaránt károsnak vélvén, a' közép utat javaslanám a' pestmegyei takarékpénztárra nézve; tudnillik: a' betételi ívek adóssági kötelezvényei lévén az intézetnek, miután hazánk' törvényei, nevezetesen 1729: 37 azt kívánják, hogy névre személyre szóljon a' kötelezvény, beiratni kívánom a' betételi ívbe könyvbe a' beadó' nevét, lakását, sőt a' betételi jegyzőkönyvben a' *jegyzék'* czim-közébe még a' beadónak egy pár személyes tulajdonát is p. o. magas, alacson, szőke, barna, rőt 's milly korú? Már főkép' egész kivételkor szoros ellenőrködést gyakorol a' tisztviselőség a' kivenni kívánó személyére nézve, 's ha gyanakodásra okot lát, kérdéseket tesz eleibe, szinte meggyőződéseig az azonságban; de fontos gyanú nélkül, a' kifizetést fenn nem tartóztathatja. Ennél fogva a' nem illetőnek történt kifizetés iránt, mihelyt ez a' betételi ívet előmutatta, a' felelőséget a' hivatal magára nem vállalja, valamint az ív ellopása vagy elveszése' esetében sem, ha a' kifizetés addig történt, míg a' tulajdonos által az ellopás vagy elveszés be nem jelentetett, 's jegyzőkönyvbe nem vétetett. Az okleveles vagy tanús kimutatást csak azon esetben kívánja meg a' hivatal, ha a' betétel, azon protocolumba vett kikötés mellett tétetett, hogy a' betett összeg senkinek másnak, mint egyedül csak az illető tulajdonos' személyének szolgáltatassék ki. Illy esetben önykénytes lévén a' terhelhetés, tartozik a' kivenni szándékozó, paptól vagy bíróságtól bizonyosságot, vagy két tanúságot tevőt hozni a' hivatalba, azonsága felől.

IV. Munkálatja az intézetnek a' kikülsőnzés. Tudnillik az intézetnek minden a' betételekből, felfizetésekből, bennhagyott kamatokból, 's tartalék-pénztár' tőkéből 's csek-

nek kamatjaiból begyűlt pénzei, a' kamatlan hevertetni rendelt összeven felül — miről alább leend szó — száztóli hatos kamatra kikölcsönöztetnek. Ezen kikölcsönzések a' külföldön, a' szigorúbb és gyorsabb igazság-kiszolgáltatás miatt, könnyebben, bár nem mindenkor biztosabban történhetnek, mint nálunk. Segíti ezeket a' külföldön az is, hogy majd nem mindenütt, hol a' takarékpénztárak zálogházakkal nincsenek egybekötve, vesznek köz pénztárak az intézettől által pénzeiket, mint p. o. Franciaországban, 1835-i-ki törvénynél fogva, a' királyi kinestár vesz által, folyó contóra a' takarékpénztáraktól pénzeiket. Prussziában a' városok' adóssági pénztáraiba adatnak be azok. A' bécsi takarékpénztár három ötödét kiadandó pénzeinek, status-kötelezvényekbe, bank-actiákba, sors-számokba teszi, részint kölcsön' fejében, részint magához váltás' útján, és csak két hármadát adja ki fekvő vagyonokra. Nálunk efféle kezeléseknak még most nincs helye, minthogy illy nemű köz pénztáraink nincsenek, 's ha volnának is, azok hat per cent kamatot nem fizethetnének. Ennélfogva nálunk csak fekvő vagyoni bátorságokra lehet az intézet' pénzeit kikölcsönöztetni. Ezen kikölcsönzésekre nézve pénztárunknál két fő elvet szükség felállítanunk 's azok mellett engesztelhetetlen szigorúsággal meg állanunk. Első az, hogy senkinek pusztá személyes hitelére, vagy mint szokta a' magyar mondani, szakállára pénz nem kölcsönöztetik; mert a' személyi bátorság' eszméje önkényes lévén, könnyen bántásokra nyújthatna alkalmat, 's különben is az efféle bátorság a' személy' halálával elenyészik, 's az örökösök már más tekintet alá jöhetnek. Ennélfogva merő vállalatra, mint néhol a' külföldön, kötelezvényre, élelmi pénzre, tisztviselői fizetésre, valamint fogható ingó zálogra sem — mert takarékpénztárunk nem zálogház — pénz kölcsön nem adathatik. De ellenben a' személyi bátorság' hiánya, p. o. ha a' kölcsönt kívánó préda, rossz fizető, csökkent hitelű a' megyében, mi a' választmányi tagok előtt, kik megyei birtokosok, titok nem lehet, elég arra, hogy a' kikölcsönzés megtagadtathassék. — Második elv ez: a' kimutatandó bátorságnak a' megye' keblében szükség

feküdni, megye' törvényhatósága alatt állania, valamint a' támadható adóssági pereknek is a' megye' bíraskodása alól elvonatni nem szabad; mind ez már csak azért is, hogy a' compassusok melletti perlés sok időt vesztetne. Ezeknél fogva ha idegen megyebeli kívánna pénzt felvenni az intézettől, megyebeli közbirtokosnak napra órára szóló kezességével (expressio) álljon elő. — A' bár ki által fel veendő öszveg tíz ezer pengő ftot meg nem haladhat.

A' kikölsönzés' kezelése ekképen történik: a' kölsönvenni kívánók beadják jelentésüket az igazgatónak, mellyben nyilatkoznak, milly öszveget kívánának felvenni, jelentésükhöz mellékelvén, a' megyében fekvő 's lekötendő vagyonoknak, szabatos 's jövedelmet kimutató szolgabírói és esküdtti öszveírását, továbbá bizonyítványt arról, hogy ezen jószágra semmi, vagy aránylag csekélység van bejegyezve (intabulálva) 's ha kívántatnék, a' sajátságai 's birtok-tisztasági kimutatásokat is. Ha a' magát jelentő, ismeretes nagy vagyonú a' megyében, ki aránylag vagyonához, oly csekély öszveget kívánna felvenni, melly jövedelmi tekintetben vagyonának egy hatodát sem tenné, úgy is megye' férfainál állván a' megítélés, kik a' nevezetesebb birtokosokat a' megyében alkalmasint ismerik, nem szükséges a' szabatos öszveírás, hanem az intabulációi kimutatás mellett csak szolgabírói és esküdtti bizonyítvány arról, hogy a' jelentőnek vagyona, nem csak kény-becs szerint (pretium affectionis) hanem jövedelmi tekintetben is hatszor vagy többször is meghaladja a' kívánt kölsönt — 's ezen oklevelekkel támogatott bejelentéseket az Igazgató a' beérkezés' sora szerint a' választmány eleibe terjeszti. Ez tanácskozik részrehajlatlan szigorúsággal arról: ha elegendő és tiszta-e az ajánlott bátorság? 's titkos szavazattal, mint felebb érintetett, határoz. Ha szükséges, több bátorságot, vagy hitves' ipa' 's a' t. lekötélezéseit is fogja kívánni. Magok a' választmányi tagok és igazgató, hivataloskodások' éveiben, sem kölsönt nem vehetnek az intézettől, sem kezességet másért nem vállalhatnak; sőt ha negyedizigleni attyokfiai folyamodnak kölsönért, a' bátorságot megítélő

gyűlést elhagyni tartoznak. A választmány előtt kimutatandó bátorságnak, tisztának, perekkel adósságokkal nem terheltnek, a folyamodó tulajdonának, 's jövedelmi tekintetben legalább két annyit érőnek szükség lenni, mit a kölcsön kívánt összeg teszen. Igy van ez több helyein Európának megállapítva, mint Aargauban, St. Gallenben 'sa't. A megítélésben a választmányi tagoknak szigorúaknak és lelkesméreteseknek kell lenni, kik magokkal minden alkalommal számot vetni tartoznak, ezt kérde ön magoktól: valjon, saját pénzőket, nem ismérve a kölcsön - kívánónak személyét, ki mernék - e' a kimutatott bátorságra adni? 's ezen bennő számvetés határozza el szavazatjokat. — Elhatároztatván a kölcsönadás, a végzés kiadatik az igazgatónak, ki a sorozatról jegyzőkönyvet viszen. Már minden hivatal - nyitott nap' végével, az ellenőr kijegyzi az azon napon begyűlt pénz-összeget, és az intézet ellen történt felmondásokat. Ezen kijegyzést a biztos áltveszi, láttam - ját reá teszi, 's személyesen áttadja az igazgatónak, vagy bezárva szolgától átküldi neki. Az igazgató jegyzékét tartván napló - könyvében mind az időkénti készpénzeknek, mind a felmondásoknak, mindenkor tisztában van a felől a) nem állnak-e nagyobb kifizetések a pénztár előtt, mint mikre heverő pénze elégséges? b) nem vár-e' a felmondásokból nagyobb összegeket a pénztár? c) e' szerint mikorra, mennyi leend a kikölcsönözhető felesleg? d) ki az, ki sor szerint a kölcsönvevésben közvetkezik? Ezeknél fogva az írnot bizonyos vagy bizonytalan órában magához rendelvén, híradó levelet irat a felvevésben soros úrnak; vagy biztos embere által tudósíttatja azt: milly napon veheti által pénzét, vagy annak egy részét? Igy eszközölheti azt, hogy egész vagy részletes felmondott vissza-fizetések, a hivatalban egyenesen az új felvevőnek számláltassanak által. Ezen eljárásairól, valamint sorozat' megtartásairól a választmányi üléseknek referál, mellyek által, ha hiba vagy késedelem történnék, emlékeztethetik. Nagyobb munka-tolulat' eseteiben, effélékben a soros biztos segédeül rendeltetik az igazgatónak. Kit a sor út, tartozik a ma-

ga pénzét ötszáz forintoként is felvenni, miként a' pénzgyül, vagy sorozatjától elállván, másnak ki azt felveszi, helyt engedni. Minden esetre azon néhány napi vesztett kamat a' felvevő' részéről, csak csekély áldozat fogna lenni. A' felvevő' szoros kötelezvényt ad magáról, (mellynek példányát lásd e' terv' végén) Ezen kifizetés mindenkor csak az igazgató' jelenlétében történhetvén, ez térítvény mellett a' kötelezvényt átv teszi, 's azt az első köz vagy kis gyülésben intabuláltatván, mellék- okleveleivel együtt, úgymint bejelentéssel, bátorsági kimutatással, intabulationalis bizonyítvánnyal 'sa't. az okleveles zárdokba teszi be, 's térítvényét a' hivataltól vissza veszi. A' kötelezvény visszahozásának 's betételének 14 napon túl haladnia nem szabad. — Ha a' pénz-kifizetés továbbra haladt a' jelentés után, mi előtt amaz kifizettetnék, újra megtekintetik a' megye levéltárában: ha nem történt 'e' az alatt új intabulatio a' felvevő' vagyonára? Ellenben a' kölcsönvevőnek egy kikölcsönzési ív adatik kezébe; melly szintúgy mint a' betételi ív megye' pecsétjével, igazgató és két választmányi tag' aláírásával hitelesítettett, mellyre mindennemű közlekedései a' kölcsönvevőnek a' hivatallal feljegyztetendők. Ezen kikölcsönzési ívnek czim-közei ezek: — *Kellet — neme a' közlekedésnek* — ezen czim-közbe íratik a' kölcsön vett betűs öszveg, részletes visszafizetések, befizetett kamatok, 's végső számvetés teljes visszafizetéskor. Az öszvegek ezen czimközben betűkkel tétetnek ki. — *öszvege a' kölcsönvételnek* for. xr. — *részletes visszafizetések* for. xr. *kamat-befizetések* fr. xr. Ezen három czimközbe számmal tétetnek ki az öszvegek; és végre — *jegyzék* — mi alá felmondások 's egyéb feljegyzendők jöhetnek. Ezen kikölcsönzési ívnek minden adatai, szintúgy mint a' betételi ívé, pénztárnok' és ellenőr' aláírásával, 's biztos' és írnök' előttemezéseivel hitelesítendők; minthogy ezen ív mindenkor kimutatásúl 's egyszersmind nyugtatóúl szolgál a' kölcsönvevőnek. Szint azon szerint, szintazon hitelesítésekkel iratnak be az adatok a' *kikölcsönzési könyvbe* is, az illető számú lapra, minden kölcsönvevőnek ebben egy egy lap szánatatván. A' kikölcsönzési jegyző könyvnek szint azok

a' czim-közei, mik a' kikölcsönzési ívé. Beiratnak a' pénztárnok által az adatok, még ez uttal minden hitelesítés nélkül, a' mérleg-könyvbe is, 's feljegyeztetnek írnok által a' jelentési ívre is.

A' kölcsönvevőnek az intézet egy év multa előtt, sem egészen sem részben fel nem mondhat, a' hitelbeli csalatás' vagy tudomásra jött csökkenés' cseteit kivéve, miknek azonban az intézet' pénzét veszélyeztetőknek kell lenni 's illyeneknek elismértetni a' választmányi ülésben, hogy azokat felmondás követhesse. Söt éven túl is, egészen csak ezen esetekben, vagy ha a' kölcsönvevő a' felmondott részletes összevetet a' határ-időre be nem fizeti, vagy a' kamat-befizetésben késedelmes, mondhat fel az intézet; részletes összevetet azonban, úgy hogy egyszeri felmondás egy negyedét tehesse, 's nem felebb, a' kölcsön vett egész összevetnek, felmondhat az intézet minden évben egyszer, ha környülményei, miket a' választmányi ülés határoz el, ezen felmondásokat meg kívánják; de miknek, kivévén az igen sürgető szükség' ritka esetét, mindenkor kölcsönvételi idő-sor (iuxta senium) 's nem önkény szerint kell történniök. Ellenben a' kölcsönvevő egy év után (mi alatt fel nem mondhat sem egészen sem részben) minden fél évben felmondhatja az intézetnek egy részét kölcsönének, azonban nem alább annak negyedénél. Minden részletes visszafizetéskor, a' lefizetett tőkének kamatai is befizettetnek. Ezer ftig egy hónap a' felmondás' ideje, ezertől kettőig két hónap, háromig három, 's azon felül félév a' felmondási határ-idő kölcsönösen; mellyből azonban ha az intézet' környülményei hasznosan megengedik, igazgató a' hivattal együtt engedhetnek. Az Intézet-elleni felmondások mindenkor a' hivatalban a' szerint történnek, mint a' kivételeknél emliténk vala; ellenben az intézet' részére teendők, hanem ha azokat szertartás nélkül, igazgatótól elfogadják a' kölcsönvevők, megyei Esküdt által történnek. Tudnillik az igazgató két nyomtatott jegyzéket küld által az Esküdtnek, mellynek egyikét az adós aláírni tartozik, a' másik nála maradván. Az aláírott jegyzék, melly az intézetnek

visszaküldetik, szolgál ennek kimutató oklevelül. Ha az aláírás megtagadtatnék, bizonyítványt ad az Esküdt a' kézhez-szolgáltatás felől. A' jegyzék e' szavakból áll: a' pest-megyei takarékpénztár, felmondja N. N. úrnak, kölcsönének egy negyedét, ennyi 's ennyi ftot, — év' — hónap' — napján befizetendő. (Kelet, és igazgatói aláírás). A' felmondási idő a' kézhez-szolgáltatás' napjától számittatik, minek legfelebb 8 nap alatt meg kell történnie, melly késedelemre az igazgatónak a' felmondásban már előre ügyelnie és számolnia szükséges. Ha ki felmondott, 's a' felmondott öszveget a' határnapra le nem tette, újra kell neki felmondania a' szerint, miként azt az intézet' hasznos környülményei kívánják. Ha az intézet mond fel részletes öszveget, 's az a' határ-időre be nem fizettetik, az egész kölcsön vett pénz felmondottnak tekintetik. Florenczben ha ki a' kölcsön vett pénzt a' határ-időre le nem teszi, $\frac{1}{100}$ részét fizeti a' leteendő pénznek bánatúl. Ha a' kölcsönvevő meghal, az örökösök vagy a' pénzt letenni, vagy az intézetet a' kimutatott vagy új bátorság felől biztosítani tartoznak. Ha az egész kölcsönvétel, számvetés után, igazgató' jelenlétében visszafizettetik, a' visszafizetőnek kölcsönzési ívére feliratik a' számvetés' eredménye, az ív a' hivatalnak visszaadatik. Beíratik a' számvetés és visszafizetés a' kikölcsönzési jegyzőkönyv' illető lapja alá is, 's meghitelesítetik. Tovább a' pénztárnok beírja a' visszafizetést a' mérleg-könyvbe és írnok a' jelentési ívre feljegyzi, mind kettő ez uttal hitelesítés nélkül. Ezzel a' kölcsönvevőnek dolga, visszakapván oklevelivel együtt a' maga kötelezvényét, mellyre az igazgató maga neve' aláírásával feljegyzi: „az egész kölcsön-vétel kiegyenlítettett“ végképen be van végezve. Az ívet pénztárvisgálatkor megsemmisíti a' vizsgáló bizomány, az illető jegyzőkönyvi lapot pedig keresztül vonja. — Végző kiegyenlítéskor a' kölcsönvevő több európai takarékpénztárak' példájára, írásbért (scriptoristicum) fizet, ezer ftig. 24 xrt. azonfelül 36 xrt a' tartalék-pénztár' számára. Ezen bér az egész

kölcsönvételi összevettől vétetik egyszer, nem külön, miként a' pénz' gyűléséhez képest az részenként felvétetett.

A' kölcsönvevő, felvett tőkájének kamatait félénként oly pontosan tartozik fizetni, hogy a' félév' eltelésének napján túl naponként, minthogy az intézet, kikölcsönzött pénzeinek kamatait nem hónap, hanem nap-számra számítja, már az intézet' kárát is (ezen cím alatt szükség állani a' kamatok' kamatainak, minthogy ezek törvényeinknél fogva nem követeltethetnek, de igen is *kárnak* czíme alatt; az intézet már rendeltetésénél fogva fizetvén a' kamat' kamatját) megtéríteni tartozik, 's ha a' késés legfelebb 14 napig halad, a' tőke felmondottnak tekintetik, 's a' törvényes megvétel iránt rendelés tétetik. A' befizetett kamat felíratik a' kikölcsönzési ívre, 's beíratik a' kölcsönzési könyvbe, 's mind két adat meghitelesítetik. Bejegyeztetik a' mérleg-könyvbe és jelentési ívbe is, mind kettő ez úttal hitelesítés nélkül.

Nagyobb, köz pénztárral bíró, vagy kiváltságos Községeknek (ha küldöttjeik a' megbízatást bebizonyítják) szinte biztosan lehet kikölcsönözni pénzeket, mind ezeknek teljes bátorságára, mind azon ismeretes pontosságra nézve, mi illy Községeknél a' fizetésekben gyakoroltatni szokott.

Továbbá kétszerezett jótékony hatása leend a' takarékpénztáraknak az adozó népre, nemzeti iparra, 's ennek főkép' azon ágára nézve, melly hazánkat különösen érdekli, tudnillik a' földmivelésre nézve, ha igyekező falusi paraszt gazdáknak, különös esetekben alkalom nyújtatik apróbb összegek' felvételére, mellyekkel vagy gazdaságaikat emelhetik, vagy károsodásokat kikerülhetnek, a' nélkül hogy uzsorások kezei közzé kerüljenek; p. o. ha testvérek atyafiak osztoznak, ha ősi sürgetős adósság terheli házhelyeiket, ha szerencsétlenség, balcsapás érte őket, 's a' t. Az illy jótétemény épen áldássá válik az adozó népen, ha tőle a' felvett kölcsön apró visszafizetésekben kívántatik vissza; mert ezt maga megerősítése nélkül teheti; úgy hogy kis szorgalom' hozzájárultával, a' felvett tőke évek alatt maga lehajtja magát. Azonban mind az intézet' bátorsága, mind azon ovakodás, nehogy kárt

tegyen midőn áldást hinteni óhajt, megkívánják, hogy e részben telhető biztossággal és vigyázattal tegye a' paraszt gazdákra nézve kikölcsönzéseit. E' végre elvekül ezek szolgálhatnak :

a) Az 183% ország-gyűlés' 4ik törvénycikkelyének 6ik és 10ik szakaszainál fogva' az urbéri telkek' javításai, haszonvételei, mint a' jobbágnak sajátjai, adósságainak bátorságául biztosan szolgálhatván, csak ezekre és csak illy telkes jobbágyoknak kölcsönözthetik pénz az intézet által. Házas vagy épen házatlan zselléreknek nem; ezek ha megszorúlnak, inkább más irányú jötevétségnek lehetővén tárgyai.

b) A' kölcsönadandó öszvegek határozottak legyenek, tudniillik legfelébb 60 pengő ftig. A' folyamodók arról: ház helyes gazdák e'? 's mivel birnak? vagy tisztviselői, vagy földes úr' és bírák' aláírásaival erősített levelet tartoznak előmutatni.

c) Midőn paraszt gazdáknak adatik kölcsön, több függ a' személyi mint vagyoni bátorságtól. E' végre tartozék a' kölcsönt kívánó gazda bizonyítványt előmutatni az igazgatónak 's általa a' választmányi ülésnek, szinte a' felebb említették' aláírásaival erősítettet arról, hogy ő szorgalmatos, nem préda, nem korhely, nem adósság-csináló, 's a' bizonyítványban ki kell tétetnie azon ezélnak is, mi végett a' pénzt felvenni kívánja, mellynek mennyisége is megneveztetik. Igaz, hogy ezen bizonyítvány nem fogja azt kimutatni: ha nem adós e' már valakinek a' kölcsönkereső? de ha bizonyítatik, hogy nem adósság-csináló, elégséges a' célra; mert néhány forintnyi adósság az intézetnek nem fogna árthatni, ha pedig tetemesbben volna adós, az a' földes úr' vagy annak tisztje és bírák' tudomását ki nem kerülhetné. A' paraszt gazdáknak illy kölcsönvétele kiadatnak a' megye által a' szolgabíráknak olly végre, hogy azok, az uraságoknak bejelentessenek, 's a' bíránál is megtétethessék a' kemény rendelés, mi szerint az adósokra felügyelettel lenni tartoznak, nehogy telkeiket több adóssággal terheljék, vagy azokat elidegenítsék. — Míg

az első adósság le nem hajlik, új kölcsön nem adatik a' gazdának az intézethől.

Mi az illy kölcsönök' apró részletes visszafizetéseit illeti: azokat hat évre lehet felosztani olly formán, hogy az első évben, kivált ha balcsapás tevé szükségessé a' kölcsönvételt, a' ki nem maradható kamaton kívül semmi se fiztessék vissza, másodikban $\frac{1}{10}$, harmadikban $\frac{2}{10}$, negyedikben $\frac{3}{10}$, ötödikben ismét $\frac{2}{10}$ és utolsóban $\frac{3}{10}$ részét a' kölcsön vett összegnek tartozzanak visszafizetni, mindenkor a' részletes visszafizetés' illető kamatjával együtt. Bécsben 10 év alatt fiztetnek efféle kikölcsönzések vissza, még pedig félévenként, és ekkor egyszersmind előre kifizettetnek a' kamatok a' hátra maradó összegtől is. Ha 8 napot késik a' felvevő kamat-vagy részletes fizetésben, megintetik esküdt, vagy bírák által, 's megintés után nyolcz napra felmondottnak tekintetik az egész felvett pénz, 's az az 183 $\frac{3}{6}$ 20ik törvény- czikkely' erejénél fogva szóbeli per' útján azonnal megvétetik.

d) Mi itt a' paraszt gazdáról, a' kikölcsönözhetésre 's annak módjára nézve mondatott, még inkább áll a' rendes tanáccsal ellátott nagyobb, vagy épen kiváltságos Községek' lakosaira nézve.

Minden kezelése az efféle kölcsönzésnek épen úgy történik, mint felebb előadatott, kivévén a' parasz gazdák által adandó kötelezvényt, mellynek már csak a' szóbeli per miatt is olly szoros lekötözönek lennie nem szükséges. Ha a' felvevő írni nem tud, legalább egy előttemezőre van szükség, kinek alá vonja amaz keresztjét.

Mint hogy a' jó lelkű, pontosságot szerető, 's teljes batorságú kölcsönvevők, valódi jótévdői az intézetnek, szükséges ennek ügyelnie arra, hogy apróbb 's csak körülményekszülte elkésésekben, amazoknak jó híruk nevök idő előtt a' közönség előtt ne hurczoltassék, 's egyedül a' hivatal' és választmány' körében titokúl maradjon a' késedelem. Ha kölcsönvevésre ajánlkozók nem találtatnának, mi alig hihető, hirdlapokban leend kihirdetendő a' kiadható mennyiség 's felhívás annak felvételére. —

Legkedvezőbb körülmény a' takarékpénztárakra nézve a' külföldön az, hogy ott legtöbbször Váltójog, vagy legalább sokkal határozottabb szigorúságú adóssági törvények és törvénykezelés léteznek mint nálunk, 's így biztosabb egyensúlyban tarthatják a' pénznek árját és apályát a' takarékpénztárakban. Ezeknek hiányát, melly valóban igen érezhető, hajlunk mi magyarok olly legyőzhetlen akadálnak tekinteni, melly a' takarékpénztárak' felállítását hazánkban épen lehetlenné teszi. De ki merné bővebb vizsgálás után tagadni, hogy addig is, míg a' törvényhozás e' részben jótékony intézeteink' javára határozottabban intézkednék, mihez teljes reményünk lehet, nem állunk törvényeinknél fogva épen olly mostohán, hogy az illető megyék' lelkessége, buzgósága és serény de egyszersmind igazságos atyáskodása ezen intézet fellett, könnyen ki ne pótolhatná azt, mit kipótolnia a' törvény' megrontása nélkül szabad sőt kötelessége, 's mi nem állá eddig egyébből mint egy kis megszokott hanyagságból, szigorútlanságból. Tekintsük a' dolgot közelebről:

A' fő kérdés, mellyen mint sarkon minden efféle intézetnek fordulnia kell, ebből áll: vajjon megengedik e' törvényeink, hogy azok ellen, kik a' takarékpénztárakból pénzeket vesznek fel kölcsön, 's időre nem tudnak, vagy nem akarnak fizetni, rövid útú per által, egy terminus alatt ítéletet nyerhessünk, 's azt azonnal foganatba vétethessük, hogy így hosszas késedelmezés által, pénztárunk zavarba ne jőjön? Felelem: ezt egy megyei törvényhatóság mindenkor biztosan, törvény' és törvénykezési rendszer' sérelme nélkül eszközölheti, mihez nem kívántatik egyéb igazságos és folytonos szigorúságnál. Úgyan is:

1-ör. A' takarékpénztárakból veendő kölcsönözés olly nyilvánossággal és hitelességgel történik, hogy azoknál semmi kétség és körülmény' felvilágosítása, csalás' bebizonyíthatásának esete fenn nem forog; nincs ennél uzsoráskodás, csempesség, kétségbe-hozhatlan a' pénz' leszámolása, a' saját kézírás sat. és így a' perbe-idezésnek, legfelebb egy szóváltási kihallgatásnak, megítélésnek, csak azért szükség megelőznie a' birói végrehajtást és elfoglalást, mivel ezek a'

törvény-rendelte törvénykezéshez tartoznak, nem pedig azért, hogy a' teljes egyszerű fényben álló igazság kinyomoztathassék. A' felperes' részéről különben elég fogna lenni magának a' kötelezvénynek, jegyzőkönyvi kivonatnak és felmondásnak előmutatása a' bíró előtt. Maga tehát a' tárgy' veleje 's az igazság a' nagyobb késedelmet, hosszabb törvénykezést szükségessé nem teszik.

2-or. Mátyás 6: 17 és Ulászló 1: 38 törvényczikkelyei, ugyan azok, mik rendszerint a' nyilvános adóssági pereknek alapjaikül szoktak vétetni, szabadságot adnak a' hitelezőnek arra, hogy magának nem-fizetés' esetére olly igazságos feltételeket köteleztethessen az adós által, mint azt csak törvények' engedelmével teheti. Erre mutat az 1635: 90 is, melly ugyan zálogokról szól, de melly 1649: 41 által kiterjesztett az adósságokra is, és 1681: 33 által megerősített. E' szerint takarékpénztárunk, midőn pénzt ad ki, biztosan köteleztetheti azt magának:

a) hogy a' kölcsönvevők magokat és örököseiket, nem fizetés' esetében, azon esetre is, ha lakásukat idővel másúvá veendék, Pest megyének, különösen pedig annak választott bíróságának ítélete alá vessék, melly bíróság állandó a' megyei Alispányból, és melléje az intézeti választmány által választandó más két megyei, de nem alapító részvényes birtokos bírákból, 's mellynek ítéletétől egyedül, csak a' megyei törvényszékre birtokon kívül leendő felelő-vitel.

b) hogy illy per' esetében minden lehető védelmököt egyszeri szóváltásban, vagy egy terminus alatt bevégezni tartozzanak.

c) hogy minden perbeli kifogásokról, ovásokról, parancsolatokról, ellentállásokról, kivéven az egy birtokon kívüli felelővitelt a' megyei törvényszékre, lemondjanak.

d) hogy az intézet' kölcsönvevőket érdeklő szabályainak szoros megtartására kötelezzék magokat.

e) hogy semmiféle kamat-vagy visszafizetéseket az intézet' számára magányosan nem teendnek, hanem csak hivatal - nyitott napon a' hivatalban.

f) hogy a' felmondandó pénzeket kamatokat pontosan fizetendik, mindennemű költség' kárpotlás' megtérítése' terhe alatt 'sa't.

Mind ezek olly feltételek, mik sem igazsággal sem méltányossággal sem törvényeinkkel nem ellenkeznek, 's így biztosan köteleztethetvén azok, ki miként kötelezi magát, a' szerint nyeri az igazság-kiszolgáltatást. Illy feltételek' használásában maga a' törvényhozás ment már példával elő, midőn az 1807iki 2ik törvényczikkely' 17ik szakaszát alkotta, melly példát nyilvános, világos, és hiteles esetekben, minden hitelességgel bíró testület biztosan követhet (Lásd 183% XI. 14-ik. szakaszát.)

3-or. Ugyan a' fentebb idézett 6: 17 és Ulászló 1: 38 azt mondják, hogy a' szerződésekből eredett kötelezéseknek in primis octavis kell megítéltetniök. Akár az első octavalis terminusok akár az octaváknak első napjai értessenek a' törvénynek ezen szavai alatt, mind két esetben 'nyilvános a' törvénynek azon kifejezett akaratja, mellynélfogva az említett szezűdésbéli kötelezéseknek más peres ügyek felett elsőséget kívánt adni. Kivehető ez a' közép századok' lovagi és vitézi szelleméből is, miknélfogva egy nemes lovagot vitézt nagyobb meggyalázás alig érhető, mintha róla igazságosan mondat-haték, hogy adott anyival inkább kötött szavát meg nem tartá. Az illyet nem csak a' köz vélemény, hanem a' törvény is kíméletlenül üldözék; mit eléggé bizonyítanak Verbőczy 2ik könyve 68, 3ik könyve 28, Mátyás 6: 29, 1492: 92 ezikkelyei, mellyekben a' szembe való adós letartóztathatónak sőt közhelyen is elfogathatónak nyilvánítottatik. Ti becsültre olly kényes tisztos lovag-idők, mint eltűntetek az éji homályban!

4-er. 1550: 53, 1563: 51 és 52, 1723: 26, 1729: 42, 183%: 45 's több más törvény-czikkelyek, ha nem kiváltságosoknak, de minden bizonynyal előlegeseeknek és sorozaton kívül esőknek rendelik a' szegények' ügyeit. Már a' takarékos - pénztárak, kétségen kívül a' szegénységnek, azon szegény adózó népnek, melly országgyűlési actáinkban gyak-

ran *misera contribuens plebs*nek nevezetik, megsugorgott garasait fogadják el, 's kérdés: megszűnik-e' azon néposztály szegény lenni az által, hogy némely egyesek között 'öregség' és 'bal csapások' elleni biztosítás végett néhány forintot félre tesznek?

5-ör. Maga a' törvényhozás is átlátta azt a' legközelebb múlt országgyűlésen, miképen a' köz hitel' java, az újabb időkben szükségessé tévé megszigorúsítását az adóssági törvényeknek és törvénykezeseknek, 's e' czélból hozá a' 15ik 18ik és 20ik törvény-cikkelyeket; 's a' szegénynek boldogítására alkotott intézetek' sorsát kívánná-e' e' részben mostoháiban hagyatni? Minden bizonytal nem. Addig pedig míg részökre szóló határozott törvény hozatnék, nincs más mód, mint hogy a' létező általánosabb törvények, úgy igazság' mint emberiség' szent tekinteteiből, telhető szigorúsággal betöltesenek, 's haszontalan szörszálhasogatásokkal ki ne játszdottassanak; mi egy törvényhatóságnak mindenkor hatalmában sőt kötelességében áll. Azonban e' részben feltehetni, hogy száz kölcsönvevő között, alig fog akadni egy kettő, ki nem gondolván becsületével, perrel hagyja hurczoltatni hirtét nevét. Az intézetnek követelő perekre-fakadásai, olly annyira szem előtt fekvő tiszta egyszerű igazságnak nyilvánosságnak tárgyaiban, mindenkor becstelenítők fognának, lenni azokra nézve, kik ezt magokra vonni nem átallanak. Erre legfelebb is csak az vetemedhetnék, ki hitelével egygyütt becsület-érzetét is veszti. De részletes felmondásoknál, maga jobb-voltáért sem fogja az adós elmulasztani a' fizetést, nehogy egész kölesöne felmondottnak tekintessék, 's így ez által is ritkulnak a' perlés' esetei. — Mindezeknél fogva erősen hiszem, hogy létező adóssági törvényeink elegendők leendnek megóvására annak, hogy intézetünk' dolgai zavarba ne hozathassanak.

10.

**Pénztár' készpénzeinek tartása és pénztár-
vizgálat.**

Mind kettő szorossan tartozik az intézet' bátorságára.

I. Készpénz' tartása vagy őrzése a' pénztárban.

A' pénztári bólt' vas ajtajának kettős a' zára; egyiknek kulcsa a' pénztárnoknál áll, másiknak az ellenőrnél. A' bólt maga a' belső szobából van elrekesztve, benne három vas zárdok, vas szekrény, (Casse-Trug) áll, úgymint a) rendes zárdok két pléhú zárral; kulcsai pénztárnoknál és ellenőrnél. Ebben áll az intézet' köz és tartalék-pénztárainak készpénze, külön fiókokban. b) okleveles zárdok, három zárral; kulcsai igazgatonál, pénztárnoknál és ellenőrnél. Külön fiókokban állnak benne a' két pénztár' oklevelei, betételi és kikölcsönzési ívek. c) helyettesi zárdok, mely különben üressen állván csak akkor használtatik, ha az igazgató környülményeinél fogva a' városból bizonyos időre eltávozik, 's a' választmány helyettest nevez ki addig munkálatjaira. Mert sem igazgató sem tisztviselő soha a' maga kulcsát ált nem adhatja másnak, kivéven betegség' vagy halál' eseteit, mikben a' választmány maga a' kulcs-átadás előtt, mi ülesében in-protocollatio mellett történik, látteleletet tart, 's resignálja azt az utódnak, mit miként talál. A' helyettes ezen szinte három pléhú zárdokba, mellynek egy kulcsát maga tartja, teszi az igazgató által kiadott bizonyos számú betételi és kikölcsönzési íveket, és az igazgató' távolléte alatt gyűlendő okleveleket. A' vissza érkező igazgatónak első gondja leendő a' helyettestől számon venni az irományokat, 's azokat, tudósítást tévén a' választmánynak, betenni az okleveles zárdokba. Felesleges bátorságúl teheti az igazgató, hogy időnként pénztárnok és ellenőr kulcsot cseréljenek.

II. Pénztár-vizgálat. Megmutattuk: miként a' hivatal' minden kezelései olly szoros ellenőrséggel vitetnek, mellynél fogva rossz akarat mellett is, semmi történt befizetés és annak mennyisége el nem titkoltathatnék, sem semmi nem

történt kifizetés nem állíthatatnék; minthogy minden adat szinte a' feleslegig ellátott hitelességgel. Külföldön ritkán használtatik ezen hitelességre több mint két személynek ellenőrsége. Nálunk az adatok' hitelessége felől, az oklevelek' hitelességén felül, többnyire négy személynek ellenőrsége kezeskedik, a' nélkül, hogy ez sok terheltetéssel és irkával járna. De a' nyilván-tartás' és anyagi biztosítás' teljes hitelet, csak a' legfelebb minden 14 napban egyszer tartandó pénztár-vizgálat adhatja meg. Külföldön ezen pénztár-vizgálatnak kevesebb súlyt tulajdonítanak, minthogy az részint a' takarékpénztárak' különböző szerkezeténél, részint más intézetekkel egybekötésénél, vagy szerfelett számos tisztviselőségénél fogva halaszthatóbb, bár teljesen nem marad el sehol. Bécsben egyik szabály azt rendeli, hogy a' Curatórium annyiszor mennyiszor jónak látja, tegye meg a' vizgálatot, de másik szabálya oda mutat, hogy ennek minden 14 napban meg kell történnie egyszer. Florenczben évenként csak három pénztár vizgálat tétetik. Carlsruhéban az úgy nevezett Obermann, csak egy vizgálatot tart évenként. Genfben 's legtöbb helyt Helvetiában, minden három hónapban egyszer történik pénztár-vizgálat.

Nálunk a' pénztár-vizgálat, mint felebb is említők, mulhatlan feltétele az igazgató' hivataloskodásának, sőt némelly környülményekben felelettel is járó. E' végre az igazgató két választmányi taggal — sor szerint — hivatal-nyitott napon véletlenül, délelőtt tizenkettőfél órakor, hogy a' munkálatok ne zavartassanak, vagy hivatal-zárt napon — előre hírt adván tisztviselőknak és soros biztosnak — megjelen a' hivatalban, 's megszüntetvén azon csonka félnapon a' további munkálkodást, maga a' mérleg-könyvet veszi elő, az egyik választmányi tagnak a' két hiteles jegyzőkönyvet (tudnillik a' betételit és kikölsönzésit) adatja elébe, a' másik tagnak pedig a' jelentési ívet nyújtja kezébe. Ezen utobbi fennhangon olvassa az ívről, előbb a' legközelebb mult tárvizgálati általtételt, mellynek a' mérlegkönyv' általtételével számról számrá egyeznie kell, 's ezután miként következnek, minden a' leg-

közelebbi pénztár-vizsgálat-óta történt adatokat. Az igazgató nézi: ha egyeznek-e a' mérleg-könyvnek, és az egyik választmányi tag — kikeresztetvén a' jártasabb pénztárnok által azokat — vizsgálja: ha egyeznek-e' a' jegyzőkönyvek' bejegyzéseivel? 's ha egyeznek az adatok, öszvesítik egyenként a' czimközök' öszvegeit, 's vonalt húzván alattok kiteszik az öszveadás' öszvegeit, úgy a' mérlegkönyvben mint a' jelentési ívben. Ekkor külön papiroson kivonván a' pénzbefizetéseknek öszveadott summájából, a' kifizetések' öszveadott öszvegeit, 's a' maradékhoz hozzá adván a' múlt visitációkor találtatott készpénzt, tudni fogja a' vizsgáló bizomány: mennyi kész pénznek kell lenni a' közpénztárban? Könnyebb megérthetősül: öszveadatnak a' mérlegkönyvnek és jelentési ívnek ezen czim közei: betételek, felfizetések, visszafizetések és befizetett kamatok; ezekhez akár mindgyárt adathatik a' múlt vizsgálatkor találtatott készpénz, és ezeknek öszveadott öszvegeből kivonatik öszveadott öszvege a' kivételeknek, kölcsönzéseknél és kamat-kifizetéseknek. Ezután a' tartalék-pénztár' bevételei és kiadásai vétetnek elő, 's itt szintűgy kitétetnek az öszveadott öszvegek, kivonatnak egymásból, hogy a' lenni kellő készpénz megtudathassék. Tudatván ez mind a' két pénztárra nézve, kinyittatik a' pénztár-bólt, és rendszárdok, felszámoltatik minden készpénz azzal együtt, mi ne talán azon napi kezelésből, a' pénztárnok' asztal-fiókjában még be nem téve állott, 's ha egybe ütnek a' mennyiségek, meghitelesítettnek a' mérleg-könyvnek és jelentési ívnek múlt visitáció-óta bejegyzett adatai, illy formán: a' mérleg-könyv' készpénz-czim-közébe beiratik a' talált készpénz, 's az öszveadott öszvegek alatt ez jegyeztetik az igazgató által: „Pénztár-vizsgálat 1840 év — hónap' — napján. Minden adat hitelesnek találtatott; készpénz ennyi 's ennyi.“ (a' mennyiség itt már betűvel tétetik ki) Aláírja az igazgató és a' két választmányi tag. A' pénztárnok, a' vizsgálat' napjától a' jövő vizsgálatig gyüendő adatokat, az öszveadott öszvegek' általtételénél kezdi meg, mellyek minden visitáció' alkalmával az adatokkal együtt öszvesítettnek. — A' jelentési ívet miu-

tán a' készpénz és pénztár-*visgálat'* kelete itt is kitétetett, a' pénztárnok és ellenőr írják alá, 's azt az igazgató veszi magához, a' választmányak bemutatandót, és magának is munkálatja' utasításaul szolgálándót. A' tartalék-pénztár' kiadási könyvébe feljegyzi ugyan az igazgató a' pénztári *visgálat'* keletét, és a' tartalék-pénztárban találtatott készpénzt; de ezzel a' jegyzőkönyv hitelesítve nincs, 's annak adatai számadás-*visgálat*kor vétetnek szoros *visgálat* alá.

Legfelebb minden második *visgálat*kor megtekintetik az okleveles zárdok is, mellyben az intézetnek mind két pénztára' kötelezvényei, alapítvány-*hagyomány*-ajándék-*levelei*, cautionálisok 's a' t. tartatnak, 's a' zárdokban felül álló jegyzék szerint számba vétetnek ezek. Ugyan ekkor számon veszi az igazgató a' pénztárnoktól: *hová fordítottak a' kiadott betételi ívek' példányai?* egybe veti kiadásait ezeknek a' történt betételekkel, 's ha szükséges többeket ad ki a' zárdokból. Ha a' pénztárban több készpénz találtatott, mint menyit a' kiszámolás tett, benn marad a' pénztárban a' felesleg, a' hiányt pedig a' pénztárnok pótolni tartozik. A' nagyobb mennyiségű ezüst vagy rézpénz nem számoltatik meg *pénztár-*visgálat**kor, hanem csak fonttal méretik, egy pár forintnyi lehető különbség itt akadályt nem tehetvén; azonban a' pengő vagy kongó pénzemeknek külön választatniok (sorsírozatniok) kell, mi előtt megfontoltatnának 's ismértes számolással kivettetnének.

*Pénztár-*visgálat**kor egyéb tárgyaira is a' hivatalnak kiterjeszkedik a' *visgáló bizomány*, p. o. a' választmányi ülés' közbe jött határozatai, kirendeléseik miként vétettek eszközésbe? nincs e' valami elhárítani való akadály? 's a' t. Egyéb-iránt ha pénzben, kezelésben, tisztviselőiben hibát vesz észre, vagy orvosolja azt, vagy fontosságához képest feljelen-ti a' választmányaknak.

A' mérleg-*könyv*, (*Bilanz-*Buch**) mellyről itt il-lik szólnunk, olly jegyzőkönyve az intézetnek, mellybe folyvást mindennemű közlekedések az intézet' hivatalával, a' mint történnek, bejegyeztetnek, 's *visgálat*onként öszvesítettnek 's

meghitelesítettnek a' végre, hogy az teljes hitelű mindenkori kimutatója legyen az intézet' egész vagyon- és teher-állásának. Minthogy e' szerint ennek számosak a' czim-közei, egész szélességben vétetnek hozzá a' papiros-ívek, mellyek szüntűgy sinorral áltvonattak, lapoztattak, meghitelesítetttek, mint a' betételi és kikölcsönzési jegyzőkönyvekről említettük. Czimközei ezek: — jegyzőkönyvi szám — kelet — neme a' közlekedésnek és személye — betételek — felfizetések — bennhagyott kamatok — kivételek — kikölcsönzések — visszafizetések — befizetett kamatok — kifizetett kamatok — Készpénz — jegyzék — Már ha a' betételek' felfizetések' és bennhagyott kamatok' összeadott összegeből a' kivételek' összege kivonatik, a' maradék kimutatandja a' teher-állást; nem különben ha a' kikölcsönzések' és készpénz' összeadott összegéből kivonatik a' visszafizetések' összege, a' maradék kimutatandja a' vagyon-állást az intézet' köz pénztárára nézve. A' kamatokat, azoknak a' vagyon-állásra nézve bizonytalan hatarnapú függésük miatt, csak a' teher- és vagyon-állás' tőkéhoz mérve — kivonván azonban a' kamatlan heverő pénzt — lehet kivetéssél megközelíteni.

A' jelentési ív egészen mássa czim-közökben és adatokban a' mérleg-könyvnek, azon különbséggel, hogy a' soros biztos minden hivatal-nyitott napon, délelőtt délután aláírja a' reá feljegyzett adatoknak a' maga láttam-ját és nevét, annak bizonyoságaúl, hogy az adatok, rögtön a' mint történtek a' hivatalban, jegyeztettek fel. Ezen teljes hitelű ív' útmutatása után biztosan munkálkodnak igazgató és választmány, 's azzal mintegy ellenőrséget tartnak a' hivatal ellen.

Némely felvilágosítások és pótlások.

1. Hivatal-nyitott napokon, hogy ne kellessen sokat nyitogatni a' pénztárt, sorozat szerint azoknak közlekedése vétetik fel előbb, kik pénzt hoztak a' hivatalba, 's aztán fizetteti ki ki a' hozott pénzeiből ismét sorozat szerint azok, kik pénzeiket kívánják ki venni. — Minthogy pénztár-vizsgálat' alkalmával terhes az apróbb pénz-nemek' számolgotása sőt méregetése is, ezektől igyekszik a' pénztárnok előlegesen szabadulni.

2. Hivatalos órák alatt, az öszveseprett pénzt a tányér-
jaiban csak asztala' fiókjába zárja a' pénztárnok, 's onnan te-
szi kifizetéseit; de ezen órák' elmúltával, mi előtt a' hiva-
tal bezáratnék, mindenkor délelőtt délután öszveszámolják
pénztárnok és ellenőr a' bevett, kiadott, 's fennmaradt
pénzeket, 's ezen utóbbiakat beteszik egygyütt, biztos' jelen-
létében a' pénztárba.

3. A' hivatal' jegyzőkönyveiben semmi igazításnak, törlés-
nek, csonkításnak, szakításnak 's a' t. történni nem szabad.
Ha megtörtént a' hiba, az pénztár-visgálatkor bejelentetik, 's
a' bizomány által megvisgáltatván a' hiba, kiigazittatik, és a'
kiigazítás aláírásokkal megismértetik.

4. Pénztárnok készítvén el év' végével mind a' közpénz-
tárnak' kimutatását, mind a' tartalék-pénztár' számadásait
ő vivén 's készítvén el; Januar és Julius' első hetei előtt a'
kifizetendő, utánok a' bennhagyott, és bármikor a' kimaradt
kamatokat, kölcsönös felmondásokat, kikölcsönzési soroza-
tot, időnkénti készpénzt 's a' t. az ellenőr vonja ki, 's tartja
hivatalos nyilvánban; ő teszi jelentéseit, emlékeztetéseit,
sürgetéseit biztosnál 's ha szükség igazgatónál. A' hivatalban
történő bár mi bevételi vagy kiadási öszveszámítást nagyobb
biztosság' okáért a' három tisztviselő teszi külön.

5. A' két fő jegyzőkönyvet, tudnillik a' betételit és ki-
kölesönzést az ellenőr is viszi, de minden hitelesítés nélkül.
Inkábbára arra való, hogy azokból tehesse kivonásait. Külön-
bözés' esetében a' pénztárnokéinak van hitelességök, miknek
a' mérlegkönyv' adataival szükségesképen egyezniük kell, 's
csak az ezek közti különbözőség fogna mutatni hibára. — Az
ötös kamatokat és kamatok' kamatait, 20 x-tól kezdve ezer
ftig, hónaponként kimutató 's nyomtatott táblákat, valamint
a' hatos kamatoknak naponkénti járandóságait kimutatókat is,
könnyebbség kedvéért' egy pár példányban felfüggesztve falán
tartja a' hivatal.

6. Az intézet' minden kezelési oklevelei, úgymint köz és
választmányi ülések' határozatai, megvisgált számadások, régi
mérlegkönyvek 's a' t. a' hivatal' szobáiban álló nagy sze-

krényekben mint levéltárakban tartatnak egy választmányi tagnak gondja és elzárása alatt. Az eset ritka, hogy folyamaton kívül tett oklevelekre szükség lehetne, azonban nem lehetetlen. Nehogy az intézetnek idővel terhére váljék a' haszontalan irományok' loma, minden hat évben kiküldetik a' választmányi ülésből egy 3 tagból álló küldöttség, melly hivatal - zárt napokon, a' hivatal' tisztviselőivel együtt megsemmisítinek a' haszontalanokká vált irományokat.

7. A' betételi jegyzőkönyvnek számai, minden esztendőben elől kezdetnek. Ellenben a' kikölcsonzési könyvnek megkezdett számai csak folytatatnak új esztendőn túl is. Oka ennek az, hogy amazok számosabbak is 's minden 5—6 évben elenyésztetnek vagy általtétetnek, ezek pedig nem.

8. Hogy az intézet' munkálatja fenn ne akadjon, szükség folyvást bizonyos pénz-mennyiségnek kamatlan heverni pénztárában, melly sűrűbb pénzkivételek' eseteiben, az időnként befolyó pénzeken felül, készen álljon a' hivatal' rendelkezésére. Ezt felebb az intézet' évenkénti költségei közt két ezer pengő sra határoztuk volt. Azonban miután szabályúl tettük azt, hogy az első felállítási évben, a' betételeket, felfizetéseket vissza venni nem szabad, illy kamatlan heverő pénzre ezen első évben szükség nem leend; további években pedig a' gyakorlat és tapasztalás mutatandja ki annak mennyiségét legbiztosabban. Olly véletlen esetekben, p. o. szűk termés, elemi csapás' marhadög' 's a' t. eseteiben, mikben a' kivételek rendkívül megtolúlhatnának, 's felmondásokra idő nem volna, az igazgató V. Ispány úrhoz folyamodik, a' Vármegyének előre teendő határozatánál fogva, kirendelésért, 's a' házi pénztárból vétetik fel az intézet' számára, igazgató, két választmányi tag', pénztárnok és ellenőr' aláírásai mellett egy vagy két ezer forint. Ekkor azonban az igazgató nem egyedül a' hivatalba önkényt befolyó pénzekre bízza a' visszafizetést, hanem azonnal felmond a' kikölcsonzésekből annyit, mennyi a' Vármegyétől felvétellett. Legalkalmasabb eszköz fogna lenni illy felvételek' elhárítására az, ha biztos nagy urasági pénztárak, vagy bátorságos kereskedői házak,

úgy nevezett *forgó tőkepénzt* (*mobilis cassa*, *bewegliches Capital*) fogadnának el az intézettől, nem többet csak két ezer ftot, mellytől csak 4—5 száztóli kamat fizetessék ugyan, de az intézet, a' mikor tetszik, vehessen ki belőle annyit mennyire szüksége van, 's kipótolhassa ismét a' mennyiséget, a' midőn módja van benne. Így az intézet kamatait sem vesztené egészen, 's bizonyos pénze is lenne mindenkor kéznél. Minthogy az efféle kezelés alkalmatlan az elfogadóra nézve, kétségen kívül hálát érdemlő jótévője fogna lenni az intézetnek az, ki illy forgó pénzt elfogadná.

9. A' megye' Rendeinek bölcs belátásoktól függ, akarnak e' mindgyárt a' felállításakor úgy nevezett *fiók takarékpénztárakat* is (*Commanditen*, *Succursalen*) vagy takarékpénztári bizományokat, mellyek a' betevők' pénzeit elfogadják, a' fő intézet' pénztárába beadják, 's a' kifizetéseket eszközölik, állítani fel a' megye' részeiben? Ez ugyan a' megye' terjedelmessége miatt, a' Bács, Tolna, Csongrád Megyék felőli távolas széleken, valamint a' megye' népesebb mezővárosaiban is, Kecskeméten, Kőrösön, Czepléden, Váczon, Kalocsán 's a' t. nem fogna felesleges lenni, miután azonban efféle fiókok és bizományok, ellenkönyvek' (*Contra-Buch*) viteleivel, alkalmas személyek' megválasztásaival 's a' t. igen megterhelnék eleinte a' fő intézet' kezelését, addig, míg az maga is erőre 's munkálataiban biztosságra jöhetne, úgy vélekedem, hogy ezeket továbbra lehetne elhalasztani, annyival is inkább, hogy a' pesti országos és héti vásárok, minden helység' lakosának nyújtanak alkalmat, évenként legalább egypárszor megfordulhatnia Pesten. Később lehet a' bizományokat, miként több helyein Európának, akár szegények' atyai, akár apróbb egyesületek által eszközölni; csak megyei vagy helybeli tisztviselőkre ne bízattassanak efféle kezelések, mellyeknek apróbb számadásaira, be és kiadásaira, ellenőrségeire azok egy általában nem érhetnek.

10. Kezelési könnyebbség' kedvéért nyomtattni lehetne a) a' betételi és kikölcsönzési íveket. b) Felmondási jegyzékeket. c) Mint említők a' kamat-kimutató táblákat. d) Ki-

kölcsönzési kötelezvényeket, úgy azonban, hogy az egész keletet (évet hónapot, napot) felveendő összeget, mind betűvel mind számmal, mind foglalatban mind alúl a' kötelezvény alatt balról, nevével együtt jobbról, maga a' felvevő saját kezével írja, 's ha más előttemező nincs kéznél, legalább a' soros biztos azt előttemezze. A' tartalék-pénztár' kikölcsönzési íveinél és kötelezvényeinél, történhető zavar' elkerülése végett kitétetik: hogy a' pénz az intézet' tartalék-pénztárából vétetett fel.

11. Szinte könnyebbség' okaért tart a' hivatal egy *Utastó Könyvet*, mellyben mindennemű új közlekedőnek neve feljegyztetik betűrendben, neve után tétetvén a' jegyzőkönyv és annak száma, mellybe és melly alatt közlekedése bejegyezve áll. A' közlekedés' végképeni kiegyenlítésével a' név kitöröltetik.

12. Az intézet' tartalék-pénzének maximumát, a' lehető kezelési gyarapoláshoz képest, 50 ezer pengő ftban lehetne megállapítani, úgy hogy azontúl annak kamatai vivén az intézetnek minden költségeit, a' kezelésből eredő haszon, a' betételektől öt helyett hatos kamatok' fizetésére fordíttassék. A' költségen felül maradandó kamatai az ötven ezer fnyi tartaléknak, valamint az eshető jótékony adakozások is minden esetre olly czélokra fognak használtatni, mik az alsóbb szegényebb nép-osztályoknak, kiknek pénzeiből gyűlt főképen a' tartalék össze, sorsa' javítását boldogítását tárgyazzák; ilyenek p. o. egy gazdát 12 évig híven szolgált cselédek', szorgalmas pénzberakók', jó nevelő számos gyermekes apák', hű fiak' 's a' t. megjutalmazásai.

13. Minthogy az aratási napokban hihetőleg kevés fog lenni faluról a' hivatallal közlekedő, 's így ennek munkálatja azon időben, inkábbára csak a' városiakra fogna szoríttatni, lehetne a' hivatalnak, a' kamat-fizetésekre szánt Juliusi első hét után, egész Juliusban 1-ső Augusztusig szünnapokat engedni. Mit azonban ismét a' kezelési tapasztalás fogna legbiztosabban kimutathatni.

14. Az intézet' hivatalából semmi oklevél hiteles másban ki nem adatik.

15. Takarékpénztárunknál, minden számolás egyedül pengő vagy is conventiós pénzben megy, nem mint Bécsben, hol a' betevő' tetszésétől függ: ebben e' vagy váltóban vitessék számvetése ?

Eloszlatása egy pár kétségnek, melly e' terv ellen támasztathatik.

1. kétség, melly e' tervemre nézve támasztathatik ez : lesznek e' elegendő pénzbetevők a' megyében ? 's birhat-e' a' takarékpénztárba valami felesleget beadni azon adózó nép, melly adóját is alig bírja jelenleg fizetni, 's mellynek egy része az élet' mindennapi szükségével küszd?

Felelem : sem nem ámúlván, sem ámítani nemkívánván, a' takarékpénztárt nem tartom olly tündéri varázs vesszőnek, melly azonnal mihelyt valahol felállítatik, megszülje a' köznép' tehetőségét 's a' jólétnek feleslegeit. Ez már gyümölcse az iparnak, és takarékoságnak, a' takarékpénztár pedig csak eszköze, ébresztője ezeknek. Annyi azonban mindenkor igaz marad, hogy ébrednie kell elébb a' szorgalomnak és takarékoságnak, mi előtt gyümölcsözhetnének azok; de amaz nem ébredhet ha alkalom nem adatik reá, 's későn ébred ha nem serkentetik. Ebből világos, hogy pénztelen 's még ipartalan honunkban, eleinte csak mintegy kivételek gyanánt, tünendnek fel egyesek, kik valamit befognak a' takarékpénztárba adhatni, 's adni. (Pest Vármegyében a' már előadott körülményeknél fogva hihetőleg számosabbak, mint bár hol az országban) időnként azonban, látván a' példát 's annak idveit, sűrűdni fognak a' berakók, 's néhány év mulva megszüli a' takarékpénztár azon általános idves hatást, melly azt egész Európában olly divatossá tevé. Fő dolog minden serkentő ébresztő intézetnél a' béketűrés, és nem csüggedés azon hiedelemből, mintha az igen lassú haladás már siker-vesztés volna. *) Egyébiránt igen jótékonyan hatna a' köznép' édes-

*) A' brassai takarékpénztárba az eső évben csak 9232 f. tétetett be, 's tartalékpénze csak 160 ftra. üte. Másodikban már 20,885 f. tétetett be 's a' tartalék 274 ftra nevedett. Harmadik évben 59,482 ftra hágtak a' befétélek 's a' tartalék 798 fra. p. p.

getésére az intézethez az, ha a' betételeknek, némelly külföldön is divatozó kedvezések, apró kiváltságok engedtetnének. Illyen p. o. az, hogy a' betételek a' megye által adózás alá ne vétessenek; 's valóban fonákság is fogna lenni, a' szorgalmat nyomni el az adózással. Továbbá hogy semmi adóssáért, kivéven a' megítélt tolvajság', bűnös kártétel', 's más kielégítési vagyon-hiány' eseteit, a' betételek bíróiképen el ne foglaltathassanak, ha csak azokat a' betevők magok nem nevezik ki kielégítési vagyonúl. Nem fogna céliránytalan lenni, ha az intézet, mihelyt módban lenne, apró jutalmakat tenne, számos takarékpénztárak' példájára, azon falusi parasztok' számára, kik magokat a' takarékoságban pénz-berakások által megkülönböztetik.

2-ik. kétség: Leendnek e' folyvást elegendő számmal olyanok, kik pénzt kívánjanak felvenni az intézettől?

Felelem: a' hazában 's megyében történő számos pénzkérésésekről, naponként nevedező szorgalomról, honunk' pénztelenségéről ítélvén, bizonyossággal lehet állitnunk, hogy leendnek. Mert ámbár nem vélt esetekre fenn tartatik is az intézetnek abbéli joga, hogy a' kiadott tőkét egészen vagy részenként felmondhassa; mindazáltal ezen esetek olly gyérek és kiméltők, hogy általánosan szólva, a' felvett pénz, kivéven a' hitelvesztés' esetét, mind addig maradhat a' felvevőnél, míg az azt kényelme szerint visszafizetheti. Továbbá kivált ha ismeretes szilárd vagyonságú, 's characterú birtokos a' kölcsönvevő, magának az intézetnek fekszik érdekében; hogy azt adósának megtarthassa. Az illy adóst jótévője gyanánt tiszteli az intézet. Úgy viszont a' kereső és szorgalmatos gazda, ki nem tékozlólag kívánja a' kölcsönt, sehová sem fog szívesebben folyamodni, mint intézetünkhöz, részint azon nemes ösztönből, hogy ennek céljait ez által is elősegitse, részint saját haszna' tekintetéből, minthogy az intézet' részenkénti visszafizethetési kedvezésén kívül még az a' nyeresége is van, hogy semmi hosszas után-járás, udvarolgatás, kézalatti ajándékozgatás, sőt a' felveendő pénz' egy részének feláldozása és közbenjárások, nem kellenek az intézet' kölcsű-

neinek megnyerésére, és egy szilárd állású férfi sem tarthat attól, hogy mellékes tekintetekből elmellőztetik, vagy önkényesen várakoztatik,

3-ik. kétség: emberbaráti buzgóságaiknál fogva, nem fognak e' a' takarékpénztár' munkálarjaival megterhelhetni igazgató, és választmányi tagok?

Felelem: ettől az utóbbiakra nézve tartani nem lehet, miután rendesen csak két hétben tartatik egy pár órai ülés, 's a' biztossági sor, mellynek megállapításában mindenkinek környülményeire tekintet van, ritkán kerül egyre évenként többször mint egyszer. Azonban igazgató, munkálat-megtölgálásnál terhelhetetvén, a' választmány' belátásától függend, mikor rendeljen mellé választmányi tagokat segédül? Sokhelyt Európában, mint Oldenburgban, hol kivévén a' vásár-és innepnapokat, egész héten nyitott a' hivatal, aránylag sokkal több a' fáradozás, mit az egyes tagok ingyen, egyedül nemes emberbaráti ösztönből az intézet körül tesznek; azonban illő, hogy intézetünk azoknak kiknek lálával tartozik, nagylelkűségével vissza ne éljen, 's ha gyakorlatból tapasztalandja egyik vagy másik részen a' terheltetést, igyekezék közgyűlési határozatnál fogva, tagok' szaporításával vagy más módon segítni a' bajon. (*)

Kimutatás, számadás.

Miután a' mérlegkönyv, minden pénztár-vizsgálatkor, a' hivatal' jegyzőkönyveivel összevettetett, meghitelesítettett, 's annak adatai összevesítettettek, könnyű abból a' pénztárnoknak elkészíteni év' végével (tudnillik December' végeig minden czim-közüket a' kamatokét kivéve, Január' első hete után pedig ezt is) a' kimutatást, a' választmányi küldöttség által megvizsgálandót, 's a' megye' küldöttségének tudósításával

*) Brassóban, a' felállítás' első évében, nem volt semmi rendes fizetésű tisztviselősége az intézetnek. Ingyen, nemes ösztönből, vagy környülményekhez képest az egyesület által határozott igen csekély jutalmak mellett, hivataloskodtak sorban az egyesület' tagjai.

együtt a' N. M. helytartó Tanácsnak felküldendő. A' választmányi küldöttség, melly ezt a' könyvekkel egybevett, a' számvetés' helyességét megvizsgálja, aláírja 's hírlapokban ki nyomatja, áll az igazgatóból és három tagból. Ezen kimutatás ezeket foglalandja magában: hány volt éven keresztül a' bevétő? mennyi betételi ív adatott ki? mennyi tétetett be, és fizettetett fel? mennyi kamat hagyatott benn? mennyi fizettetett ki? mennyi betétel vétetett egészen vissza? 's általában milly mennyiségre ütnek a' kivételek? milly pénz-mennyiség kölcsönöztetett ki, 's hány kötelezvényre? mi fizettetett azokból vissza? mennyi kamat fizettetett be? mi jelenleg a' pénztárnak készpénze? 's mindezeknél fogva mi az intézetnek év' végével vagyon-és teher-állása? 's mi a' tartalék-pénztári maradék? Ezen kimutatáshoz esatoztatik a' takarékpénztári kimutatás is: tudnillik mi volt tavál ennek vagyona? mi jött ez évben hozzá adakozásokból, hagyományokból 's a' t. ív-és írás-bérekéből? mi jött hozzá az ezen évi kezelési maradék fejében? ennél fogva mennyit tesz a' tartalék-pénztárnak egész bevétele? mi ebből az évenkénti költség? mik a' közbejött 's választmány által kirendelt költségek? 's mind ezek után: mi a' tiszta saját vagyonsága az intézetnek? Mind két kimutatásnak statistikai adatokkal párosulniak kell lenni, hogy mind helytartó Tanácsnál, mind megyénél használhatóbbak lehessenek. Ennélfogva ki kell vonni a' jegyzőkönyvből: mennyi földmivelő paraszt, mennyi mesterember, cseléd, napszámos 's a' t. rakott be a' pénztárba? 's millyen arányban? hány paraszt gazda vett fel az intézettől pénzeket kölcsön 's mennyit? milly nép-osztályok fizetnek fel legtöbbet, 's hagynak benn kamatokat? Ezen kimutatás a' szorgalom' és takarékoság' mikénti nevedésének mintegy hév-mérője leend, 's útmutatás: mellyik néposztálynál szükség segítni a' fennakadásokon?

A' tartalék-pénztár' tulajdonképeni számadása akként tétetik, miként minden más pénztárak' számadásai tétetni szoktak. Ellen-nyugtatványokkal, gyűlési és választmányi határozatokkal 's a' t. oklevelesítettnek minden adatok úgy bevételben

mint kiadásban; amahhoz hozzá adatik az évenkénti általfi-
zetendő kezelési maradék. A' számadást szinte a' választmány
fentebbi küldöttsége vizsgálja meg. Ezen pénztárnak pénzei
szint azon szabályok és hitelesítések mellett kölesönöztetnek
ki 's általában kezeltetnek, mint a' köztáré; de mind kész-
pénze, mind oklevelei külön fiókokban tartatnak 's a' bér-
xrok is annak jegyzőkönyvébe jegyeztetnek. Az intézet' bu-
toraira nézve hiteles lelet-tár vitetik, 's ebbe pénztár-vizgálat-
kor minden új gyarapodás, igazgató és hivatal által beiratik.

Itt végződik előterjesztése az intézet' szerkezetének, mun-
kálatainak. Ezekből az alapszabályokat (statutumokat) k i von-
ni könnyű munka leend.

Az intézet' megnyitásának előzményei.

Mielőtt az intézet 1840ik évi I-ső Januárban megnyit-
tatnék, ezek-volnának a' megye' részéről megteendő előké-
születek:

1-ör. A' hivatal' kétszobáinak a' megye' házánál kiren-
delése, mi az épen folyó építés alatt könnyebben történhetik.

2-or. Az aláírási ívek' megkezdése, 's részvényes társa-
ság' alakítása.

3-or. Egy köznép' fogalmához alkalmazott hirdetménynek
nyomatása, mellyben a' megyénekszándékba vett atyáskodása, a' fel-
állítandó takarékpénztárak' fogalma, sok oldalú jótékony-sága,
különösen az, melly a' köznépre 's annak egyes személyeire kiá-
rad, azon kedvezések mik a' takarékpénztár' számára rendeltet-
tek, az intézetnek fő 's köznépre tartozó szabályai, serkentés szor-
galomra és takarékos-ságra, a' jövendőnek takarékpénztárak-
általi biztosítására, 's némelly köznép' életéből környülmé-
nyeiből kivett útmutatások: miként melegülhetne az apran-
ként több iparhoz, 's miként juthatna takarékos-ság által apró
betehető tőkés-kékhöz? bennfoglaltassanak. Kitétetik a' hi-
vatal' helye, megnyitásának ideje, a' hivatal-nyitott heten-
kénti napok és tett utasító rendelkezések a' közlekedőkre nézve.
Különösen ki kellene ezen hirdetményben emelni: mennyivel
jótékonyabbak a' takarékpénztári betételek a' bizonytalan bá-

torságú magányos kikölcsonzéseknel, a' bátorság, tökéztetés, mindenkori visszavehetés, 's minden vesződségtől mentesség miatt; mennyire kipótolják mind ezek a' törvényes kamat' 6ik forintbani esonkulását, annyival is inkább, hogy a' paraszt a' magányos kikölcsonzések' elővigyázatait 's ovakodásait nem érti 's a' t. Ezen hirdetményt legalább 5—6000 példányban kellene nyomatni, 's minden helység' házánál, rámba foglalva tartatni egy pár példányt, a' többit a' köznép közt kiosztatni. Ezen felül minden adandó alkalommal, mint millyenek: őszi és tavaszi computusok, rovási és köznépi összeírások 's a' t. szóval is serkentsék a' nemes buzgóságú tisztviselők a' népet a' takarékpénztár' használására: 's discsérjék, például tegyék azokat, kik azt használják; otthon pedig az uraságok 's azoknak tisztjei, lelki atyák, notáriusok buzdítsák a' helységek' lakosait.

4-er. Felszólítás bocsáttassék azokhoz, kik pénzt kívánának a' jövő évben kölcson venni az intézettől, előadása mellett azon kedvezéseknek, miket az intézet kölcsonvevőinek enged; megemlítettvén a' felszólításban az is, hogy az intézet, főkép' az első években szilárd állású és lelkületű kölcsonvevőit, némileg maga jötevőinek ismerendi.

Befejezés.

Ámbár, mint felebb is említők, eddigi törvényeink' engedelmé mellett is biztosan folyhatnak takarékpénztáraink' munkálatjai; nagyobb pontosság és jótékonyság' kedveért mindazáltal, ohajtható fogna lenni a' legközelebbi Országgyűlésen határozottabb 's különösen jótékony közintézetekre szabott adóssági törvényeket javasolni, 's Fejedelem és Ország' Rendei' atyáskodásából hozatni. Illyen fogna lenni olly törvény, melly köz intézetek' kétségbe sem hozható tiszta igazságú pénzeit, 15 nap alatt, egy szóváltással, 's minden kifogások' óvások' elmellőzésével megye' választandó bírósága vagy törvényszéke által megíteltetni 's exequáltatni rendelné; melly azt parancsolná, mit mind igaz-

ság mind méltányosság pártolnak, hogy ezentúl a' kamatnak kamatja járjon; 's a' t. — Számos európai példák mutatják, miként mind Kormányok, mind országos Rendek; figyelemre, pártfogásra 's törvényhozói gondoskodásra méltaták a' takarékpénztárakat. Angliában, hol a' takarékpénztárak úgy tekintetnek, mint a' veszélyhozó elszegényedésnek leghatalmasabb óvó-szerei, 's 1816ban Rose, Pitt' Segédje által e' nézetből hozattak indítványba, évenként tudósítás tétetik a Parlamentnek a' takarékpénztárak' mibenlétéről. Most már 5 parlamenti acta szól mellettük, 's a' kormány nem csak pártolja, hanem áldozatokkal is segíti azokat. Franciaországban több törvények alkottattak javokra. Az úgy nevezett bélyegbér (Stempel-Gebühr) mindenütt elengedtetik részőkre. Belgiumban a' Rendek' kérésére vevé a' kormány a' takarékpénztárakat jótékony ügyelet alá. Bavoriában ajánlatokat tesz a' kormány a' takarékpénztári tőke pénzek' elfogadására, Oldenburgban maga a' kormány is erszényt nyitott a' takarékpénztár' felállítására 's a' t. Kimerné kétségbe hozni, hogy nálunk Kegyes Fejedelmünk, ki a' jótékony intézeteknek mindenkor ápolójának bizonyítja be magát, mind úgy mint a' törvényhozó testnek egy része, mind pedig úgy mint atyja a' szegénységnek, éreztetendi kegyelmét, pártfogását azon takarékpénztárakkal is, mik hazánkban ennek javára felállítatni fognak. —

'S ím befejezem tervemet! Adjameg a' kegyes ég hazámban annak azt a' szíves jóakaratot, mellyet a' magyarnak született vendégszeretete, minden új vendég iránt kimutatni szokott. Tudnillik nem tudakolja ez gyanúsan vagy ellenségesen: honnan jössz? hová méssz? nem ismerlek, orozó is lehetsz! nem latolgatja hidegen a' látogatás' alkalmatlansá gait; hanem gyanútlan szívességgel fogadja a' vendéget, ismerkedik, barátkozik vele, 's ha méltónak találta, mit előre is óhajta, ház-népe közzé avatja őt.

Kötelezvény.

Alább is megírt meg-
ismérem ezen kötelezvényem' rendeiben, hogy én Tek. Pest ismé-
Vármegye' takarékpénztári intézetének közpénztárából (vagy re-
ha a' tartalék pénztárból vétetett a' kölcsön: tartalék pénz-
tárából) az alúlrít napon és helyen, felvettem légyen köl-
csön mond:
egy forintra három darab huszast számolván, illy lekötelezé-
sek mellett:

1-ő. Hogy én mind felmondásokra, mind visszafizetésekre,
mind kamatbefizetésekre 's általában egész kikülsönzési intéz-
kedésre nézve, magamat, örökösímet, és hagyományosimat
az intézet' szabályainak. 's rendeleteinek alájok vetem, azok
ellen semmi kifogást nem tehetvén.

2-or. Hogy a' nekem felmondandó visszafizetéseket, 's fél-
évenként az általam kölcsön vett tőkének száztóli hatos ka-
matjait, pontosan határnapra, az intézet' hivatalába és nem
magányosan tisztviselőinek kezébe befizetendem 's fizetendik
örököseim és hagyományosaim. Be nem fizetés' esetében pedig
joga legyen az intézetnek, szabályainál fogva, bennünket kö-
telességünk' teljesítésére 's kár és költség' megtérítésére, tör-
vény utján is szorithatni.

3-or. Illy nem-fizetés' vagy késedelem' esetére magam' örö-
köseim, és hagyományosim' nevében lemondván minden tör-
vénykezési kifogásokról, óvásokról, parancsolatokról, folya-
modásokról, sőt még a' felebbvitelről is (kivéven a' megyei
törvényszékre birtokon kívüli felebbvitelt) előre megegyezem
abban, hogy a' támadható perben mindenkor, még azon esetre

is ha a' megyéből magam vagy örököseim és hagyományosaim kiköltöznének, Pest megye' egyik Al Ispánya, 's más két, az intézet választmánya által tetszés szerint választandó megyebeli birtokos Tábla-vagy más köz-bíró, rövid úton egyszeri szóváltás után, egy terminus alatt hozzanak ítéletet, 's azt akármelyik megyei Szolgabíró által 15 nap alatt hajthassák végre, a' végrehajtást sem én, sem örököseim és hagyományosaim semmi esetben ellentállással, vagy más óvással nem gátolhatván.

4-er. Az intézet' bátorságára, minden ingó és ingatlan javaimon kívül, különösen fekvő nemesi vagyonomat olly szorossan kötöm le, hogy azokból nem-fizetésem' vagy örököseim' hagyományosaim' nem-fizetésök esetében, magának az intézet elégtételt szerezhessen.

Mellyekről is adtam ezen nevem' aláírásával 's élő pecsétemmel erősített kötelezvényemet. Kült

N. N.

Felvettem ennyi 's ennyi pengő ftot.

(Pecset' helye)

N. N. választmányi Biztos előtt. mk.

N. N. előtt. mk.

PEST VÁRMEGYE' TAKARÉK-PÉNZTÁRÁNAK

B E T É T E L I Í V E,

(öt év múlva, számvetés után, újjal kicserélendő)

Molnár István,

monori adózó.

Szám	Kelet.	Neme a' közlekedésnek, és betűs összeg	Betett pénzek		Kivett pénzek		Kamatkifizetések		Jegyzések.
			fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	
45	1840. 2. jan.	betett nyolczvan forintot	80	—	—	—	—	—	
		N. N. vál. Biztos előtt. N. N. mk. Pénztárnok. N. N. Irnok előtt. N. N. mk. Ellenőr.							
	1840. 5. maj.	felfizetett húsz forintot	20	—	—	—	—	—	
		N. N. vál. Biztos előtt N. N. Pénztárnok N. N. Irnok előtt N. N. Ellenőr.							
	1841. 9. jan.	Bennhagyott kamatot négy for. 15 krt. . .	4	15					
N. N. vál. Biztos előtt N. N. Pénztárnok N. N. Irnok előtt N. N. Ellenőr.									
1841. 6. máj. ddo. ddo.	Kivett húsz forintot	—	—	20	—	—	—		
	Ennek négy hónapi kamatja fejében 20 krt. N. N. vál. Biztos előtt N. N. Pénztárnok N. N. Irnok előtt N. N. Ellenőr	—	—	—	—	—	20		
1841. 9. jul.	Kivett félévi kamatot két for. hat krt. . .	—	—	—	—	2	6		
	N. N. vál. Biztos előtt N. N. Pénztárnok N. N. Irnok előtt N. N. Ellenőr.								

Ha betételi egész ív helyett, betételi könyvecske, mit alkalmasabbnak vélek, használtatnék, annak selyem sínórkával átvonott négy octáv-levelel kellene állani. Az első vagy is a' czimlapon, felül, ezen szavak: *Pest Vármegyei takarékpénztár*, egy kissé alább a' sínór' végét szorító hiteles pecsét állanának; alább a' lap' közepe' táján, nagyobb betűkkel ezen szavak: *Betételi könyvecskéje*, 's legalul balra, ezen szavak: *szám és év* nyomtatnának. A' pénztárnok a' például felvett betételnél ezeket pótolandja ki, tudniillik: ezen szavak felibe: *betételi könyvecskéje*, ezt írja: Molnár István, monori adózónak; a' *szám és év* szavak után pedig ezt: ^{45/1840.} Belül a' második és harmadik, 4-ik és 5-ik lapokra, egy végben azok a' czimkőzők jönnek, miket a' betételi ívnél előadtunk volt; mi végett az illy könyvecskéhez veendő papirosnak a' szélesebb neműekből valónak kell lenni. A' harmadik lapra irathatnak felmondások, vagy más terjedelmesebb jegyzések. A' hetedik és nyolczadik lapra, vagy is az egész utolsó levélre, nyomathatnának apró betűkkel e' következők pontok, miket a' köznépek tudnia hasznos sőt szükséges.

Tudni-valók:

1.) A' pestmegyei takarékpénztár' hivatala, a' Vármegye' udvarában, hetenként nyitva áll Keddén, Pénteken és Szombaton, délelőtti 9 órától 12-ig, és Keddre Péntekre nézve délutáni 3 órától hatig, Szombati délutánra nézve pedig később, úgymint télen 4 órától 7-ig és nyárban 5 órától 8-ig. Ezen napokon és órákon kiki beheteti pénzét, és kiveheti azt.

2.) Be lehet tenni 20 pengő krtól kezdve száz pengő ftig; de bennhagyhatni ezen összeget is mind addig, míg az kamatok és kamatok' kamatai által kétszáz pft-ra nem szaporodik.

3.) A' betett pénzhez akármikor és annyiszor mennyiszor tesszik, lehet nagyobb kisebb mennyiséget *felfizetni*.

4.) Mind a' betett mind a' felfizetett pénzekről, az illető kamatok, minden félév' elmúltával, Január' 1 ső napjától kezdve 8-ikig, és Julius' 1-ső napjától kezdve 8-ikig ki lehet venni. Ha bennhagyatik a' kamat, már fél évén túl annak is kamata fog járni, 's így kétfelől nevededik tőke-pénze a' tulajdonosnak.

5.) Az intézet' első évében senki a' maga tőkepénzét vissza nem veheti. De a' többi években kiveheti azt akár egészen, akár részletesen; ötven pforinton alul azonnal, azonfelül pedig százforintig 8 napi, és ezenfelül két száz ftig, egy hónapi előleges felmondással. Ezen felmondás a' hivatalban történik.

6.) Akár felfizetni, akár pénzt vagy annak kamatait kivenni kívánna a' tulajdonos, mind ezeket csak ezen könyvecske' előmutatása mellett eszközölheti. Ha az elveszne, vagy ellopatnék, azonnal jelentse balesetét a' hivatalban.

7.) Ezen könyvecskét senkire álrüházni vagy elzalogosítani nem szabad, hanem a' tulajdonos szüksége' esetében vegye ki pénzét 's azzal pótolja azt.

8.) A' bennhagyott kamatok, mihelyt adandó első alkalommal a' tulajdonos ezen könyvecskével a' hivatalban megjelen, ha bár évek mulva történjek is ez, általíratnak a' hivatal' jegyző könyvéből ezen kis könyvecskébe, mint tőkepénzek, 's ezért külön a' tulajdonosnak befáradni nem kell. Ha ez tudni kívánja: miként áll pénze 's mennyire szaporodott az? minden évben egyszer kivetí kívánságára a' hivatal' tisztviselősege.

9.) A' tulajdonosnak a' maga betett pénze körül semmi további vesződsége és költsége nincs, mint azon 4 kr. p. p. melly ezen könyvecskeért akkor fogódik ki, midőn pénzt végképen kiveszi az intézetből. Öt évig, ezen könyvecske kicseréléseig, akár felé se menjen a' hivatalnak, pénze naponként nevedezni fog, 's öt év mulva is, új könyvecske mellett bennhagyhatja azt szaporodni, míg szüksége nincs annak kivételére, vagy az összevagy a' 200 pftot meg nem üti. Ezen takarékpénztári pénz adó alá nem vétetik fel, 's adóssági kielégítésre is csak azon esetben foglaltatik el bíróiképen, ha semmi egyéb kielégítési vagyon nem volna, vagy az adós önként ajánlaná azt kielégítésre.

10.) Szorgalmatos, józan, igyekező, adóssággal nem terhelt egész vagy félhelyes paraszt gazdáknak, szükség' esetében, ha ezt és fentebb érintett jó tulajdonságaikat, földes úrtól és helység' biráitól hozandó bizonyítványokkal kimutatandják, 60 pftig kölcsönöz pénzt az intézet, olly feltétel alatt, hogy a' felvett pénz hat év alatt, a' rendes kamatokon kívül évenként teendő apró visszafizetések által, egészen lerovassék.

N. N. mk. Pestmegyei takarékpénztár' Igazgatója

Vármegye' pecsétje.

N. N. mk. választmányi tag.
N. N. mk. választmányi tag.

